

FİKRİ GÜNDEM

AIPPI Türkiye Bülteni

Mart 2021 / Sayı 20

Değerli Üyelerimiz,

Son bir yıldır yaşadığımız süreç hepimizin iş, aile ve sosyal hayatında büyük farklılıkları tecrübe etmesine, daha önce hiç görmediğimiz yeni normallere alışmasına veya hiç alışamamasına yol açtı. Halen devam eden pandeminin ortadan kalkmasından sonra dahi ömrümüzün sonuna kadar hafızalarımızda yer edecek çok derin izler bırakmış olacağı aşikar. Her konuşmada ve yazışmada sağlıklı günler diletiğimiz bugünlerde sağlıklarını ve hatta hayatlarını kaybeden dostlarımız ve yakınlarımız da oldu. Bu dönemin belirsizliği ve anormalliği içinde savrulmaya devam ederken eski günlere dönüşün hasreti de içimizde var olmaya devam ediyor.

Derneğimiz açısından da diğer tüm kurum ve kuruluşlarda olduğu gibi pandeminin etkilerini yaşadığımız çok da verimli olamayan bu dönemi bir an önce atlatmak en büyük arzumuz. Bir sivil toplum kuruluşu olarak görevlerimizi ve sorumluluklarımızı layıkıyla yerine getirebilmek adına elimizden gelen tüm çabayı gösterirken dünyayı etkileyen salgının özellikle başlarda dernek yönetim kurulu olarak bizlerin de elini kolunu bağladığı, kararsızlıklar ve belirsizlikler dolu bir dönemi yaşamamıza sebep olduğu bir gerçek.

Tüm derneklerde olduğu gibi derneğimizin de en önemli organı genel kurulumuz. 2020 yılının Mart ayı içinde gerçekleştirmemiz gereken olağan genel kurul toplantımız İçişleri Bakanlığının genelgesi ile yasaklanmış ve sonrasında yürürlüğe giren genelgeler ile de yasaklar üçer aylık dilimler halinde uzatılmaya devam edilerek günümüze kadar gelinmiştir. 2020 yılı genel kurulumuzun ayrıca dernek organlarının seçimini de ihtiva eden seçimli genel kurul olması önemini bir kat daha artırıyordu ve fakat maalesef bugüne kadar gerçekleştirilmesi mümkün olmadığı gibi ne zaman genel kurulumuzu yapabileceğimiz konusunda da herhangi bir netlik bulunmuyor.

2020 yılında ertelemek ve sonunda da iptal etmek zorunda kaldığımız derneğimizin en büyük etkinliği olan ve iki yılda bir gerçekleştirdiğimiz Sertaç Köksaldı Uluslararası Fikri Haklar Semineri de maalesef yapılamadı. Burada bizleri en çok üzen olay, yaklaşık bir sene önceden başlayan seminer hazırlıklarının tamamlanmış olması, tüm içeriğin, yerli ve yabancı konuşmacıların, uçak biletlerinin, konaklamaların, seminer mekanı olarak otelin ve sair organizasyona ilişkin tüm detayların hazır olması ve hatta seminere kayıtların da başlamış olmasına rağmen seminerin yapılamamış olmasıydı. Lakin gönüllülük esasına dayalı olarak dernek için emek ve mesailerini harcayan tüm üyelerimizin bu emeklerinin boşa gitmemiş olacağı ve gerekli dersleri çıkaracağımız bu tür olayların hepimiz için kıymetli deneyimler olarak hanemize yazılacağı düşüncesi üzüntümüzü biraz da olsa hafifletiyor.

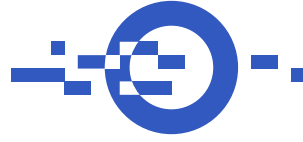
Ertellemeler ve iptallerle geçen bu süreç içinde yönetim kurulumuz derneğin olağan işleyişi açısından gerekli yasal prosedürleri yerine getirmenin ötesinde hızlıca dijitalleşen toplantı ortamlarına adapte olarak panel, seminer ve sair etkinlikler ile derneğimizin en önemli akademik çıktılarını oluşturan çalışma sorularının yönetimini zoom uygulaması vasıtasıyla gerçekleştirmiştir.

Önümüzdeki dönemde de çalışma sorularının aktif bir şekilde ve geçen yıl olduğu gibi zoom üzerinden toplantılarla tamamlanacağı ve bu konuda herhangi bir eksiklik veya yüz yüze olamamanın dezavantajının yaşanmayacağı görülmektedir.

Bu sene içinde başlatılması planlanan derneğimizin webinar serisi ile de eksikliğini hissettiğimiz yüz yüze etkinliklerin boşluğunu bir nebze de olsa doldurmak; önceden konferans, seminer, roundtable, panel ve sair adlandırmalar altında düzenlediğimiz etkinlikler vasıtasıyla bilgi ve tecrübelerini tüm üyelerimize aktarmalarına vesile olduğumuz değerli konuşmacıları bilgisayar ekranından da olsa tekrar sizlerle buluşturmak gayesindeyiz.

Tüm üyelerimizin derneğin işleyişi ve faaliyetleri ile ilgili her türlü görüş, öneri ve katkılarını beklediğimizi bir kez daha hatırlatmak isterim. Görüşleriniz ve geri bildirimleriniz sayesinde hep daha iyiye ulaşma imkanı bulacağımız kesin. Diğer yandan, vakit ayırabileceğini düşünen ve derneğin faaliyetlerine katkıda bulunmak isteyen tüm üyelerimizi de bir kez daha çalışmalarda gönüllü olmaya ve görev almaya davet etmek isterim.

Son olarak, aramızdan ayrılışının üzerinden üç yılı aşkın süre geçmiş olmasına rağmen halen dün berabermişçesine bizimle olan, derneğin her kademesinde ve son olarak başkanlık görevinde yıllarca verdiği emek ve vizyonu ile adeta derneğimizle özdeşleşen kıymetli dostum Sertaç Köksaldı'yı bir kez daha saygı ve sevgiyle anmak isterim.

AIPPI
TÜRKİYE

Mart 2021 / Sayı 20

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI KORUMA DERNEĞİ

AIPPI Türkiye Ulusal Grubu

www.aippiturkey.org

[instagram.com/aippiturkey](https://www.instagram.com/aippiturkey)

[linkedin.com/aippiturkey](https://www.linkedin.com/company/aippiturkey)

İÇİNDEKİLER

HABERLER

İZLENİMLER

AIPPI 2020 Soruları: Yapay Zekâ Katkısıyla Yapılan Buluşlarda Buluşçunun Tespiti • Elif Kayral.....	10
AIPPI 2020 Soruları: Dava açmak için aktif husumet (taraf sıfatı) varlığı ve çözüm yollarına etkisi • Muazzez Korutürk.....	13
AIPPI 2020 Soruları: Ticari marka işlemlerinde tanımlayıcı kullanım savunması • Özden Gökçelik..	16
AIPPI 2020 Soruları: Verilerdeki Fikri Mülkiyet Hakları • Nihan Güneli.....	18
COVID-19 İZLENİMLERİ VE KONGRELER: Teknoloji, Uzaktan Çalışma, Sanal Kongreler: Fikri Mülkiyet Camiasının Geleceği mi? • Mine Güner Sunay.....	20
COVID-19 İZLENİMLERİ VE KONGRELER: INTA (Uluslararası Marka Derneği) 2020 Yıllık Toplantısı İzlenimleri • Melis Abacıoğlu Viskusenko.....	22
COVID-19 İZLENİMLERİ VE KONGRELER: AIPPI 2020 Dünya Kongresi: Benzersiz Yılın Benzersiz Kongresi • Nazlı Korkut, Önder Erol Ünsal.....	24

MAKALELER

Salgında Evden Çalışmak • Ayşe İldeş Erdem.....	27
Covid-19 Pandemisi Markaları Hakkında Kısa Bir Değerlendirme • Buşra Altındağ Akın.....	29
Çalışan Buluşçuya Ödenecek Teşvik Ödülü • Doç. Dr. Cahit Suluk.....	34
Blok Zincirin (Blockchain) Fikri ve Sınai Mülkiyet Hukuku'nda Muhtemel Uygulamaları: Yakın Geleceğe Bakış • Ece Gönülal.....	39
İlaç Patentlerinde Zorunlu Lisans Uygulaması • Ekrem Soylu.....	42
Yapay Zekâ Katkısıyla Yapılan Buluşlarda Buluşçu Sorunsalı • Elif Kayral.....	45
Salgın Döneminde Fikri Mülkiyet Tartışmalarının Uluslararası Boyutu • Gonca Adalı Başmakçı, Önder Erol Ünsal.....	49
Covid-19'a Karşı Teknoloji Ve Fikri Mülkiyetin Etkileri • Dr. Mehmet Çiçek.....	53
Değişen İnsan İhtiyaçlarının Fikri Ve Sınai Mülkiyet Haklarına Etkisi • Mustafa Ersan Çalışır.....	58
Yeni Normal'de Ticari Sırların Şirketler Ve Çalışanlar Tarafından Korunması • Pelin Aydoğdu.....	60

WIPO'DAN HABERLER

WIPO'nun Lizbon Sistemi Çerçevesinde İlk Coğrafi İşaret Tescil Edildi

Coğrafi işaretlerin 30'dan fazla ülkede menşe ya da mahreç işareti olarak uluslararası korunmasına yönelik imzalanan ve 26 Şubat 2020 tarihinde yürürlüğe giren WIPO'nun Lizbon Sistemi çerçevesinde tescil edilen ilk coğrafi işaret "Kampot Pepper" oldu. Kamboçya'dan yapılan bu başvurunun kapsamına kahve, çay, peynir, şarap, çanak çömlek ve kumaş gibi ürünler alındı.

WIPO Proof

Geçtiğimiz aylarda açılan ve fikri haklara zaman damgası almak konusunda önemli bir araç olan "WIPO PROOF" küresel teknik standartlar belirleyen iki uluslararası kuruluştan "güvenli hizmet sağlayıcısı" sertifikaları aldı.

WIPO, 2020 yılı Dünya Fikri Mülkiyet Göstergeleri Raporu'nu Yayınladı.

WIPO'nun 2020 yılı Dünya Fikri Mülkiyet Göstergeleri Raporu yayınlandı. 150'den fazla yerel ofisten alınan bilgi çerçevesinde düzenlenen rapora göre, dünya çapında marka ve tasarım başvuruları 2019 yılına göre artış gösterdi. Rapor linkten indirilebilir: https://www.wipo.int/pressroom/en/articles/2020/article_0027.html

EUIPO'DAN HABERLER

Sanal Toplantı

WIPO Genel Direktörü Daren Tang ve EUIPO İcra Direktörü Christian Archambeau, 2021 yılındaki ortak çalışma programını desteklemek amacıyla sanal ortamda üst düzey toplantı düzenledi.

Fikri Mülkiyet Katkı Raporu Hazırlandı

EPO ve EUIPO ortaklığından Fikri Mülkiyet Katkı Raporu hazırlandı. 1 Ocak 2020 tarihli verileri içeren raporda 28 AB üye ülkesindeki fikri mülkiyet haklarının rolü derinlemesine analiz edilmektedir. Rapor aşağıdaki linkten indirilebilir: <https://euipo.europa.eu/ohimportal/en/web/observatory/ip-contribution>

EPO'DAN HABERLER

EPO ve EUIPO Ortak Çalışma Yayınladı

Özellikle küçük işletmeler için fikri mülkiyet haklarına sahip olmanın ekonomik faydalarının vurgulandığı; EPO ve EUIPO tarafından yayınlanan bu yeni araştırma, en az bir patente, tescilli tasarıma veya ticari markaya sahip şirketlerin çalışan başına ortalama %20 daha yüksek gelir elde ettiğini göstermektedir.

Fikri mülkiyet haklarının Avrupa ekonomisi için önemi hakkında daha fazla bilginin paylaşıldığı; “AB’de Fikri Mülkiyet Hakları ve Firma Performansı” başlıklı bu çalışmada, bir şirketin farklı fikri mülkiyet hakları türlerine sahip olması ile ekonomik performansı arasındaki güçlü ve pozitif ilişkiyi doğruladığı gösterilmektedir.

EPO ve CİPO, PPH (Patent Prosecution Highway) Programını Kalıcı Hale Getiriyor

EPO ve Kanada Fikri Mülkiyet Ofisi (CİPO), iki ofis arasındaki PPH (Patent Prosecution Highway) programının 6 Ocak 2021 tarihinde kalıcı hale geldiğini duyurdu. Ofisler, Ocak 2015’te başlayan pilot programın tamamlanmasının ardından anlaşmayı uzatmayı kabul ettiler. PPH, EPO ve CİPO’ya patent başvurusu yapan başvuru sahiplerinin, başvurularının diğer ofislere nispeten daha hızlı işleme alınmasını sağlamaktadır. Ofislerin birbirlerinin işlerinden yararlanmasını sağlayarak patent verme sürecinin verimliliğini ve kalitesini artırılmıştır. Program ve uygunluk koşulları hakkında daha fazla ayrıntı EPO web sitesinde mevcuttur.

2019 Yılında IP5 Ofislerinde Patent Tescilleri %5,9 Arttı

Ocak ayının başlarında, IP5 web sitesinde yayınlanan, IP5 İstatistik Raporuna göre, dünyanın en büyük beş IP ofisinde, bir önceki yıla göre, %5,9 artışla 1,6 milyon patent verildi. Rapor; Avrupa Patent Ofisi, Japonya, Kore, Çin ve Amerika patent ofisleri tarafından yayınlanan patent istatistiklerinin yıllık bir derlemesidir. Toplamda 2,7 milyon patent başvurusu yapıldığını, tüm IP5 ofisleri JPO hariç, 2019 yılında verilen patent sayısında artış olduğunu bildirmiştir. EPO’da verilen patent sayısı 2018’de 128.000’in altındayken 2019’da yaklaşık 138.000’e yükselmiştir. Dikkat çekici nokta ise, EPO’dan ilk dönüş sürelerinin (araştırma raporunun teslimi ve patentlenebilirliğe ilişkin yazılı görüş) 6,5 aydan 5,5 aya, nihai karara kadarki sürenin ise (inceleme biriminin başvurusu kabul etme veya reddetme konusundaki nihai kararı) 31.8 aydan 28.1 aya düşmüş olduğudur. Bunun yanı sıra; EPO, 2020 istatistiklerini (Patent Index 2020) Mart 2021’de yayınlayacak.

EPO, VICO Tarafından Kanıt Alınmasına İzin Veriyor

15 Aralık 2020’deki toplantıda, İdari Konsey, Avrupa Patent Ofisi (EPO) nezdindeki kanıt vb.lerin video konferans (VICO) ile alınmasına izin vermek için Rule 117 ve 118 EPC’yi değiştirmeye karar vermiştir. Değişiklik 1 Ocak 2021’den itibaren yürürlüğe girerek ve sözlü incelemenin (duruşmanın) VICO aracılığı ile veya EPO’da yapılmasına bakılmaksızın kanıtların bu şekilde alınabileceği anlamına gelmektedir.

AIPPI DÜNYA KONGRESİ

AIPPI üyelerinin her sene iple çektiği, AIPPI'nin en yüksek katılımı etkinliği olan dünya kongresinin (World Congress) 2020 yılında Hangzhou, Çin Halk Cumhuriyeti'nde yapılması planlanıyordu. Planlara göre, 2020 yılı Asya'da "Fikri Haklar" yılı olacak ve bu alandaki en büyük etkinliklerden olan INTA yıllık toplantısı ile AIPPI dünya kongresinin her ikisi de Asya'da düzenlenecekti. Ne var ki, pandemi planları değiştirdi ve INTA'nın yıllık toplantısı gibi AIPPI dünya kongresinin de online olarak 5-14 Ekim 2020 tarihleri arasında yapılmasına karar verildi. AIPPI bu kararını Nisan 2020'de üyelerine duyurdu¹. AIPPI'nin ilk online ve 8 günle en uzun süreye yayılmış dünya kongresi olan 2020 dünya kongresinde, AIPPI katılımının artmasında rol oynayabilecek bir adım atarak dünya kongresini tüm AIPPI üyelerine ücretsiz olarak düzenledi ve AIPPI üyesi olmayan ve önceki dünya kongrelerine katılmayan kişilerin belirli bir ücret karşılığında dünya kongresine katılabileceğini açıkladı². 2020 dünya kongresine ilişkin detaylı bilgi almak isteyen okularımızı Nazlı Korkut ve Önder Erol Ünsal tarafından kaleme alınmış "AIPPI 2020 Dünya Kongresi: Benzersiz Yılın Benzersiz Kongresi" yazımıza bekliyoruz.

AIPPI Şubat 2021'de yayınlandığı bildirim ile AIPPI 2021 dünya kongresinin de Ekim 2021'de online olarak yapılacağını duyurdu.

AIPPI 2021 SORU GRUPLARI

2021 soru grupları çalışmalara başladı! Bu sene,

- Patent soru grubu, "Yapay zeka katkısıyla yaratılan buluşlarda buluş basamağı ve tarifname-nin yeterliliği",
- Tasarım soru grubu, "Endüstriyel tasarım ve tekniğin bilinen durumunun rolü",
- Marka soru grubu, "Kamu düzeni ve genel ahlaka aykırı marka başvurularının tescil edilebi-lirliğini",
- Genel soru grubu ise, "Tecavüzden makul düzeyde haberdar olmanın fikri ve sınai haklara tecavüzde hükmedilecek tazminata etkisini",

Türk Hukuku yönünden inceleyerek harmonizasyon önerilerini sunacaklar. AIPPI 2021 soru grupla-rında çalışan üyelerimize başarılar diliyoruz.

1 <https://aippi.org/new-aippi-world-congress-dates-announced/>

2 <https://aippi.org/events/how-non-members-can-join-the-2020-aippi-world-congress-online/#:~:text=If%20a%20non%2Dmember%20would,registration%20for%20the%20Congress%20opens.>

ÜYELERİMİZDEN YAYINLAR

Eser İsmi: Uzman Gözüyle Patent ve Faydalı Modelden Kaynaklanan Uyuşmazlıklar

Yazarlar: Dr. Ali Rıza Köker ve Uğur Gürşad Yalçiner

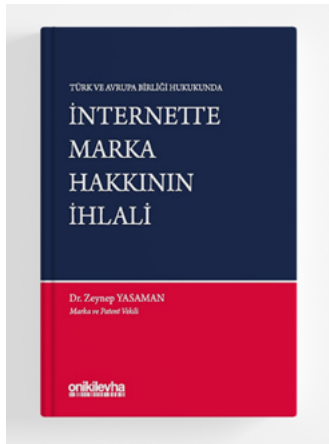
Eser, Sınai Mülkiyet Hukuku'nun en çok tartışılan konularından olan patent ve faydalı model alanlarına ilişkin temel bilgilere ek olarak patent ve faydalı modelden kaynaklanan davalara ne şekilde hazırlanılması gerektiğine ilişkin uygulama örneklerine dayanan önemli bilgiler içeriyor.

Eser İsmi: Çalışan Buluşları Hukuku

Yazar: Av. Doç. Dr. Cahit Suluk

Eser, yazarın doçentlik tezi olan “Çalışan Buluşları Hukuku” adlı kitabın ikinci basını teşkil etmektedir. Eser, çalışan buluşlarının hukuki rejimini oldukça detaylı bir biçimde ele almakta ve uygulamada yaşanan sorulara değinerek, ortaya çıkan sorunlara çözüm önerileri getirmektedir.

Eser İsmi: Türk ve Avrupa Birliği Hukuku'nda İnternette Marka Hakkının İhlali

Yazar: Dr. Zeynep Yasaman

Eser, yazarın, Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü Avrupa Birliği Hukuku Anabilim dalında tamamladığı “*Infringement of Trademark Rights on the Internet in the European Union and Turkish Law*” başlıklı doktora tezinin Türkçe tercümesini teşkil etmektedir. Eser, Avrupa Birliği ve Türk Hukuku'nda marka hakkının ihlali için genel şartlarını, marka hakkının internet üzerinde ihlali ve sorumluluğu geniş ve karşılaştırmalı bir perspektiften ele alıyor.

Üyelerimiz tarafından yazılan yayınlara sizin de ekleyecekleriniz var ise derneğimizin Fikri Gündem komitesi ile iletişime geçmenizi bekliyoruz.

Elif Kayral*

AIPPI Türkiye / Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği Üyesi

AIPPI 2020 KONU SORULARI:

Yapay Zekâ Kullanılarak Yapılan Buluşlarda Buluşçu Kavramı

Bu sene ilk defa Ekim ayında çevrimiçi olarak gerçekleştirilen AIPPI Uluslararası Kongre’de görüşülen çalışma konularından biri olarak **“Yapay Zekâ kullanılarak yapılan buluşlarda ‘buluşçu kavramı’”** (*“Inventorship of inventions made using Artificial Intelligence”*) konusu bulunmaktaydı.

Bu konunun çalışma grubunda yer almasının nedenleri arasında, Yapay Zekânın çok hızlı gelişen bir teknoloji olması karşısında özellikle Yapay Zekâ kullanılarak yapılan buluşlara dair patent başvurularının nasıl ele alınması gerektiği konusunda ülkeler ve bölgeler arasında yeknesak bir uygulamanın bulunmaması yer almaktaydı. Öte yandan, bu çalışma grubunda, Yapay Zekâ sistemlerinin öğrenme yeteneği de dikkate alınarak, buluş sürecine insan müdahalesi en aza indiğinde veya ileriki dönemde tamamen ortadan kalktığında yürürlükteki mevzuatlar bakımından ‘buluşçu kavramının’ yeterli olup olmayacağı konusu da farklı senaryolar ışığında detaylı olarak değerlendirilmiştir.

Çalışma sürecinde; AIPPI ulusal ve bölgesel gruplar ile bağımsız üyelerden toplamda 39 rapor sunulmuş, AIPPI Genel Raportör Ekibi ise tüm bu raporlar ışında bir özet rapor hazırlamıştır. Bu kapsamda, çalışma sorusu karar taslağı (*“preliminary draft resolution”*) üzerinde, ulusal grup moderatörlerinden oluşan çalışma grubu tarafından çalışılmaya devam edilmiş ve yapılan revizyonlarla birlikte karar taslağı, genel oturum (*“plenary session”*) sonunda nihai hale getirilmiştir. AIPPI Yürütme Komitesi tarafından da çevrimiçi yapılan oylama neticesinde çalışma grubuna dair Karar (*“Resolution”*) AIPPI Uluslararası Kongre’de kabul edilmiştir.

Çalışmalar esnasında, öncelikle, yürürlükteki ülke mevzuatlarının Yapay Zekânın hızlı gelişimi ve buluşlara olan katkısı karşısında yetersiz kaldığı ve ayrıca, özellikle Yapay Zekâ kullanılarak yapılan buluşlarda, ‘buluşçu kavramı’na (*“inventorship”*) ilişkin olarak ülkeler ve bölgeler arasında yeknesak bir uygulamanın da bulunmadığı hususları tespit edilmiştir.

Bu çerçevede, Yapay Zekâ kullanılarak yapılan buluşlar açısından uluslararası düzeyde uyumlaştırma sağlanması istendiği karara bağlanmıştır.¹

¹ Uluslararası Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği (AIPPI- International Association for the Protection of Intellectual Property). “Resolution 2020 – Study Question-Patents Inventorship of inventions made using Artificial Intelligence”. (1) no.lu Karar. 14 Ekim 2020. <https://aippi.soutron.net/Portal/DownloadImageFile.ashx?objectId=8497>. 7 Mart 2021 tarihinde erişilmiştir. İlgili (1) no.lu İngilizce Karar metni şu şekildedir: *“International harmonization regarding inventorship of inventions made using AI is desirable.”*

Ayrıca, bir buluşun yalnızca Yapay Zekâ katkıda bulunduğu için patent korumasının dışında bırakılması gerektiği de Karar'da kabul edilen bir diğer önemli husustur². Bu kabulde birlikte, bir buluşun yapılmasında, bir gerçek kişinin buluş fikrine, fikren bir katkıda bulunmuş olması halinde ("*an intellectual contribution to the inventive concept*"), Yapay Zekânın katkısından bağımsız olarak, bu kişinin buluşçu veya ortak buluşçu olarak kabul edilmesi gerektiği belirtilmiştir³.

Bir buluşta, Yapay Zekâ algoritması kullanılması durumuna ilişkin olarak ise, bu algoritmayı tasarlayan gerçek kişinin buluşçu olarak sayılıp sayılamayacağını tespiti için öncelikle kişinin bu algoritmayı önceden belirlenmiş bir sorunu ("*predetermined problem*") çözmek için mi tasarladığının, yoksa ilgili algoritmanın belirli bir probleme yönelik olmayan, genel bir Yapay Zekâ algoritması mı olduğunun tespitinin son derece önemli olduğuna Karar'da değinilmiştir. Nitekim,

Yapay Zekâ algoritmasını tasarlayan gerçek kişinin de buluşa katkı düzeyine bağlı olarak, algoritmayı önceden belirlenmiş bir sorunu çözmek için tasarlamış olması halinde – *buluşa başka bir fikri katkısı olmasa dahi*- buluşçu olarak kabul edilebileceği kararına varılmıştır.⁴

Benzer yaklaşım, Yapay Zekâ algoritmasını eğitmek için veri veya veri kaynağı seçen gerçek kişiler için de izlenmiştir. Bu kişiler de ilgili verileri veya veri kaynağını önceden belirlenmiş bir sorunu çözmek amacıyla seçmiş ve bu sorun da buluş ile etkin bir şekilde çözümlenebilmiş ise bu kişilerin de buluşçu veya buluşçulardan biri/ ortak buluşçu olarak kabul edilmesi gerektiği hususuna Karar'da yer verilmiştir.⁵

2 Uluslararası Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği [AIPPI- International Association for the Protection of Intellectual Property). "Resolution 2020 – Study Question-Patents Inventorship of inventions made using Artificial Intelligence". (2) no.lu Karar. 14 Ekim 2020. <https://aippi.soutron.net/Portal/DownloadImageFile.ashx?objectId=8497>. 7 Mart 2021 tarihinde erişilmiştir. İlgili (1) no.lu İngilizce Karar metni şu şekildedir: "*An invention should not be excluded from patent protection merely because an AI contributed to the invention.*"

3 Uluslararası Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği [AIPPI- International Association for the Protection of Intellectual Property). "Resolution 2020 – Study Question-Patents Inventorship of inventions made using Artificial Intelligence". (4) no.lu Karar. 14 Ekim 2020. <https://aippi.soutron.net/Portal/DownloadImageFile.ashx?objectId=8497>. 7 Mart 2021 tarihinde erişilmiştir. İlgili (4) no.lu İngilizce Karar metni şu şekildedir: "*Irrespective of whether or not AI was used in making the invention, a natural person should be considered an inventor or a co-inventor, if they have made an intellectual contribution to the inventive concept.*"

4 Uluslararası Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği [AIPPI- International Association for the Protection of Intellectual Property). "Resolution 2020 – Study Question-Patents Inventorship of inventions made using Artificial Intelligence". (4/b) no.lu Karar. 14 Ekim 2020. <https://aippi.soutron.net/Portal/DownloadImageFile.ashx?objectId=8497>. 7 Mart 2021 tarihinde erişilmiştir. İlgili (4/b) no.lu İngilizce Karar metni şu şekildedir: "*A natural person who designs an AI algorithm used in the making of an invention should be considered to be an inventor or a co-inventor depending on the person's level of contribution to the invention. If a natural person designed the AI algorithm to solve a predetermined problem which is effectively solved by the invention, such natural person should be considered to be an inventor of the invention. If the AI algorithm was a generic AI algorithm designed without a specific problem in mind, the natural person who designed the AI algorithm should not be considered an inventor absent another intellectual contribution to the inventive concept.*"

5 Uluslararası Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği [AIPPI- International Association for the Protection of Intellectual Property). "Resolution 2020 – Study Question-Patents Inventorship of inventions made using Artificial Intelligence". (4/c ve 4/d) no.lu Kararlar. 14 Ekim 2020. <https://aippi.soutron.net/Portal/DownloadImageFile.ashx?objectId=8497>. 7 Mart 2021 tarihinde erişilmiştir. İlgili (4/c ve 4/d) no.lu İngilizce Karar metni şu şekildedir: "c. A natural person who selects data or a data source for training an AI algorithm should be considered to be an inventor or a co-inventor of an invention made using that AI algorithm if the data or data source are selected with the purpose of solving a predetermined problem which is effectively solved by the invention. d. A natural person who selects or generates data or selects a data source for input to a trained AI algorithm should be considered to be an inventor or a co-inventor of an invention made using that AI algorithm if the data or data source are generated or selected with the purpose of solving a predetermined problem and the invention effectively solves the problem."

Bunların bir adım ötesinde, bir Yapay Zekâ algoritması neticesinin buluş oluşturduğunu anlayan gerçek kişinin de buluşçu veya buluşçulardan biri olarak belirtilmesi gerektiği Karar ile kabul edilen önemli hususlardandır.⁶

Son olarak, oturumların en çok tartışılan ve sanıyorum ki gelecek çalışma gruplarında tekrar değinilecek olan 5 ve 6. no.lu iki kararında da,

- bir buluşta belirlenebilir bir gerçek kişi katkısı olmasa dahi, Yapay Zekânın buluşçu veya ortak buluşçu olarak belirtilmesine izin verilmemesi,⁷
- öte yandan, yeniliği teşvik etmek amacıyla, başvuruda, başvuru sahibi olarak gösterilebilecek gerçek veya tüzel kişinin bulunması kaydıyla, Yapay Zekâ katkısıyla yapılan buluşların kendiliğinden (*per se*) patent koruması dışında bırakılmaması gerektiğine değinilmiştir. Özellikle (6) no.lu Karar'da bir kez daha patent koruması sağlanırken, buluşçu olarak gösterilebilecek, buluşa yeterli düzeyde katkı sağlayan bir gerçek kişi buluşçu olup olmadığına bakılması gerektiği vurgulanmıştır.⁸

Bugün, Avrupa Komisyon Raporlarında da belirtildiği üzere, buluş amacının insan tarafından verildiği ve Yapay Zekanın ise optimum sonuca ulaşmak için bir araç olarak kullanıldığı kabul edilmektedir. Fakat Yapay Zekânın buluşlara katkısının her geçen gün arttığı içinde bulunduğumuz teknoloji çağında, ileriki dönemde buluşlardaki insan katkısının azalacağı da dikkate alınarak, 'buluşçu kavramı'nın gözden geçirilmesi gereği açıktır. Nitekim buluşçu olabilme kıstaslarının objektif kriterlerle belirlenmesi ve bu kapsamda uluslararası boyutta bir uyumlaştırma ile dünya genelinde yeknesak bir uygulamanın sağlanması gerek patent hukukunun gelişimi gerekse '*yeniliğin teşviki*' açısından büyük önem arz etmektedir.

Kaynak: Uluslararası Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği (AIPPI- International Association for the Protection of Intellectual Property). "Resolution 2020 – Study Question-Patents Inventorship of inventions made using Artificial Intelligence". 14 Ekim 2020. <https://aippi.soutron.net/Portal/DownloadImageFile.ashx?objectId=8497>.

* Avukat, Deriş Avukatlık Ortaklığı, elif.kayral@deris.com

6 Uluslararası Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği (AIPPI- International Association for the Protection of Intellectual Property). "Resolution 2020 – Study Question-Patents Inventorship of inventions made using Artificial Intelligence". (4/e) no.lu Karar. 14 Ekim 2020. <https://aippi.soutron.net/Portal/DownloadImageFile.ashx?objectId=8497>. 7 Mart 2021 tarihinde erişilmiştir. İlgili (4/e) no.lu İngilizce Karar metni şu şekildedir: "A natural person who recognizes that an output of an AI algorithm constitutes an invention should be considered to be an inventor or a co-inventor of such invention."

7 Uluslararası Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği (AIPPI- International Association for the Protection of Intellectual Property). "Resolution 2020 – Study Question-Patents Inventorship of inventions made using Artificial Intelligence". (5) no.lu Karar. 14 Ekim 2020. <https://aippi.soutron.net/Portal/DownloadImageFile.ashx?objectId=8497>. 7 Mart 2021 tarihinde erişilmiştir. İlgili (5) no.lu İngilizce Karar metni şu şekildedir: "An AI should not be considered an inventor or a co-inventor of an invention, nor be permitted to be named as such, even if no contribution to the invention by a natural person is identifiable."

8 Uluslararası Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği (AIPPI- International Association for the Protection of Intellectual Property). "Resolution 2020 – Study Question-Patents Inventorship of inventions made using Artificial Intelligence". (6) no.lu Karar. 14 Ekim 2020. <https://aippi.soutron.net/Portal/DownloadImageFile.ashx?objectId=8497>. 7 Mart 2021 tarihinde erişilmiştir. İlgili (6) no.lu İngilizce Karar metni şu şekildedir: "In order to foster innovation, inventions made using AI should not be excluded from patent protection per se, regardless of whether or not there is sufficient contribution by a natural person to be named as an inventor and provided that there is a natural or a legal person named as an applicant."

Muazzez Korutürk*

AIPPI Türkiye / Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği Üyesi

AIPPI 2020 KONU SORULARI:

Dava açmak için aktif husumet (taraf sıfatı) varlığı ve çözüm yollarına etkisi

2020'de Çin'in Hangzhou şehrinde gerçekleştirilecek olan AIPPI Dünya Kongresi tüm dünyayı sarsan Pandemi süreci nedeniyle sanal ortamda gerçekleştirilmiştir.

Dünyanın dört bir tarafından katılım sağlayan meslektaşlarımız tarafından bu yıl belirlenen çalışma soruları online bir oylama sistemiyle değerlendirilmiş ve harmonize Yönergeler oluşturulmuştur.

Türkiye grubu olarak, bu yıl da önemli bir katkıda bulunduğumuz bu çalışma sorularından "**Dava açmak için aktif husumet (taraf sıfatı) varlığı ve çözüm yollarına etkisi**" konusundaki Yönerge hakkında bu yazımızda sizlere bilgi vermek isteriz.

Yönerge temel olarak 3 ana başlıkta Taraf sıfatının varlığını ve ihtilafın çözümü yollarına taraf sıfatı varlığının etkisini incelemiştir.

Bunlar,

- a) İhlal Davaları
- b) Hükümsüzlük Davaları ve *Inter Partes* (Tarafları Bağlayıcı) Hükümsüzlük Davaları
- c) Tecavüzün Mevcut Olmadığının Tespitine İlişkin Tarafları Bağlayıcı Davalar'dır

Bu 3 başlıkta taraf sıfatı olmak üzere önerilen şartları incelemeyi önce Çalışma sorusunun kapsamı hakkında bilgi vermek doğru olacaktır.

Hukukta taraf sıfatının sorgulandığı dava konuları Fikri Mülkiyet (FM) haklarının konu olduğu davalar ile sınırlandırılmıştır. Bunlar Marka, Patent, Tasarım haklarıdır.

Tarafları bağlayıcı davalarda, yani davanın hüküm ve sonuçlarının yalnızca tarafları bağladığı davalara ilişkin Yönergede belirtilen hususlar öneri niteliğindedir ve ulusal hukukun böyle bir uygulamayı ön görmediği durumlara ilişkin bir şart koşma amacı taşımamaktadır.

a) İhlal Davaları

Bir ihlal davasında FM sahibinin taraf sıfatına sahip olmasının yanı sıra, aşağıdaki hallerde de bir kişinin taraf sıfatına sahip olduğu kabul edilmiştir:

- I. FM hakkının müşterek mülkiyet sahibi olan kişi
- II. İnhisari lisans sahibi olan kişi
- III. Dava açma yetkisine münhasıran (alt lisans sahibi veya doğrudan veya dolaylı olarak) sahip olan kişi

FM hakkının müşterek mülkiyete konu olması halinde her iki pay sahibinin de birlikte veya ayrı ayrı dava açma yetkisine sahip olması gerekmektedir. Ancak pay sahiplerinden birisinin ihlal davasını açmadan önce diğer pay sahibine/sahiplerine bilgi vermesi ve ona/onlara davayı birlikte açma fırsatının tanınması gerekmektedir.

b) Hükümsüzlük Davaları:

Türk Hukuku'nda da hüküm altına alındığı üzere, menfaati olan herkes, bir FM hakkının hükümsüzlüğü için talepte bulunabilmektedir. Yönergede hükümsüzlük davasının en azından sicilde kayıtlı FM hakkı sahiplerine karşı açılması şartı belirtilmiştir. Burada dikkat çeken 'en azından' ibaresi hükümsüzlük talebinin muhatabının sicilde kayıtlı sahiplerin yanı sıra başka kişilerin de olabileceğini akla getirmektedir.

Ne var ki Sınai Mülkiyet Kanunu'nun (SMK'nın) ilgili hükümlerinde hükümsüzlük taleplerinin sicilde kayıtlı sahiplere karşı açılması gerekliliği kesin ve açıktır.

Yönergede yer alan önerilere göre FM hakkı sahiplerinin yanı sıra, hükümsüzlük talebiyle karşı karşıya kalacak kişiler, bir ihlal davasını ileri sürmeye yetkili olan lisans sahipleri ve/veya dava yetkisine sahip 3. Kişiler de olabilecektir. Bu kişilere karşı açılacak bir 'Karşı Hükümsüzlük Davası'nda hak sahipleri ile birlikte bu kişiler de davalı olabileceklerdir.

Her ne kadar Türk Hukuku bakımından uygulama alanı bulunmasa da Yönergede tarafları bağlayıcı davalarda taraf sıfatına sahip olmak için gerekli koşullar öneri niteliğinde belirlenmiştir.

Tarafları bağlayıcı hükümsüzlük talepleri:

Hüküm ve sonuçlarının yalnızca davanın tarafları bakımından etki doğurduğu bir hükümsüzlük davasında davacının davaya konu olan FM hakkının geçertiliğinden fiili olarak ve somut gerekçelerle etkilenmiş olması gerekmektedir. Davacının bu davayı açmakta hukuki bir menfaati olması gerekmektedir.

Tarafları bağlayıcı bir hükümsüzlük davasında davacı, bir ihlal davası ile karşı karşıya kalmış bir davalı da olabilecektir. Bu halde ihlal davasını açan kişilerin FM hakkı sahibi olup olmadığına bakılmaz. Karşı dava olarak bir hükümsüzlük iddiası ileri sürülmüşse ve bu hükümsüzlük iddiası ile karşı karşıya kalan kişinin FM hakkı sahibi olmadığı bir durumda bu davanın FM hakkı sahibine ihbar edilmesi gerekmektedir.

c) Tecavüzün Mevcut Olmadığının Tespitine İlişkin Tarafları Bağlayıcı Davalar:

Tecavüzün mevcut olmadığının tespiti için açılan bir davada davacının, FM hakkından fiili ve somut bir şekilde etkilenmiş olması ve dolayısıyla bir hukuki gerekçesi olması gerekmektedir.

Bununla birlikte söz konusu davada dava konusu ürünün hangi niteliği itibarıyla ihlal oluşturmadığı iddia ediliyorsa bunların açıkça ifade edilmiş olması önemlidir.

Davanın tarafları bağlayıcı bir dava olduğu göz önünde bulundurularak bu davanın da karşı dava niteliğinde ve FM hakkı sahibi olan kişilerin yanı sıra, ihlal davasını açmaya yetkili kişilere karşı ileri sürülebileceği önerilmektedir.

Son olarak AIPPI, Fikri Mülkiyet Ofisleri nezdinde (Türkiye’de Türk Patent ve Marka Kurumu) yer alan süreçlerde de yukarıda açıklanan koşul ve şartların geçerli olması gerektiğini belirtmektedir. Ancak, bu idari süreçlerde elbette FM hakkının geçerliliğine ilişkin işlemlerde elbette muhatabın ancak ve yalnız FM hakkı sahibi olacağı açıktır.

Yönergenin İngilizce tam metnine aşağıdaki linkten ulaşılması mümkündür: <https://aippi.soutron.net/Portal/DownloadImageFile.ashx?objectId=8499>

* Avukat, Marka ve Patent Vekili, Deriş Avukatlık Ortaklığı, muazzez.koruturk@deris.com

Özden Gökçelik*

AIPPI Türkiye / Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği Üyesi

AIPPI 2020 KONU SORULARI:

Ticari marka işlemlerinde tanımlayıcı kullanım savunması

2020 AIPPI Dünya Kongresi'nin Çin'in Hangzhou şehrinde 11-14 Ekim 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilmesi planlanmıştı. Ne var ki, tüm dünyayı etkileyen Koronavirüs pandemisi sebebiyle fiziksel görüşmeler ve yüz yüze deneyimler imkansız hale geldiği için, AIPPI tarihinde ilk kez fiziksel kongreyi dijitalleştirerek sanal bir kongreye dönüştürdü. Böylece, katılımcılar interaktif bir sanal platform aracılığıyla zenginleştirilmiş bir online konferans sistemini ve buna bağlı yeni kongre normalini deneyimleme imkanına eriştiler.

Online olarak gerçekleştirilen AIPPI tarihinin en uzun Kongresi'nde tartışılan çalışma sorularından markaya ilişkin olanı "descriptive use as a defence in trade mark proceedings" (ticari marka işlemlerinde tanımlayıcı kullanım savunması) konuluydu.

Çalışma sorusu kapsamında, bir ticari markanın tanımlayıcı kullanımının, ilgili marka sahibinin ileri sürdüğü ticari marka tecavüz iddiasına karşı bir savunma işlevi görüp göremeyeceği ve bu işlevi göreceksa de hangi koşullar altında görebileceği ve ayrıca tanımlayıcı kullanım savunmasını desteklemekte hangi kanıtların kabul edilebileceği tartışıldı. Konu kapsamında, "tanımlayıcı kullanım", malların veya hizmetlerin özelliğine ilişkin bir işaretin kullanımı olarak kabul edildi ve çalışma kapsamının gerek mahkemeler gerekse idari makamlar nezdinde görülen ticari marka tecavüz davaları/işlemleri bağlamındaki tanımlayıcı kullanım savunmasıyla sınırlı olduğu belirtildi. Haksız rekabet gibi diğer gerekçelere dayanan işlemler ve ticari marka hükümsüzlük davaları kapsam dışında bırakıldı.

Tanımlayıcı kullanım savunması birçok ülkede pratik olarak başvurulmasına rağmen, tanımlayıcı kullanımı nelerin oluşturduğu, böyle bir kullanım savunmasının ne derece uygulanabilir olduğu ülkeler arasında farklılık göstermekteydi ve çoğunda böyle bir savunmanın kapsamı ve sınırları da tanımlanmamıştı. Dolayısıyla, AIPPI tanımlayıcı kullanım savunmasının varlığının, sınırlarının ve ortaya çıkış koşullarının derinlemesine incelenmesinin önemli olduğunu düşünmekteydi.

Türkiye ulusal grubu olarak, yaptığımız bir fiziksel ve sonrasındaki online görüşmeler neticesinde çalışma sorularını ülkemizin mevzuatına göre cevaplandırıp, Dünya Kongresi'nde yapılan tartışmalara Türk grubu adına katıldık.

Kongrenin ilk gününde, ticari marka işlemlerinde tanımlayıcı kullanım savunmasına ilişkin çalışma grubu toplanarak 41 adet ulusal grubun çalışma sorularına verdikleri cevaplar sonucunda oluştur-

lan önergeyi (*resolution*) görüştü. Kongre boyunca süren tartışma oturumları ve online olarak gerçekleştirilen oylamalar neticesinde Genel Kurul tarafından Nihai Önerge (*Final Resolution*) kabul edildi.

Nihai Önerge’de özetle aşağıdaki saptamalarda bulunuldu:

1. Bir marka sahibinin her türden ticari markasının veya bu markanın bir kısmının tanımlayıcı kullanımı, ilgili marka sahibinin ticari marka tecavüz iddiasına karşı bir savunma olarak ileri sürülebilir olmalıdır.
2. Tanımlayıcı kullanım, dürüst ve/veya adil kullanım veya eşdeğer kullanım ilkelerine uygun olmalıdır.
3. Tanımlayıcı kullanım savunmasının kabul edilip edilmeyeceği değerlendirilirken, varsa, marka sahibinin ticari markasının itibarı; tecavüz iddiasına konu işaretin, bir kaynak veya menşe gösterir şekilde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği ve üçüncü tarafın işareti kullandığı bağlam ve koşullar özellikle dikkate alınabilir.
4. Tanımlayıcı kullanım savunmasında sunulabilecek kabul edilebilir kanıtların türüne ilişkin hiçbir kısıtlama olmamalıdır.
5. Tanımlayıcı kullanım savunmasının, her türden ticari marka tecavüz davasında/işleminde ileri sürülmesi mümkün olmalıdır.

Yönergenin İngilizce tam metnine aşağıdaki linkten ulaşılması mümkündür: <https://aippi.soutron.net/Portal/DownloadImageFile.ashx?objectId=8496>

* Marka Vekili, Stock Fikri Mülkiyet Hizmetleri, ozden.tufekcioglu@stock.com.tr

Nihan Güneli*

AIPPI Türkiye /Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği Üyesi

AIPPI 2020 KONU SORULARI:

Verilerdeki Fikri Mülkiyet Hakları

Bu sene, pandemi sebebiyle ilk defa çevrimiçi olarak ve tüm üyelere açık şekilde Ekim ayında düzenlenen AIPPI Dünya Kongresi'nde eser hakkına ilişkin çalışma sorusu, "Verilerdeki Fikri Mülkiyet Hakları – *IP Rights in Data*" konuluydu.

Çalışma sorusunun konusu, oluşturulan, işlenen, kaydedilen ve sair şekillerde kullanılan verilerin günlük hayatımızdaki yeri ve önemi ile verilerin etkilediği çok çeşitli alanların bulunması sebebiyle tercih edildi. Gerçekten de verilerin özellikle fikri mülkiyet hukuku ve hak sahipliği bakımından tartışıldığı çalışmalar ile veri madenciliği gibi nispeten yeni konuların varlığı, verilerin fikri mülkiyet hukukunun da konusunu teşkil etmesi sonucunu doğuruyor. Bu kapsamda, çalışma sorusunda, veriler üzerinde doğan haklar konusu fikri mülkiyet hakları bakımından ele alınarak fikri mülkiyet hakları, mevcut veya olası yeni koruma biçimleri kapsamındaki yapılandırılmış ve yapılandırılmamış veriler bakımından değerlendirildi. Bununla birlikte, kişisel verilere ve gizliliğe ilişkin hususlar ise çalışma sorusu kapsamı dışında bırakılmış olup veriler ham veri, veri tabanı, sağlık verileri ve kamu sektörü bilgileri çerçevesinde ele alındı.

Türkiye ulusal grubu olarak, pandeminin ülkemizde etkisini yeni gösterdiği aylarda tamamı çevrimiçi olan toplantılar yaparak konuyu öncelikle mevzuat kapsamında değerlendirip cevaplarımızı iletmemizi takiben AIPPI Dünya Kongresi kapsamında çevrimiçi yapılan oylamaya katılarak görüşlerimizi bildirdik. Toplamda 33 ulusal grubun cevaplarını ve değerlendirmelerini ilettiği toplantıda kabul edilen Nihai Önerge'de veriler bakımından fikri mülkiyet hukuku açısından önemli çıkarımlar yapıldı.

Nihai Önerge'de özetle;

1. Ham verilerin ve veri tabanlarının korunmasına ilişkin hukukun uyumlaştırılmasının arzu edildiği ve uyumlaştırmanın ham verilerin veya yapılandırılmamış verilerin ve veri tabanlarının veya yapılandırılmış verilerin yasal tanımlarını özellikle içermesi gerektiği;
2. Ham verilerin, yeni bir *sui generis* hak gibi yeni bir spesifik fikri mülkiyet hakkı tarafından sağlanan koruma kapsamına girmemesi gerektiği;
3. *Sui generis* fikri mülkiyet korumasının, veri tabanının içeriğinin elde edilmesi, doğrulanması veya sunulması konusunda önemli bir yatırımın söz konusu olması halinde sağlanması gerektiği;
4. *Sui generis* fikri mülkiyet korumasının sahiplerinin, veri tabanının oluşmasını sağlayan yatırımı yapan kişi olması gerektiği;

5. Veri tabanını kapsayan *sui generis* fikri mülkiyet haklarının koruma kapsamının, yetkisiz üçüncü kişilerin, veri tabanının içeriğinin tamamının veya önemli bir kısmının çıkarılması ve yeniden kullanılması gibi belirli eylemlerde bulunmasını yasaklaması gerektiği;

6. Tüm bunlarla birlikte, *sui generis* fikri mülkiyet hakkına ilişkin istisnalar ve sınırlamalar ile fikri mülkiyet koruması ile ifade ve konuşma özgürlüğü, kamu sağlığı ve güvenliği, özel hayatın gizliliği, tüm sektörlerde araştırma ve geliştirme yapma ve adil kullanım gibi menfaatler arasında makul bir denge sağlaması gerektiği ve

7. Her ülkenin, verilere dayalı araştırma, geliştirme ve yenilik faaliyetlerini ve kamuya hesap verebilirliği ve kamu beyanlarını mümkün kılmak için sağlık verilerini ve kamu sektörü bilgilerini korumak ve bunlara erişime ve bunların kullanımına izin vermek üzere uygun mevzuata sahip olması gerektiği belirtilmiştir.

Yönergenin İngilizce tam metnine aşağıdaki bağlantıdan ulaşılabilir: <https://aippi.soutron.net/Portal/DownloadImageFile.ashx?objectId=8498>

* Avukat, nguneli@gunelihukuk.com

Mine Güner Sunay*

AIPPI Türkiye / Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği Üyesi

TEKNOLOJİ, UZAKTAN ÇALIŞMA, SANAL KONGRELER: FİKRİ MÜLKİYET CAMİASININ GELECEĞİ Mİ?

Covid-19 salgını, Türkiye’de hayatımıza 2019 yılının sonunda uzak diyarlardan şaşırtıcı bir haber olarak girdi. Bu virüsün çok değil sadece birkaç ay içinde tüm dünyayı saracağı ve belirsiz süre ile bizi evlerimize hapsedeceğini ise galiba pek çoğumuz tahmin edemezdik. Virüsün Avrupa kıtasına sıçraması ve bize yaklaşması günlerinde ise, “yaz aylarında geçecekmış, zaten sıcakta yaşamıyormuş” gibi umut ve avuntular içindeydik. Neyse ki, bugünlerde aşılamanın başlaması ile tünelin ucunda biraz ışık gözüktü.

Ofis çalışanları bu süre içinde güçlükleri de olsa evden çalışmaya alıştı ve biraz da buna uyum sağlamak zorunda kaldı. Peki bu dönemde neler oldu? Fikri mülkiyet alanında çalışan avukatlar, vekiller ve uzmanlar bu uzaktan çalışmadan nasıl etkilendi? Uzaktan çalıştığımız, sanal kongrelerde iş geliştirme yapmaya çalıştığımız bu hayat tarzı kalıcı mı?

Bu soruların cevapları hala çok net olmamakla birlikte, bu bir senede neler yaşadık ve bundan sonra neler hayatımızda olacak bir düşünelim. Örneğin senelerdir aslında *freelance* bilgisayar yazılımcısı, mimar, tasarımcı, grafiker gibi kavramlar duyduğumuz halde, evden çalışan avukatlara ve vekillere çok alışkın değildik. Şimdi is bazılarımızın hayatında “uzaktan çalışma” kalıcı hale geldi, ofis alanları küçüldü, “istediğin yerden çalışabilme” prensipleri benimsenmeye başlandı. Yapılan araştırmalar ofis çalışanlarının, %75’ine yakın bir oranının Covid-19 sonrası da evden çalışma imkanına sahip olmanın memnun olacağını belirtiyor. Ofis çalışanları, Covid-19 sonrasında haftada üç gün evden çalışma imkanına sahip olmak istiyor ve eğer sürekli evden çalışma ortamı olursa, bulundukları şehirden taşınabileceklerini söylüyor.¹ Demek ki öyle ya da böyle, ofis teknolojisine evlere taşımının ve bunun bize kazandırdığı zaman ve sağladığı verimliliğin getirdiği bir mutluluk var. Yukarıdaki soruların kesin cevapları olmasa da, dijital ve teknolojik gelişmelerin mesleğimizin geleceğinde büyük yer kaplayacağı; salgın geçtikten sonra dahi sanal ofisler, dijital çözümler ve hukuk teknolojilerinin hep gündemde olacağını tahmin etmek güç durmuyor. Elbette, danışmanlık ve hizmet sektörlerinde, dolayısıyla avukatlık ve vekillikte işleri evden yürütmek kolay değil. Zira bunlar esasında müvekkil ile birebir iletişimde kalmanın çok önemli olduğu ve sosyal yanı çok ağır basan meslekler.

Covid-19’un, fikri ve sınai mülkiyet alanında çalışan avukat ve vekiller açısından en büyük etkilerinden biri, hepimizin her sene heyecanla beklediği, muhtemelen yabancı müvekkiller ile yüz yüze görüşmek için nadide ve yegane fırsatları olan INTA ve AIPPI dünya kongrelerinin sanal olarak düzenlenmesi

1 Kaynak: Owl Labs in collaboration with Global Workplace Analytics (GWA)

oldu. Bu iyi mi yoksa kötü bir gelişme mi? Galiba ikisi de. Bu kongreler, pek çoğumuz için var olan müvekkillerimizle bağlarımızı güçlendirmek ve dünyanın farklı ülkelerinden meslektaşlar ve bu alanda çalışan kişilerle tanışmak için büyük bir fırsat ve birbirimizle etkileştığımız güzel anıların bir kaynağı idi. Bunu sanal ortamda da yakalamak elbette büyük bir şans. Covid-19 salgının bundan 20 sene önce olduğunu düşünsenize?

Seyahat kısıtlamaları, mutant virüs varyantları derken, 2021’de de kongrelere evlerimizden ve bilgisayar başından mı katılırız bilinmez. Ama aslına bakarsak, virüs elimizden seyahat şansını alırken, gelişen video konferans teknolojileri sayesinde, kongreleri beklemeksizin yurt dışı ile çok daha sık toplantı yapar hale geldiğimiz de bir gerçek. Bu krizden galip çıkanın da video konferans teknolojileri olduğunu kabul etmemek mümkün değil.

2020 yılının INTA ve AIPPI sanal kongre deneyimleri ise bu yazı dizisinin devamında olacak. Fikri ve sınai mülkiyet alanında çalışanların yeni dünya düzeninde yeni bir iş yapış şekli benimsemek durumunda kaldığı ve buna hızlı adapte olduğunu görmek güzel. Ama pek çoğumuz için senenin “o zamanı” olan dünya kongrelerini özlemediğini de söyleyemeyiz.

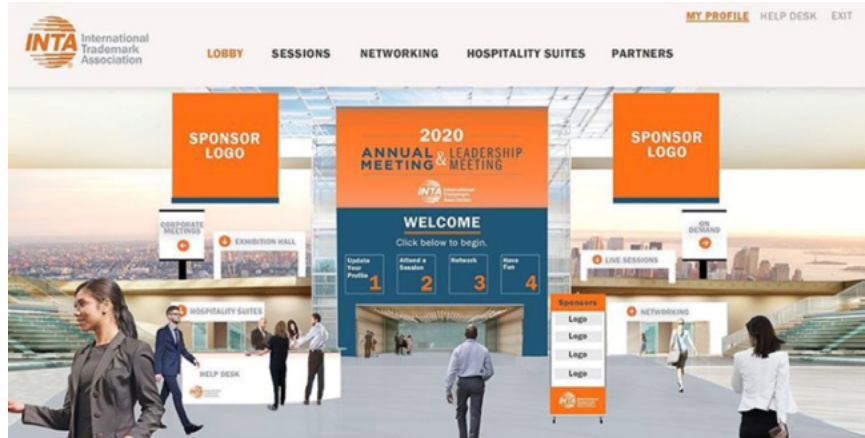
* Avukat, Marka ve Patent Vekili, mine.guner@esin.av.tr

Melis Abacıoğlu Viskusenko*

AIPPI Türkiye / Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği Üyesi

INTA (ULUSLARARASI MARKA DERNEĞİ) 2020 YILLIK TOPLANTISI İZLENİMLERİ

Her yıl Mayıs ayında düzenlenen ve Fikri Mülkiyet alanının en geniş katılımlı etkinliklerinden biri olan INTA (INTERNATIONAL TRADEMARK ASSOCIATION/ ULUSLARARASI MARKA DERNEĞİ) yıllık toplantısı (Annual Meeting) ilk olarak 2020 yılının Nisan ayında Singapur'da yapılmak üzere planlanmıştı. Singapur toplantısı, 2014 yılında Hong Kong'da yapılan toplantıdan sonra INTA'nın Asya'da düzenlenen ikinci yıllık toplantısı olacaktı.

2020 yılında tüm dünyayı sarsan pandemi nedeniyle etkilenen Fikri Haklar alanındaki en büyük etkinliklerden biri de INTA'nın 142. yıllık toplantısı oldu. COVID-19 salgınının ilk zamanlarında fikri haklar alanında çalışan profesyonellerin akıllarındaki en büyük sorulardan biri de INTA'nın düzenlenip düzenlenmeyeceği ve eğer ki düzenlenirse katılım sağlamanın mümkün olup olamayacağıydı. İlk olarak yıllık toplantıyı iptal etmeyeceğini açıklayan INTA yönetimi, sonrasında Şubat ayında yaptığı bir duyuruyla salgının Asya ülkelerinde yoğunluklu olarak görülmesi nedeniyle Singapur'da yapılacak olan kongrenin iptal edildiğini ve yıllık kongrenin Mayıs ya da Haziran aylarında Amerika'nın Teksas eyaletinin Houston kentinde yapılacağını duyurmuştur. Ancak son gelenen noktada elbette yıllık toplantının Houston'da fiziksel olarak yapılabilmesi imkânı da kalmamış ve INTA yönetimi tarafından etkinliğin online olarak düzenlenmesine karar verilmiştir. Yıllık kongre, INTA'nın diğer bir yıllık etkinliği olan, eski normalde her yılın Eylül-Ekim aylarında düzenlenen ve sadece INTA komite üyelerinin katılımına açık olan Liderlik Toplantısı (Leadership Meeting) ile birleştirilmiş ve 9-13 Kasım 2020 tarihleri arasında Liderlik Toplantısı ve 16-20 Kasım 2020 tarihleri arasında Yıllık Toplantı olmak üzere yaklaşık iki haftalık bir kongre takvimi hazırlanmıştır.

Etkinliğin online olarak düzenlenmesi ve ücretli olmasının da etkisiyle olması muhtemel olarak; normal şartlarda 140 ülkeden gelen 10.000 civarı katılımcı ile düzenlenen yıllık kongrenin katılım sayısı yaklaşık 3000 kişilik bir katılım ile sınırlı kalmıştır. Ülkemizden de son yıllarda INTA kongresine yaklaşık 100 kişilik bir katılım sağlanırken bu sayı online etkinlikte yaklaşık 10 kişilik bir katılıma kadar düşmüştür.

INTA tarafından etkinlik için online bir platform tanıtılmış ve platformun içerisine “*INTA Connect*” adında bir fonksiyon tanımlanarak katılımcılara iş ağlarını genişletme imkânı verilmiş, katılımcıların birbirleri ile etkileşim içerisine girebilmeleri, birbirlerine görüşme talepleri gönderebilmeleri ve video konferans ile görüşmeler yapabilmeleri mümkün kılınmıştır. Online platform üzerinden panel-ler, eğitimler, workshoplar düzenlenerek tüm dünyadan gelen katılımcıların zaman dilimlerine uygun olabilmesi için bu etkinlikler farklı saatlerde tekrar edilmiştir. INTA’nın fiziksel kongresinde “*Speed Networking*” adında hızlı biçimde profesyonellerin birbirleri ile tanışmasını sağlayan etkinlik, online yıllık toplantıda yoğun bir ilgi görmüştür.

Bu yıl INTA’nın katılımcılara sunduğu sosyal aktivite olanaklarında da artış göze çarpmaktaydı. Sosyal aktiviteler kapsamında farklı zaman dilimlerine hitap edebilecek şekilde etkinlikler düzenlenmiş, bu etkinlikler kapsamında; yoga, zumba, meditasyon gibi fiziksel aktivitelerin yanı sıra şarap, çay, peynir, golf, tenis gibi konular üzerine oturumlar düzenlenmiştir. INTA’nın Kapanış gecesi (Grand Finale) ise tüm kongre katılımcılarının bağlanabildiği online bir DJ performansı ile yapılmıştır.

Şu an için INTA’nın 143. Yıllık Toplantısının 15-19 Kasım 2021 tarihlerinde Houston’da hem fiziksel hem de online katılımın mümkün kılınacağı hibrid bir formatta yapılması planlanmaktadır. 2020 yılında yapılamamış olan Singapur yıllık toplantısı için ise 25-29 Nisan 2022 olarak tarih bildirilmiştir. Biz yine gelişmeleri takip etmeye devam ederek dergimizin gelecek sayılarında son gelişmelere yer vereceğiz.

* Avukat, Marka ve Patent Vekili, melis@abacioglu-ip.com

Nazlı Korkut

Önder Erol Ünsal

AIPPI Türkiye / Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği Üyeleri

AIPPI 2020 Dünya Kongresi: Benzersiz Yılın Benzersiz Kongresi

En hafif ve olumlu şekliyle ifade edelim: Deneyimlerimize deneyim kattığımız bir yılı geride bıraktık. Benzersiz (!) bir yıl ve bu paralelde benzersiz bir Dünya Kongresi:

AIPPI 2020 Çevrimiçi Dünya Kongresi 5-14 Ekim 2020 tarihleri arasında 1790 katılımcının evlerinde gerçekleştirildi.

Pandemi koşullarının tüm dünyada oluşma ve ilerleme hızıyla birlikte, AIPPI Uluslararası Büro sağlık ve seyahat durumu başta olmak üzere pek çok dengeyi gözeterek, bu kongrenin beklenildiği gibi Çin – Hangzhou’da yüzyüze değil, çevrimiçi olarak yapılması kararını aldı. Bu karardan itibaren dijital bir kongre altyapısının oluşturulması, katılımcıların içerik konusunda bilgilendirilmesi, konuşmacıların, sponsorların yeniden organize edilmesi ve daha sayamadığımız pek çok teknik, içerik boyutuna ait ayrıntı da beraberinde geldi.

Organizasyon meselesinin üzerine, pandemiye evinde, işinde, sosyal çevresinde, hastanede pek çok zorluğu göğüsleyerek ve her türlü dengesini koruyarak hayatını devam ettirmek zorunda olan IP dünyasının paydaşlarının bireysel ve kurumsal durumunu da ekleyelim! Bu büyüklükte bir kongreyi çevrimiçiye taşımak ve *(geçmişe dair ciddi bir deneyim birikiminin olmadığı, örnekleyecek faaliyet ve yaklaşımların da henüz emeklediği bir dönemde)* herşeyin tıkır tıkır işlemesini beklemek herhalde gerçekçi olamazdı. Ama gene de tüm dünyada 125 ülkede temsiliyeti ve 9.000 civarı üyesi olan bu örgüt neyi başarabilirdi?

İşte, AIPPI 2020 Dünya Kongresi bu şartlar altında “benzersiz” ifadesini hak ediyor diye düşünüyoruz. Şimdiye kadar gerçekleştiği haliyle kapsadığı içeriğe yeni özellikler, farklı etkileşim formatları da eklenince 5 günlük olağan kongre neredeyse 10 güne yayılan, kalabalık ve yoğun bir programa sahip, saat farkının yarattığı zorluğu dünya çapındaki katılımcılar için ancak bir yere kadar aşabilen bir etkinliğe dönüştü.

Dört “Çalışma Sorusu” (*Study Questions Q 272,273, 274, 275*) ve ilgili yönergelerin hazırlanması olduğu gibi korundu. Bu oturumların her birine (*hazırlık ve oylama seansları ayrı ayrı olmak üzere*) katılım ortalaması 400 kişi ve üzeri olarak gerçekleşti. Genel Sekreterlik’in tuttuğu istatistiklere göre, önceki dünya kongrelerine kıyasla en yüksek katılım olarak not edilebilir.

Farklı temaları içerecek şekilde 25 panel düzenlendi. Bu panellere katılım ortalaması 100 ila 250 kişi olarak kayıtlara geçti.

“Women in AIPPI”, “Young Associates Forum” gibi etkinlikler IP dünyasının önde gelen kamu ve sivil toplum örgütü liderlerinin belli sorular etrafındaki sunumlarını içeren özel seanslar önceki yıllarda olduğu gibi devam etti.

AIPPI organlarının (*ExCo, NRG Presidents Meeting, Statutory Committees Meeting, Standing Committees Meeting vb*) alt komitelerinin toplantıları da kongrenin öncesinde ve kongre süresince tüzüğe uygun şekilde yapıldı.

“Virtual Round Table” buluşmaları en fazla 15 kişinin katılımını kabul eden, farklı temalar etrafında katılımcıların birbirleriyle etkileşim içinde olmasına olanak veren yeni bir formatın doğmasını sağladı. “Fotoğraf ve telif hakları”ndan “FM mevzuatında yeni politikalar”a, “Hakların ileri sürülmesinde ticari anlamda markalar mı tasarımlar mı daha etkin kullanılıyor?” sorusundan “Pandemi sırasında pro-bono işler ve hukuki kamu hizmetleri” konusunun tartışılmasına, “Pandemide IP ve hukuk firmaları işlerini nasıl yönetiyorlar” sorusuna dair farklı yaklaşımlara uzanan oldukça zengin bir yelpazede 38 ayrı etkileşim seansı düzenlendi.

Gerek kongre sonrasında katılımcılar nezdinde yapılan anket, gerekse kongrenin hazırlığında farklı işlevsel şapkalarla emek veren ekiplerin iç değerlendirmeleri, önümüzdeki dönemlerde AIPPI’nın en büyük markası olan dünya kongresinin daha da geliştirilmesine ışık tutacak çok değerli veriler ve olgular içeriyor. Aşağıdakilerle sınırlı olmamak üzere öne çıkan birkaç yorumu sizlerle paylaşmak istiyoruz:

OLUMLU 3 YORUM

- Kongreye katılımın ücretsiz olması.
- Konu Soruları çalışmalarının etkin şekilde kongre öncesi zamana yayılması, hazırlık toplantılarına ve Plenary Session’lara yüksek sayıda katılım olması, dijital araçların (chat fonksiyonu gibi) üyeler ve gruplar arasında çok aktif bir etkileşime izin vermesi, dijitalde eşitlik sağlaması, oylama sürecinin başarılı bir şekilde yapılabilmesi.
- Virtual Round Table gibi yeni bir sosyal etkileşim/iletişim aracı yaratarak gerek IP alanında gerekse IP kesişimi olan farklı konularda bilgi ve fikir alışverişinin gerçekleşmesi.

DİKKATE ALINMASI GEREKEN 3 KONU

- Tek bir kongre yerine yıla dağıtılmış etkinlikler serisi fikri.
- Çevrimiçi altyapıya ait gelişim alanlarının (*kongre öncesi ve kongre boyunca daha yalın ve etkin bilgilendirme, kullanıcı dostu kayıt sistemi vb.*) göz önünde bulundurulması.
- Sosyal ve mesleki etkileşim araçlarının (*lounge area, hospitality suits*) kullanımında gelişim ihtiyacının karşılanması.

Bu yorumlara sizin de ekleyecekleriniz var ise derneğimizin Yönetim Kurulu ile iletişime geçmenizi bekliyoruz.

Kongre’deki ulusal grup etkinliğimiz ve görünürlüğümüzle de ilgili birkaç bilgi ve yorumu paylaşalım. Genel Sekreterlik’ten aldığımız istatistiki bilgiye göre, Türkiye Ulusal Grubu özelinde:

Kongreye kayıt yaptıran üye sayısı: **97 (73 kadın, 24 erkek)**;

Platform kullanıcı sayısı: **106**

olarak gerçekleşmiştir.

Tüm çalışma soruları ön hazırlıklarında ve “plenary sessions” oturumlarında kendi bünyemizde kurduğumuz ekipler son derece disiplinli, içerik yoğun ve etkin bir temsil sergilediler.

Bununla birlikte ulusal grup üyelerimizin konuşmacı ya da moderatör olduğu etkinlikler de vardı:

Önder Erol Ünsal, kongrenin ilk VRT seansına ev sahipliği yaptı ve farklı ülkelerden katılımcılarla birlikte **“IP Blogs: the most efficient tool for sharing IP knowledge worldwide/ Dünya çapında FM bilginin paylaşılması için en etkin araç IP blogları”** konusu hakkında deneyimlerini paylaştı. Fikri Mülkiyet bloglarının dünyanın farklı ülkelerinde alandaki bilginin yayılmasında en etkin araçlardan biri haline geldiği ana fikrinden hareket eden ve bu konudaki görüşlerin paylaşılmasını amaçlayan VRT amacına ulaştı. Türkiye başta çeşitli ülkelerdeki IP bloglardan örnekler ile ileriye dönük beklentilerden hareketle katılımcılar konu hakkındaki düşünce ve tecrübelerini serbest bir tartışma ortamında paylaştılar. VRT sonunda varılan sonuç, konu seçimindeki ana fikri doğrular nitelikteydi, IP blogları dünyanın birçok ülkesinde alan bilgisini paylaşmak için etkin biçimde kullanılıyor ve çok önemli ve yaygın kullanılan bilgi ve haber kaynakları haline gelmiş haldeler.

Nazlı Korkut, bir başka VRT seansını iki farklı saat dilimine kaydolun katılımcılarla yürüttü, konu **“Action Learning for managing IP teams in V.U.C.A world /IP ekip yönetiminde VUCA dünyasındaki gelişim ve öğrenme modelleri”** idi. Her katılımcının konuşma ve yorum yapma şansı bulduğu (tam da bu yüzden on beş kişi sınırı vardı), pasif dinlemeden çok konuya birlikte kafa yorma, düşünceleri paylaşma zamanı veren ve bunu destekleyen, seans kazanımının birlikte belirlendiği entelektüel etkileşime ve üretime davet eden bir deneyimdi.

160 katılımcının izlediği ve oturum içindeki canlı ankete katkıda bulunduğu **“Law firm practice during Pandemic”/Pandemi Boyunca Hukuk Firmalarına ait Uygulamalar** panelinde Amerika, Polonya, Çin ve Türkiye perspektifinden IP hizmetini de kapsayan hukuk firmaları bu dönemde neler yaşadı, insan kaynağını nasıl yönetti, ekonomik olarak çizgiyi nerede çekmek durumunda kaldı, nereye doğru evriliyor gibi pek çok başlık ele alındı. Nazlı Korkut bu panele hazırlanırken ortak sözleri de söyleyebilmek ve istatistiki bilgiler verebilmek için derneğimizdeki uygulamacılardan, avukatlardan görüş almayı ihmal etmedi, kendilerine teşekkürü bir borç biliyor!

2023 yılında AIPPI Dünya Kongresi'ne ev sahipliği yapacak ülkemiz ve aktif roller alacak dernek üyelerimiz için benzer temsiliyet alanlarının doldurulmasının önemi tam bu noktada karşımıza çıkıyor. Şüphesiz, AIPPI, IP alanına hizmet eden ve bir referans noktası olarak kabul edilmesini sağlayan çıktıları ve çalışmalarıyla üyelerine entelektüel ve uygulamaya yansıyan kritik önemde bir kaynak sunuyor. Bu kaynağın yaratılmasına her işlevle destek vermek ise ulusal grupların ve bireysel olarak üyelerin görünürlüğüne artırmakla kalmıyor, sosyal ve profesyonel etkileşimi temelden destekliyor ve sürdürülebilir mesleki ilişkilere kapı açıyor.

Sözün özü, ulusal grup olarak daha etkin mevcudiyet ile daha üst düzeylerde temsil için bizce Türk Grubu fazlasıyla hazır! Gelecek yıllarda, ulusal grubumuz içinden daha fazla ismi, uluslararası derneğin organlarında görev yaparken ve etkinliklerinde konuşmacı veya moderatör olarak yer alırken görmek bizlerin en büyük beklentisi.

Ek Not: Bu kongrenin öne çıkan diğer başlıklarını bir arada görmek için:

<https://aippi.org/events/aippi-world-congress-news/>

* Patent ve Marka Vekili, Avrupa Patent Vekili, nazli@nazlikorkut.com

* Fikri Haklar Danışmanı, Ankara Patent Bürosu, onder.unsal@ankarapatent.com

Ayşe İldeş Erdem*

AIPPI Türkiye / Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği Üyesi

SALGINDA EVDEN ÇALIŞMAK

Salgın döneminde evden çalışmak bazı yönleri ile çok kolay bazı yönleri ile ise çok zor. Öncelikle belirtmek isterim ki 2020 Mart ayında yaşayacağımız küresel salgını Ocak ayında hatta Şubat ayında bile tahmin edemiyorduk. Şubat ayında Ankara'ya iş seyahatim vardı ve 1 gece otelde konaklamıştım. Şimdi ne kadar cesurca geliyor değil mi? Yine Mart başında bölümümde çalışan arkadaşlarımız COVID haberlerinden tedirgin olduklarında bu da SARS gibi yerelde kalır ve geçer demiştim. Yani hepimiz için bu kadar ani ve öngörülemez oldu. Mart ortasından itibaren Fikri Haklar camiası olarak hepimiz evlerden çalışmaya başladık ve evlere kapandık. Şanslıyız çünkü evden çalışarak yürütbildiğimiz bir işimiz var. İlk evden çalışmaya başladığımız zamanlarda herkesin evde kendine ait bir yer bulması zaman aldı. Bu dönemde 0-10 yaş çocuğu olanlar veya evi küçük olanlar zorlandılar. Biz yöneticilerde zamanla online toplantılar sırasında arka fonda çocuk sesi duymaya alıştık. Çünkü çok insana dair bir şey. Aksini düşünmek hayatın olağan akışına ters. Benim kızım 15 yaşında. O kendi odasından online derslere katılıyor. Eşim bazen evden bazen ofisten çalışıyor. Yazın özellikle balkonda çalışmak çok keyifliydi. Ama sitenin bahçevanının çim biçme makinasının sesi olmadığı zamanlarda :) Ya da bazen site bahçesinde koşturan çocuklara "susun, durun evladım. Başka yerde oynayın burda çalışıyoruz" dediğim çok oldu :) Bir diğer sorun da yemekti. Normalde yaptığım ölçülerde yemek 3 gün yenirken 1 günde bitiyordu. Özellikle tam kapalı olduğumuz dönemde hergün öğlen arası ve akşamları yemek yapar olmuştum. 1-2 haftadan sonra çok çok yapmayı öğrendim. Tüm bu süreçte günlük rutini yeniden düzenlemek ve bozmamak da ayrı bir disiplin işiydi. Hergün mesaiden 1 saat önce uyanıp etrafı biraz toparlamak, pijama giymemek, ev kıyafeti giymek, duş almak, kahvaltı etmek, öğlen arası yemek yemek, yürüyüşe çıkmak yine akşamüstü yürüyüşe çıkmak bu süreçle psikolojik açıdan baş etmemize yardımcı oldu. Yine Mart-Nisan aylarında endişelerimizi paylaşmak için ekibimle hergün yarım saat sohbet toplantıları yaptık. Daha sonra bunu haftada 2 defa iş toplantılarına çevirdik. Aslında her ne kadar masa başı işi yapsak da gün içinde birbirimize temasımız az olsa da salgın sürecinde insan insana temas ihtiyacı olduğunu çok net anladık. Her ne şekilde temas ederseniz edin. Online toplantılar veya gün içinde bir iki defa birbirimizin sesini duymak önemli. Böylelikle yalnız olmadığımızı hissetmek hepimize iyi geliyor. Avantajları tabii ki de var. En başta trafikte geçirdiğimiz tüm zamanlar bize kaldı. Hergün 1.5 saat gidiş 1.5 saat dönüş olmak üzere 2.5-3 saatim yollarda geçiyordu. Şimdi akşam 18:00 mesai bitince mutfaka geçip yemek hazırlayabiliyorum. 19:30 gibi yemek yenip mutfak toparlandığında dışarı çıkıp yürüyüş yapabiliyorum. Gece 24:00'a kadar 6 saat kendime ait zamanım oluyor. Haftada 3 gün sabahları evde pilates yapabiliyorum. Zaman Yönetimi konusunda stresim yok oldu. Fark ettim ki ertesi gün sabah 6:00'da kalkacak olmak bende gece erken yatmalıyım baskısı yaratıyormuş. Akşamları 19:30-22:30 kendime ait sadece 3 saatim vardı. Bu kısa sürede hep birşeyleri yetiştirme stresi içindeymişim. Bu stres ortadan kalktı.

Gelelim işin Fikri Haklar boyutuna. Arge Merkezleri Sanayii Bakanlığı'nın önerdiği ve müsaade ettiği oranlarda evden ve ofislerden çalıştı. O nedenle buluş bildirim sayılarında bir etkilenme olmadı. Yine şirket içi tüm paydaşlarla tüm toplantılarımızı online yapabildik. Bu da iş sonuçlarımızın ve süreçlerimizin etkilenmemesini sağladı. Yine çok uzun zamandır Türk Patent Marka Kurumun'da işlemleri-

mizi online yapmaktaydık. Salgın döneminde bu da avantaj oldu. Tam kapanma döneminde marka ve patent işlemlerimizi askıya almadık. Çünkü askıya aldığınız zaman o işi takip edip yönetmek de ayrı bir iş olacaktı. Bölüm olarak her şeyi tam vaktinde geciktirmeden yaptık.

Özetle zor zamanları birlikte ve başarı ile atlatmaya gayret ediyoruz. Biliyoruz ki salgın daha uzun zaman sürecek ve hiçbir zaman herşey %100 eskisi gibi olmayacak. Burda da mottomuz “Kabul Et, Rahat Et”:)~:~)

Sevgiyle ve sağlıkla kalın.

Buşra Altındağ Akın*

AIPPI Türkiye / Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği Üyesi

COVID-19 PANDEMİSİ MARKALARI HAKKINDA KISA BİR DEĞERLENDİRME

2019 yılının Aralık ayında ilk olarak Çin Halk Cumhuriyeti'nde görülen ve 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü tarafından "pandemi" olarak ilan edilen COVID-19 (Coronavirüs) Salgını, uzun süredir dünyanın karşı karşıya kaldığı en büyük tehlikelerden biri olarak ve hala belirsizliğini koruyarak etkisini hissettirmeye, iş hayatımız bir yana dursun kişisel hayatımız ve alışkanlıklarımızı oldukça etkilemeye devam ederken; bu virüsün etkilerinin fikri ve sınai mülkiyet alanında da hissedilmesi kaçınılmazdır. Virüsün ortaya çıktığı günlerden bugüne kadar neredeyse her ülkede **"COVID-19"** ya da **"CORONA"** ve benzeri unsurlu marka başvurularının büyük bir ivme kazandığı görülmektedir. Söz konusu başvuruların akıbeti, bu şekilde yapılan başvuruların tescil edilip edilemeyeceği, daha önceden tescil edilmiş **"COVID-19"** ya da **"CORONA"** ve benzeri unsurlu markaların hükümsüzlüğü veya iptali gibi konular ulusal marka ve patent ofislerinde bu şekilde yapılan başvuruların günden güne artması ile güncelliğini korurken, bir süre daha gündemimizi meşgul etmeye devam edecektir.

Dünya genelinde sağlık ve gıda sektörü dışında kalan çoğu sektörün faaliyetlerini büyük ölçüde azalttığı ve hatta faaliyetlerin durma noktasına geldiği, herkesin rutinin dışına çıkıp, durup düşünmeye vakit bulduğu bu günlerde, virüsle mücadele eden ülkelerin çoğunda bu virüsün fikri ve sınai mülkiyet alanına olan etkileri de hissedilmeye başladı. Ekonomik hayatın sayısız alanda olumsuz etkilendiği ve pek çok ulusal marka ve patent ofisinde sınai mülkiyet hakkı başvurularının azaldığı bir dönemde, tam aksine gerçek ve/veya tüzel kişiler tarafından yapılan **"COVID-19"** ya da **"CORONA"** ve benzeri unsurlu marka başvurularında büyük bir artış yaşanmaktadır. Çoğumuzun bir sonraki gün neler yaşanacağını tahmin edemediği ve bunun endişesi ile hayatına devam ettiği ve hatta tüm dünyanın belki de uzun süre sonra ilk defa aynı dertten muzdarip olduğu bu günlerde, hız kazanan bu başvuruları ulusal marka ve patent ofislerinin ne şekilde değerlendireceği büyük bir merak uyandırmakta iken, bu yazı özelinde Türk Patent ve Marka Kurumu'na (**"TÜRKPATENT"**) bu kapsamda yapılan başvuruların akıbeti, bu başvuruların 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'nun (**"SMK"**) Mutlak Ret Nedenleri kapsamında tescil edilip edilemeyeceği ve daha önceden tescil edilmiş **"COVID-19"** ya da **"CORONA"** ve benzeri unsurlu markaların hükümsüzlüğü veya iptalinin talep edilebilirliği konularının değerlendirilmesinin yerinde olacağı düşüncesiyle bu yazıyı kaleme almak istedim.

"COVID-19", **"CORONA"** ve benzeri unsurlu marka başvurularının, Türkiye'deki durumundan önce dünya genelindeki durumuna bakılacak olursa; Amerika Birleşik Devletleri'nde, 16 Kasım 2020 tarihinde yapılan bir araştırmaya göre "coronavirüs", "Covid-19", "eğriyi düzleştirmek", "sosyal mesafe", "pandemi", "karantina" ve benzeri unsurlu toplam 1540 adet marka başvurusu yapıldığı söylenebilir.¹ Aynı şekilde salgının çıkış noktası olan Çin Halk Cumhuriyeti'nde de söz konusu başvurular ivme

1 A Comprehensive List of Coronavirus-Related Trademark Filings, <https://www.gerbenlaw.com/blog/a-comprehensive-list-of-coronavirus-related-trademark-filings/>, (Erişim Tarihi: 28.12.2020)

kazanmış ve bunun sonucunda Çin Marka Ofisi bir kılavuz yayımlayarak, pandeminin toplum üzerindeki olumsuz etkilerini önlemek ve salgınla mücadelede daha güçlü bir strateji belirleyebilmek için Çin Marka Kanunu'nun 10. maddesinde yapılan bir tadil ile, kamu düzeni, ahlak ve etiğe aykırı olan ve toplum üzerinde zararlı etki yaratabilecek işaretlerin marka olarak tescil edilemeyeceğine karar vermiştir.² Amerika Birleşik Devletleri ve Çin'in yanı sıra Avrupa Birliği Fikri Mülkiyet Ofisi ("EUIPO") nezdinde de hatırı sayılır bir hızla, "**COVID-19**", "**CORONA**" ve benzeri unsurlu marka başvuruları yapılmıştır. EUIPO, bahsi geçen başvurular için bir ilke benimseyerek, başvurusu tescil edilerek münhasır bir hak tanınan gerçek ve/veya tüzel kişilerin, sahip olacakları tekel hakkını, kamu düzeni, ahlak ve adaba aykırı olarak kullanmalarının önüne geçmek istemiştir. Marka başvurularının değerlendirilmesinde kamu düzeni, etik ve ahlaka aykırılık gibi konularda görece daha katı bir anlayışa sahip olan EUIPO, "**COVID-19**", "**CORONA**" ve benzeri unsurlu marka başvurularını çoğunlukla, tanımlayıcı olma, ayırt edicilikten yoksun olma, kamu düzenine aykırılık gibi gerekçelerle reddetmektedir.

Peki ülkemizde söz konusu başvurular nasıl değerlendirilecektir? TÜRKPATENT, "**COVID-19**", "**CORONA**" ve benzeri unsurlu marka başvuruları bakımından mutlak tescil engellerini ne şekilde yorumlayacaktır? Bahsi geçen başvuruların daha ziyade 2019 yılının Aralık ayını takiben hız kazandığı ve bir marka başvurusunun tescil süreci göz önüne alındığında kesin bir yorum yapmak için henüz erken olsa da, TÜRKPATENT'in uygulamasının da çoğu ulusal marka ve patent ofisi ile benzer olacağı düşüncesindeyiz.

Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 4. maddesinde marka olabilecek işaretler sayılarak, markanın bir teşebbüsün mallarının veya hizmetlerinin diğer teşebbüslerin mallarından veya hizmetlerinden ayırt edilmesini sağlaması ve marka sahibine sağlanan korumanın konusunun açık ve kesin olarak anlaşılmasını sağlayabilecek şekilde sicilde gösterilebilir olması şartıyla kişi adları dâhil sözcükler, şekiller, renkler, harfler, sayılar, sesler ve malların veya ambalajlarının biçimi olmak üzere her tür işaretten oluşabileceği hüküm altına alınmıştır. Bilindiği üzere, bir marka başvurusu yapmak isteyen gerçek ya da tüzel kişinin markasının tescil ettirmek istediği mal ve/veya hizmet sınıfını NICE Sınıflandırması kapsamında seçmesi ve bunu başvuru aşamasında TÜRKPATENT'e bildirmesi gerekir. Ancak pek tabii ki; her türlü işaretin marka olarak tescil edilmesi mümkün değildir. Bu kapsamda SMK'nın mutlak ve nispi ret nedenleri başlıklı maddelerinin incelenmesi gerekecektir. Şayet bir marka başvurusu SMK'nın 4.maddesi kapsamında TÜRKPATENT tarafından yapılan şekli inceleme aşamasını herhangi bir eksiklik bulunmadan tamamlayabiliyorsa, bir sonraki aşama söz konusu başvurunun mutlak ret nedenleri kapsamında değerlendirilmesi olacaktır.

Bilindiği üzere, mutlak ret nedenleri kişilerin değil toplumun ortak menfaatleri doğrultusunda dikkate alınan ve kamusal özellik gösteren, TÜRKPATENT tarafından re'sen gözetilen tescil engelleridir.³ Bu kapsamda SMK'nın 5.maddesine göre; (i) SMK'nın 4. Maddesinin kapsamında marka olamayacak işaretler, (ii) herhangi bir ayırt ediciliği olmayan işaretler, (iii) aynı veya aynı türdeki mal veya hizmetlerle ilgili olarak tescil edilmiş ya da daha önceki tarihte tescil başvurusu yapılmış marka ile aynı veya ayırt edilemeyecek kadar benzer işaretler, (iv) tanımlayıcı markalar, (v) ticaret alanında herkes tarafından kullanılan işaretler, (vi) malın şeklinden, özgün yapısından kaynaklanan işaretler, (vii) yanıltıcı markalar, (viii) Paris Sözleşmesi'nin 2. mükerrer 6. maddesine göre reddedilecek işaretler, (ix) kamuyu ilgilendiren ve halka mal olmuş tarihi ve kültürel değerler, (x) coğrafi işaretler, (xi) dini değer ve semboller içeren markalar, (xii) kamu düzenine ve genel ahlaka aykırı markalar mutlak tescil engelleri kapsamında değerlendirilmektedir.

2 Ananya Bhat, Large growth in COVID-19 or CORONA related trademark applications, <https://s3.amazonaws.com/documents.lexology.com/5b19536a-13ab-41b3-bdfe-67b6f060b9b4.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAVYILUYJ754JTDY6T&Expires=1610020400&Signature=zhTccemFEFp2kyu0%2B7pxlEWESM%3D>, (Erişim Tarihi: 07.01.2021)

3 Uğur Çolak, *Türk Marka Hukuku*, 4. Baskı, İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2018, s. 129.

“COVID-19” ya da “CORONA” ve hatta benzeri unsurlu markaların tescili amacıyla yapılan başvuruların incelenmesinde SMK’nın 5.maddesinin oldukça önem taşıdığı tartışmasızdır. 2019 yılının Aralık ayı itibarıyla hız kazanan başvurularda mutlak ret nedenleri bakımından, ayırt edici niteliğe sahip olmama, tanımlayıcı olma, ticaret alanında herkes tarafından kullanılma, yanıltıcı olma ve hatta kamu düzeni ile genel ahlaka aykırı olma gibi tescil engelleri ön plana çıkacaktır.

TÜRKPATENT nezdinde yapılan başvurular değerlendirildiğinde, 2019 yılının Aralık ayı itibarıyla “corona”, “anti-corona”, “nocorona”, “coronamask”, “coronaoff”, “coronasavar” ve benzeri mahiyette yapılan başvuruların giderek artmakta olduğu görülecektir. Bu kapsamda yapılan başvurulardan birkaçını inceleyecek olursak, başvuruların çoğunlukla şekli inceleme aşamasını tamamlayıp, mutlak tescil engelleri kapsamında tanımlayıcı olma ve ayırt edici olmama kavramları özelinde reddedildiği görülecektir. Örneğin; 27.01.2020 tarihli ve 2020/10514 başvuru numaralı “Coronagel” markası 5. Sınıf kapsamında “Dezenfektanlar, antiseptikler (mikrop öldürücüler), tıbbi amaçlı deterjanlar, ilaçlı sabunlar, dezefekte edici sabunlar, antibakteriyel el sabunları” için tescil edilmek istenmiş ancak bu başvuru TÜRKPATENT tarafından reddedilmiştir. Aynı şekilde, 26.03.2020 tarihli ve 2020/36085 başvuru numaralı “Corona Siperi” markası 5. ve 9. sınıf kapsamında, “İnsan ve hayvan sağlığı için ilaçlar, tıbbi ve veterinerlik amaçlı kimyasal ürünler, tıbbi ve veterinerlik amaçlı kimyasal radyoaktif maddeler, ilaç ihtiva eden kozmetikler. Hijyen sağlayıcı ürünler: pedler, tamponlar, tıbbi amaçlı yakılar, pansuman malzemeleri, kağıt ve tekstilden mamul çocuklar, yetişkinler ve evcil hayvanlar için bezler. Dezenfektanlar, antiseptikler (mikrop öldürücüler), tıbbi amaçlı deterjanlar, ilaçlı sabunlar, dezefekte edici sabunlar, antibakteriyel el losyonları.” ve “Koruyucu giysiler, koruma ve can kurtarma amaçlı donanımlar.” için tescil edilmek istenmiş; ancak söz konusu başvuru tanımlayıcı olması ve ayırt edicilikten yoksun olması nedeniyle TÜRKPATENT tarafından reddedilmiştir.

Ancak tabii ki yukarıda yapılan açıklamalar “COVID-19” ya da “CORONA” ve benzeri ibareli marka başvurularının hepsinin tanımlayıcı olma ve ayırt edici olmama nedeniyle reddedileceği anlamına gelmeyecektir. Tanımlayıcılık ve ayırt ediciliğin, marka başvurularının yapıldığı her NICE sınıfı için, her somut olay kapsamında ayrıca değerlendirilmesi gerekecektir. Örneğin; 05.02.2020 tarihli ve 2020/14479 başvuru numaralı “Corona” markası “Ateşli, havalı, yaylı silahlar ile bunlara ait kılıf ve askı kayışları. Ağır silahlar, havanlar, roketler. Havai fişekler. Kişisel kullanım için koruyucu gazlar.” için 13. sınıfta tescil edilmiştir. Aynı şekilde, 23.0.2020 tarihli ve 2020/35152 başvuru numaralı “Korona Günlerinde Aşk” markası da 9. ve 41. sınıflarda “Manyetik, optik kayıt taşıyıcılar ve bunlara kaydedilmiş bilgisayar programları ve yazılımları; bilgisayar ağları vasıtasıyla indirilebilen ve manyetik ve optik ortamlara kayıt edilebilen elektronik yayınlar; manyetik/optik okuyuculu kartlar, manyetik, optik ve elektronik ortamlara kaydedilmiş çekilmiş sinema filmleri, diziler ve video müzik klipleri.” ve “Film, televizyon ve radyo programları yapım hizmetleri.” için tescil edilmiştir. İlgili markalar söz konusu başvurular için ayırt edicilikten yoksun ve tanımlayıcı olarak değerlendirilmemiştir.

TÜRKPATENT’in başvuruların reddi ya da tescili hakkında verdiği kararların yanı sıra, henüz incelemede olan ya da yayım kararı neticesinde itiraz edilen başvurular da söz konusudur. Örneğin Koton Mağazacılık Tekstil Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi tarafından “Evde Kal İlham Al Koton” sloganı için 16.06.2020 tarihinde 35. sınıfta başvuru yapılmış ve söz konusu başvuruya ilişkin yayım kararına itiraz edilmiştir. Benzer şekilde “Tadelle Evde Kal” sloganı için 17.04.2020 tarihinde 30. sınıfta “Kahve, kakao; kahve veya kakao esaslı içecekler, çikolata esaslı içecekler. Makarnalar, mantılar, eriştelere. Pastacılık ve fırıncılık mamulleri, tatlılar: Ekmek, simit, poğaç, pide, sandviç, katmer, börek, yaş pasta, baklava, kadayıf, şerbetli tatlılar, puding, muhallebi, kazandibi, sütlaç,

keşkül. Bal, arı sütü, propolis. Yiyecekler için çeşni/lezzet vericiler, vanilya, baharatlar, domates sosları dahil olmak üzere soslar. Mayalar, kabartma tozları. Her türlü un, irmikler, nişastalar. Toz şeker, kesme şeker, pudra şekeri. Çaylar, buzlu çaylar. Şekerlemeler, çikolatalar, bisküviler, krakerler, gofretler. Sakızlar. Dondurmalar, yenilebilir buzlar. Tuz. Hububattan (tahıl) imal edilmiş çerezler, patlamış mısır, yulaf ezmeleri, mısır cipsleri, kahvaltılık hububat ürünleri, işleminden geçirilmiş buğday, arpa, yulaf, çavdar, pirinç. Pekmez” bir marka başvurusu yapılmış ve söz konusu başvuru TÜRKPATENT tarafından tescil edilmiştir.

Bunun yanı sıra TÜRKPATENT’in kısmi yayına karar verdiği marka başvurularına örnek vermek gerekirse 02.07.2020 tarihinde 07, 35 ve 37. sınıflarda tescili için başvurusu yapılan **“Stopcovid”** markasını incelemek gerekir. İlgili marka 27.10.2020 tarihli Bülten’de kısmi olarak yayınlanarak *“Temizlik hizmetleri; dezenfeksiyon hizmetleri; haşere ilaçlama hizmetleri; temizlik araçları ve makinelerinin kiralanması hizmetleri. Müşterilerin malları elverişli bir şekilde görmesi ve satın alması için Beyazlatma ve temizlik amaçlı maddeler: deterjanlar, çamaşır suları, çamaşır yumuşatıcıları, leke çıkarıcılar, bulaşık yıkama maddeleri. İnsan ve hayvan sağlığı için ilaçlar, tıbbi ve veterinerlik amaçlı kimyasal ürünler, tıbbi ve veterinerlik amaçlı kimyasal radyoaktif maddeler, ilaç ihtiva eden kozmetikler. Tıbbi ve veterinerlik amaçlı kullanıma uygun diyetetik maddeler; insan ve hayvanlar için diyet takviyeleri, gıda (besin) takviyeleri; zayıflama amaçlı tıbbi müstahzarlar; bebek mamaları; tıbbi amaçlı bitkiler ve tıbbi amaçlı bitkisel içecekler. Dezenfektanlar, antiseptikler (mikrop öldürücüler), tıbbi amaçlı deterjanlar, ilaçlı sabunlar, dezenfekte edici sabunlar, antibakteriyel el losyonları. Ameliyathane giysileri ve steril örtüler. Pastörize ve sterilize edici makineler. Mallarının bir araya getirilmesi hizmetleri; (belirtilen hizmetler perakende, toptan satış mağazaları, elektronik ortamlar, katalog ve benzeri diğer yöntemler ile sağlanabilir.)”* alt sınıfları kapsam dışı bırakılmıştır.

Verilen örneklerden de görülebileceği gibi, **“COVID-19”** ya da **“CORONA”** ve benzeri ibareli marka başvurularının TÜRKPATENT tarafından hangi durumlarda tescil edileceği, hangi durumlarda reddedileceğini kesin bir şekilde söylemek için henüz erken olsa da; TÜRKPATENT’in bu tür başvurular için SMK’da yer alan mutlak ret nedenlerini re’sen dikkate aldığı; özellikle bu tür başvuruların, başvurularda belirtilen NICE sınıfları özelinde (çoğunlukla 3., 5., 9, ve 10. sınıflar) tanımlayıcı olma ve ayırt edicilikten yoksun olma nedeni ile reddedildiği söylenebilir. Özellikle Çin Marka Ofisi ve EUIPO uygulamasında söz konusu başvuruların reddedilmesinde kamu düzeni ve genel ahlaka aykırılık da rol oynamakla birlikte, kanaatimizce başvuruların reddedilmesinde mal veya hizmetin niteliği, kalitesi veya coğrafi kaynağı gibi konularda halkı yanıltacak işaretlerin marka başvurusuna konu edilmesi başlığı da ayrıca değerlendirilebilir. Zira, pandemi dönemi fırsatçılığının oldukça üst seviyelerde olduğu bu günlerde malın kalitesi konusunda halkı yanıltacak marka başvurularının önüne geçilmelidir. Aynı şekilde henüz TÜRKPATENT nezdinde bir örneği ile karşılaşmamakla birlikte kamu düzeni veya genel ahlaka aykırı işaretler bakımından da, belli bir başvurunun mutlak tescil engeli nedeniyle reddi söz konusu olabilir.

Her ne kadar **“COVID-19”** ya da **“CORONA”** ve benzeri ibareli marka başvurularının hızı 2019 yılının Aralık ayı ile artsa da, Coronavirüs’ün hayatımızın bu denli odak noktası olmasından önce TÜRKPATENT nezdinde birbirinden farklı sınıflarda yapılmış başvurular da mevcuttur. Söz konusu başvurular çoğunlukla tescil edilmiş olup ilgili markalar bugün faaliyetlerine devam etmektedir. Mevcut durumda, Aralık 2019 itibarıyla yapılan başvuruların TÜRKPATENT tarafından özellikle 3., 5., 9., 10. ve hatta 44. sınıflar için reddedildiği dikkate alındığında, daha önceden 5. sınıf kapsamında örneğin *“Dezenfektanlar, antiseptikler (mikrop öldürücüler), tıbbi amaçlı deterjanlar, ilaçlı sabunlar, dezenfekte edici sabunlar, antibakteriyel el losyonları”* veya 44.sınıf kapsamında örneğin *“Tıbbi hizmetler.”* içim tescilli bir markanın hükümsüzlüğünün talep edilmesi durumu da gündeme gelebilir. Zira söz konusu marka tescil edildiği sınıf için tanımlayıcı, yanıltıcı, ayırt edici olmayan ve hatta kamu düzeni ve genel ahlaka

aykırı bir hale gelmiş olabilir. Bu gibi hallerde SMK'nın 25. Maddesi kapsamında menfaati olan kim-selerin söz konusu tescilli markaların hükümsüzlüğünü istemesi marka hukukunun doğası gereği ka-bul mü görmelidir, yoksa mevcut pandemi dönemi fırsatçılığının ayrı bir görünümü olarak mı değ'er-lendirilmelidir? SMK'nın 5. ve 25. maddeleri lafzi olarak değerlendirildiğinde, tescilli olan "COVID-19" ya da "CORONA" ve benzeri ibareleri markaların hükümsüzlüğünün veya iptalinin talep edilmesi söz konusu olabilir. Ancak söz konusu davaların mahkemeler nezdinde ne şekilde çözümleneceği, söz konusu davalarda hâkimin davacı tarafça getirilmeyen bir hususu re'sen gözetip gözetemeyeceği, hükümsüzlük davalarında markaların tescil edilebilirliğinin tartışılıp tartışılmayacağı gibi konuların zaman içerisinde uygulama ve içtihatlar ile şekilleneceği görüşündeyiz.

Yukarıda bahsi geçen "**COVID-19**" ya da "**CORONA**" ve benzeri ibareleri marka başvurularının akıbeti, TÜRKPATENT ve diğer ulusal marka ve patent ofislerinin bu başvurular için benimseyeceği ilkeler, halihazırda tescilli olan markaların hükümsüzlüğü veya iptali gibi virüsün etkileri sebebiyle geliş-meye açık, fikri ve sınai mülkiyet hukukunu ilgilendiren bu gibi konular ve sorular bir süre daha çözüm bekleyedursun, belli bir cevaba ulaşmak için bir süre daha marka ve patent ofisleri ile mahkemelerin vereceği kararları yakından takip etmenin uygun olacağı kanaatindeyiz.

* Avukat, AABG Hukuk Bürosu, busra.altindag@aabghukuk.com

Doç. Dr. Cahit Suluk*

AIPPI Türkiye / Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği Üyesi

ÇALIŞAN BULUŞÇUYA ÖDENECEK TEŞVİK ÖDÜLÜ

I. GİRİŞ

Yasa koyucular buluşları patent ve faydalı model mevzuatıyla koruyarak *sermayeyi/işletmeleri*, buluş bedeli ödemeyi işverene zorunlu tutarak da *çalışanları buluşa teşvik* eder. Patent korumasında dünya çapında yeknesak düzenleme ve uygulamalar vardır. Buna karşılık çalışanı buluşa teşvik eden çalışan buluşları hukuku için aynı şey söylenemez. Gerçekten gerek gelişmiş gerekse gelişmekteki ülkelerin *çalışanı buluşa teşvik edici düzenlemeleri* birbirinden çok farklıdır¹.

Türkiye özelinde çalışanı buluşa teşvikte yasa koyucunun sert müdahalesi vardır. Aslında bu müdahale 1995 tarih ve 551 sayılı mülga Patent Haklarının Korunması Hakkında KHK (PatKHK) ile yapılmıştı. Fakat o tarihlerde ilgili yönetmelik çıkarılamadığı için mevzuat tamamlanamamış ve bu nedenle de PatKHK'daki düzenlemeler kayda değer şekilde hayata geçirilememişti.

2017 tarih ve 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunundaki (SMK) düzenlemeyle yasa koyucunun kararlı olduğu anlaşılıyor. Bazı farklılıklarla mülga PatKHK'nın sistemi özü itibarıyla SMK'da muhafaza edildi. Konuya ilişkin yönetmelik (ÇBY) de 29 Eylül 2017 tarihinde yürürlüğe girdi. Haziran 2020 tarihinde Çalışan Buluşları ve Yükseköğretim Kurumlarında Geliştirilen Buluşlarla ilgili iki adet Kılavuz da Türk Patent tarafından kamuoyu ile paylaşıldı. Mevzuatın tamamlanmasıyla çalışanı buluşa teşvik eden sistemin işleminin önünde teorik bir engel kalmadı².

Bu çalışmada Yönetmelikte (ÇBY) teşvik ödülü adı altında öngörülen ve işverenin çalışana ödemesi gereken bedele ilişkin sorunlar irdelendi. Bu yapılırken de *teşvik ödülüne ilişkin Yönetmelik hükmünün meşruiyeti* tartışıldı.

II. YASAL DAYANAĞI

Hukukumuzda hizmet buluşlarının, belirli bir seremoni uygulanarak işverene geçirilmesi karşılığında çalışana *makul bedel* ödenmesi yasal bir yükümlülüktür (SMK 115). SMK'da teşvik ödülü adı altında bir düzenleme yoktur. Buna karşılık SMK'daki **makul bedel**, ÇBY'de **bedel** ve **teşvik ödülü** adı altında iki kalem olarak düzenlendi (m. 7/2). Teşvik ödülüne ilişkin diğer bir düzenleme de Yönetmeliğin tanım maddesidir (ÇBY 4/1-ı).

1 Geniş bilgi için bkz. Cahit Suluk: Çalışan Buluşları Hukuku, 2. Bası, Seçkin, Ankara 2020, s. 69 vd.

2 Hukukumuzda benimsenen sistem ve bu sistemin eleştirisi için bkz. Suluk, s. 379 vd.

Burada kritik soru şudur: Acaba SMK'daki makul bedel ile ÇBY'deki bedel aynı şeyi mi ifade ediyor? Yoksa teşvik ödülü, makul bedelden ayrı bir ödeme kalemi midir? Tekrar pahasına belirtelim ki teşvik ödülüne ilişkin ne mehz Alman hukuku ne de SMK'da herhangi bir düzenleme vardır. SMK ile işverene, belirli şartlar altında *makul bedel* ödeme yükümlülüğü getirildi (m. 115/6). Makul bedel ise ÇBY'de *bedel* ve *teşvik ödülü* adı altında iki ayrı kalem olarak düzenlendi. Eğer SMK'daki *makul bedel* ile ÇBY'deki *bedel* aynı anlama geliyorsa ÇBY'deki teşvik ödülü yönetmelikle düzenlendiği için uygulanabilir değildir. Çünkü dayanağını kanundan almayan **bir yönetmelik hükmüyle kişilere vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülük getirilemez** (Anayasa 73).

Kanaatimizce teşvik ödülünde kanuni dayanak, SMK 115/6 ve özellikle 115/11 hükmüdür³. Bu nedenle **teşvik ödülü, makul bedelin içindedir; ama tam karşılığı da değildir**. Demek ki teşvik ödülü, makul bedel içindeki ödeme kalemlerinden birisidir. Nitekim ÇBY 7/2'nin ilk cümlesinde teşvik ödülü ve bedel ayrı ayrı düzenlenmiştir. Bu hükümde; "... *buluşu yapanın diğer hakları saklı kalmak kaydıyla* ..." ifadesine yer verilerek teşvik ödülü ve bedelin ayrı ödemeler olduğuna işaret edilmiştir. Yine hükümde; "... *bedelden ayrı olarak teşvik ödülü verilir*" denilerek teşvik ödülünün ayrı bir ödeme kalemi olduğu vurgulanmıştır.

Burada ÇBY 7/1 *makul bedeli*, ÇBY 7/2'nin de *teşvik ödülünü* düzenlediği görüşü de savunulabilir. Eğer bu görüş kabul edilirse 7/2'deki teşvik ödülünün kanuni dayanağı yoktur. Çünkü SMK 115/6'daki *makul bedelin* karşılığı ÇBY 7/1'de *bedel* olarak düzenlenmiş demektir. Kanuni dayanağı bulunmayan bir yönetmelik hükmüyle mali bir yükümlülük getirilemeyeceği için bu görüşün kabulü halinde ÇBY 7/2 uygulanabilir değildir. Biz, ÇBY 7/1-2 hükümlerinin kanuni dayanağının SMK 115/6 olduğu kanaatindeyiz. ÇBY 7/1'de *makul bedel* yerine sadece *bedel* ifadesinin kullanılması da görüşümüzü desteklemektedir. Ancak **Türk Patent**'in hazırladığı Çalışan Buluşları Kılavuzunda (s. 11) bu görüşün tam aksi savunulmuştur. Türk Patent'in görüşü kabul edilirse işverenlere, bir yönetmelik hükmüyle mali yükümlülük getirilmiş demektir. Sonuç olarak Danıştay'da Yönetmeliğin bu hükmü iptal ettirilebilir.

III. ŞARTLARI

Patent veya faydalı modelle korunabilir nitelikteki buluşlar için teşvik ödülü ödenir (ÇBY 4/1-c). Dolayısıyla teknik iyileştirme teklifleri için ödeme yapılmaz.

ÇBY 4/1-ı hükmü teşvik ödülünün doğumunu *patent başvurusuna*, 7/2 ise *tam hak talebine* bağlamıştır⁴. Anılan hükümler birbiriyle çalışmaktadır. Kanaatimizce ÇBY 7/2, SMK 115/6 ile uyumlu olup ÇBY 4/1-ı hükmü uygulanabilir değildir. Çünkü SMK'ya göre tam hak talebiyle birlikte makul bedel hakkı doğar. Bu nedenle **tam hak talebi yapılan ve fakat patent başvurusu yapılmayan buluşlar için de teşvik ödülü ödenmelidir**⁵. Bu yorum tarzı SMK 116/2 bakımından da gereklidir. *De lege ferenda* teşvik ödülünün doğumu, tam hak talebi veya başvuruya değil, belki tescile, hatta kademeli olarak tica-

3 Krş. Hakan Koçak: "Türk Patent Hukuku Açısından Çalışan Buluşlarında Hak Sahipliği ve Çalışanın Bedel Hakkı", Hacettepe HFD, 9(2) 2019, s. 510.

4 ÇBY 7'nin kenar başlığı *Tam Hak Talebidir*.

5 Bu konuda Çalışan Buluşları Kılavuzunda (s. 7) şu ifadeler kullanılmıştır: "SMK ile ise ilk başvurunun TÜRKPATENT'e yapılması zorunluluğu getirilmiştir. Yönetmelik md. 7(2) ile ise teşvik ödülü verilmesi zorunluluğu ve verilme zamanı düzenlenmiştir. TÜRKPATENT'e başvuru yapılmadan teşvik ödülünün verilmesini engelleyen herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. İşverenin teşvik ödülü ödeme zorunluluğu tam hak talebinde bulunmasıyla doğar. / Teşvik ödülü verilmesi için son tarih TÜRKPATENT'in başvuruya ait şekli uygunluk yazısının işverene tebliğ edildiği tarihten itibaren 2 aydır. Ödemelerde, ödemenin gerçekleştirileceği döneme ait net asgari ücret miktarı alınır". Fakat Kılavuzda bu açıklamalarla çelişen şu ifade de kullanılmıştır: "Teşvik ödülü ise işverenin tam hak sahipliği talep etmesi durumunda, çalışana buluş hakkında yapılacak **başvuru karşılığında** verilen meblağı ifade etmektedir" (vurgulu ifade aslında vardır).

rileşmeye bağlanabilirdi. Çünkü daha başta tam hak talep edilen veya başvurusu yapılan bir buluşun tescil edileceği dahi belli değildir.

Değinilmesi gereken diğer bir husus ise SMK 116/1'e göre ilk başvurunun Türk Patent'e yapılması zorunluluğudur. ÇBY 7/2'ye göre Türk Patent'e yapılan başvurunun şekle uygunluğunun bildirimin-den itibaren iki ay içinde teşvik ödülü ödenir. Acaba ilk başvuru Türk Patent yerine sözelimi EPO'ya yapılırsa yine teşvik ödülü ödenir mi? Bize göre teşvik ödülünü doğuran işlem, hak talebi olduğu için hiç başvuru yapılmasa da ödeme yapılacaktır. Kanaatimiz aksi yönde olmakla birlikte eğer teşvik ödülünün başvuruya bağlandığı fikri kabul edilirse bu ödül sadece Türkiye'deki başvurulara hasre-dilmiştir. Bir buluşa bir adet teşvik ödemesi yapılacağı ilkesinden hareketle, Türk başvurusu için ödeme yapıldıktan sonra artık yabancı ülkelerde yapılan başvurular için ayrı ödeme yapılmaz (ÇBY 7/2). Yani **teşvik ödülü bir buluş için bir kez ödenir**.

Teşvik ödülü sadece tam hak talebi yapılan hizmet buluşları için ödenir. Kısmi hak talebinde buluş ser-best bırakıldığı için buluştan doğan haklar, zaten çalışmada kalır ve teşvik ödülü ödenmez (ÇBY 4/1-ı).

Teşvik ödülü sadece özel sektör çalışanlarına ödenir ve fakat kamu çalışanlarına ödenmez (ÇBY 7/2). Staj durumunda işyerinin hukuki statüsüne bağlı olarak sonuç değişir. Eğer işyeri özel sektöre aitse buluşçu stajyere de teşvik ödülü ödenir, kamu kurum veya kuruluşuna aitse ödeme yapılmaz.

Yükseköğretim kurumlarında geliştirilen buluşlar bakımından *gelir paylaşımı* modeli benimsendiği için teşvik ödülü ödenmez (SMK 121/5 ve 8). Vele ki yükseköğretim kurumu vakıf statüsünde bulun-sun. Yükseköğretim kurumu ile buluşçu bunun aksini kararlaştırabilir. Ancak buluşçunun aleyhine sözleşme yasağı bu buluşlar için de geçerlidir.

IV. MİKTARI VE ÖDENMESİ

Teşvik ödülü müzakereye tabi değildir. Ödemenin yapılacağı yıldaki net asgari ücretten az olmamak üzere (ÇBY 7/2) işveren miktarı tek taraflı belirler. Bu nedenle teşvik ödülü, çalışan-işveren arasında akdedilecek bedel sözleşmesine konu olmaz.

Ortak buluşçulardan bazıları kamu çalışanıysa ödeme nasıl gerçekleştirilecektir? Yukarıda belirtildiği üzere **bir buluşa bir adet teşvik ödülü ödenir**⁶. Birden çok buluşçu olsa bile katkıları oranında bu ödül paylaşılır (ÇBY 7/2). Katkı payı, yüzde olarak ifade edilen bir orandır (ÇBY 4/1-e). Ortak bu-luşçulardan kamu çalışanına ödeme yapılmaz; özel sektör çalışanına ise buluşa yaptığı katkı oranında teşvik ödülü ödenir.

Yönetmelikte "*başvuru karşılığında verilen meblağ*" ifadesi kullanılmıştır (ÇBY 4/1-ı). Meblağ ile kaste-dilenin para olduğu kanaatindeyiz⁷; aynı, tatil izni veya kıdem artırıma gibi ekonomik veya sosyal hak-lar şeklinde ödeme yapılamaz. Özetle, bedel için geçerli olan parayla ödeme kuralı teşvik ödülü için de geçerlidir.

Acaba teşvik ödülü, bedelden indirilecek midir? ÇBY 7/2'de; "*... buluşu yapanın diğer hakları saklı kalmak kaydıyla birinci fıkrada belirtilen bedelden ayrı olarak* ..." teşvik ödülünün verileceği hükme bağlandığı için bu soru olumsuz yanıtlanmalıdır.

⁶ Çalışan Buluşları Kılavuzuna göre bölünmüş patentler için buluşçuya her bir buluş için ayrı ayrı teşvik ödülü verilmesi, kazancın ayrı ayrı hesaplanabilmesi halinde bedelin de ayrı ayrı ödenmesi gerekmektedir (s. 16).

⁷ Mülga PatKHK 25'in gerekçesine göre bedelin mutlaka para olması gerekmez; para ile ölçülebilen diğer menfaatlerin sağlanması da mümkündür.

Teşvik ödülü, patent başvurusunun şekle uygunluk bildiriminin işverene ulaşmasından itibaren iki ay içinde ödenir (ÇBY 7/2). Şekle uygunluk yazısı işverene ulaşmadan önce çalışan işten ayrılrsa bile ödeme yapılır. Zira tam hak talebinin yapılmasıyla bedel hakkı doğmuştur. Yine buluşun ticari sır olarak saklanması veya işverenin ihmali nedeniyle başvurunun yapılmaması halinde de ödeme yapılır⁸. Bu ihtimallerde ödeme takviminin ne olacağına mevzuatta değinilmemiştir. Kanaatimizce kısmi hakka dayalı kullanımdan itibaren iki aylık süre burada kıyasen uygulanmalıdır.

Teşvik ödülü, ÇBY'nin yürürlüğe girdiği 29.9.2017 tarihinden sonra tam hak talebi yapılan buluşlar için ödenecektir. Dayanağını SMK'dan alsa bile teşvik ödülü ÇBY ile düzenlenmiştir. Bu nedenle teşvik ödülü, daha önceki buluşlar için uygulanabilir değildir⁹.

Burada teşvik ödülündeki vergi yükünün kimde olacağı sorusu akla gelmektedir. Çalışan Buluşları Kılavuzunda vergi yükünün işverende olduğu belirtilmiştir¹⁰. Bu görüş kabul edilirse asgari geçim indirimini bu meblağa dâhil edilmez¹¹. Aksi görüşün kabulü halinde vergi yükü çalışanda olacağı için uygulamada çalışanın eline geçecek net tutar, çalışandan çalışana farklılık gösterecektir. Şunu da belirtelim ki mer'i hukukumuzda stopaj bir tarafa bırakılırsa, Gelir Vergisi Kanunu 18/1'e göre fikri üründen elde edilen gelirler vergi istisnasına girdiği için teşvik ödülünden vergi kesintisi yapılmaz¹².

V. SONUÇ

Çalışan buluşlarını düzenleyen ülkelerde işverenin çalışana, *maaşına ilave bir bedel* ödemesi yasal yükümlülüktür. Bu yükümlülüğün amacı çalışanı buluşa teşvik etmektir. Böylece bir yandan *patent korumasıyla sermaye (işveren) yeniliğe teşvik edilirken* diğer yandan *maaşa ek ödemeyle çalışan da buluş geliştirmeye teşvik edilerek* bir yenilik ve buluş ekosistemi kurulmak istenmektedir. Düzenleme yapılmayan ülkelerdeki bazı işletmeler, çalışanlarını buluşa teşvik edici kendi uygulamalarını devreye sokmaktadır.

Türk yasa koyucusu SMK ile çalışan buluşçuya *makul bedel* ödemesi yapılacağını hükme bağlamıştır (m. 115/6). Makul bedel uygulamasının nasıl olacağı ise ÇBY'de detaylı olarak kaleme alınmıştır. Makul bedel, ÇBY'de *bedel* ve *teşvik ödülü* şeklinde iki ayrı kalem olarak düzenlenmiştir. Kanaatimizce teşvik ödülü, dayanağını SMK'dan almaktadır. Türk Patent'in hazırladığı Kılavuzda bunun aksi savunulmuştur. Eğer bu görüş kabul edilirse teşvik ödülüne ilişkin düzenleme Danıştay'da iptal ettirilebilir. Çünkü kanuni dayanağı bulunmayan bir yönetmelik hükmüyle kişilere mali yükümlülük getirilemez (Anayasa 73).

8 Aksi yönde Türk Patent, Çalışan Buluşları Kılavuzu 11.

9 Böylece SMK'nın yürürlüğe girdiği 10.2.2018 tarihinden ÇBY yürürlüğe girdiği 29.9.2017 tarihine kadarki buluşlara teşvik ödülü ödenmezken, ÇBY sonrası buluşlara ödeme yapılır. Bu çarpıklık mevzuatın hatalı tasarımından kaynaklanmaktadır. Bu konuda ayrıca bkz. Koçak 510.

10 Kılavuzda (s. 9-11) şu ifade vardır: "Ödemelerde, ödemenin gerçekleştirileceği döneme ait net asgari ücret miktarı alınır".

11 Uygulamada bir karışıklığa yol açmamak için çalışana ödenecek meblağ, X no.lu patent başvurusu için ödenmiştir şeklinde belirtilmelidir. İşveren, bu meblağı Ar-Ge masrafı olarak kayıtlarına işleyebilir.

12 Hüküm şöyledir: "Müellif, mütercim, heykeltıraş, hattat, ressam, bestekâr, bilgisayar programcısı ve mucitlerin ve bunların kanuni mirasçılarının şiir, hikâye, roman, makale, bilimsel araştırma ve incelemeleri, bilgisayar yazılımı, röportaj, karikatür, fotoğraf, film, video band, radyo ve televizyon senaryo ve oyunu gibi eserlerini gazete, dergi, bilgisayar ve internet ortamı, radyo, televizyon ve videoda yayınlamak veya kitap, CD, disket, resim, heykel ve nota halindeki eserleri ile ihtira beratlarını satmak veya bunlar üzerindeki mevcut haklarını devir ve temlik etmek veya kiralamak suretiyle elde ettikleri hasılat Gelir Vergisinden müstesnadır".

Teşvik ödülü sadece özel sektör çalışanlarına ödenir. Kamu çalışanlarını sistemin dışında tutan bu düzenleme, amaca uygun olmadığı gibi eşit muamele ilkesiyle de uyumlu değildir. Yükseköğretim kurumlarında geliştirilen buluşlar bakımından *gelir paylaşımı* modeli geçerli olup, teşvik ödülü ödenmez.

ÇBY’de konuya ilişkin çelişkili düzenlemeler olmakla birlikte kanaatimizce teşvik ödülü, tam hak talebine bağlanmıştır. *De lege ferenda* teşvik ödülünün doğumu, tam hak talebi veya başvuruya değil, belki tescile, hatta ticarileşmeye bağlanabilir. Çünkü daha başta tam hak talep edilen veya başvurusu yapılan bir buluşun, ticarileştirilmesi bir tarafa, tescil edileceği dahi belli değildir.

* Avukat, Cahit Suluk Avukatlık Bürosu, suluk@suluk.com.tr

Ece Gönülal*

AIPPI Türkiye / Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği Üyesi

BLOK ZİNCİRİN (BLOCHAIN) FİKRİ VE SİNAİ MÜLKİYET HUKUKU'NDA MUHTEMEL UYGULAMALARI: YAKIN GELECEĞE BAKIŞ

Hayatın her alanında fazlasıyla hissedilen dijital dönüşümün yankıları hukuk dünyasında da kendisine fazlasıyla yer bulmaya başladı. Gelişen teknolojiler içinde en popüler olan ve hakkında en çok söz edilen yenilik ise, hepimizin neredeyse her gün duyduğu blok zincir ile temelinde yatan dağıtılmış defter teknolojisi (*distributed ledger technology*) ("**DLT**"). Bu kapsamda, blok zincir teknolojisi ve bu teknolojinin günlük hayatımıza olası etkilerinin yanında blok zincirin fikri ve sınai mülkiyet hakkı sahiplerine sağlayabileceği avantajlar da bir hayli dikkat çekmektedir. Bu yazıda kısaca blok zincirinin "gelecekte" olası kullanım şekilleri derlenerek değerlendirilecektir.

Blok zincirinin fikri ve sınai mülkiyet hakkı sahiplerine sağlayabileceği faydaları değerlendirebilmek için öncelikle blok zincir teknolojisinin niteliğini kavramak yararlı olacaktır. En sade anlatımla, herhangi bir merkez ya da otoriteye ihtiyaç duymadan, verilerin dağıtık ağ üzerinde sağladığı kayıt teknolojisine blok zinciri denir¹. Bir başka deyişle, blok zincir bir ağ üzerinde şifrelenen verilerin yönetimini sağlayan dağıtık bir veri tabanıdır ve geleneksel bir veri tabanından ziyade işlemlerin arka arkaya listelendiği dijital bir kayıt defteri görevi görür. Blok zincir, herkese açıktır, eski veriler geriye dönük olarak düzenlenemez, veri zaman damgalı, güvenilir ve şeffaf bir biçimde tutulur. Aynı zamanda, blok zincir kopyalarının, blok zincir içindeki tüm aygıtlarda muhafaza edilmesi nedeniyle merkezi otorite ihtiyacını ortadan kalkmaktadır. Günümüzde, blok zincirin etkisi özellikle finans sektöründe hissediliyor olsa da, çok kısa süre içerisinde tüm sektörleri etkisi altına alacağı açıktır.

Peki, blok zinciri fikri ve sınai mülkiyet hakkı sahipleri ne şekilde kullanabilir?

1. Akıllı Sözleşmeler

1993 senesinde akıllı sözleşme fikrini ilk kez ortaya koyan Nick Szabo, akıllı sözleşmeleri "sözleşmenin şartlarını yerine getirebilecek bilgisayarla işlenmiş işlem protokolü"² şeklinde tanımlamıştır³. Akıllı sözleşme, taraflar arasındaki sözleşmenin blok zincir ağı üzerinde doğrudan bir kod şeklinde yazılmasıyla işleyen ve şartlarını kendi kendine yerine getiren ve hatta sözleşmede öngörülen sürenin dolmasıyla kendisini feshedebilen bir sözleşme türüdür. Bir başka deyişle, akıllı sözleşmeler "*self-executing*" sözleşmelerdir.

1 <https://tr.cointelegraph.com/news/a-simple-explanation-of-what-is-blockchain-and-how-its-works>

2 "Computerized transaction protocols that execute terms of a contract."

3 "https://www.investopedia.com/terms/s/smart-contracts.asp#:~:text=Nick%20Szabo%2C%20an%20American%20computer,traceable%2C%20transparent%2C%20and%20irreversible."

Blok zincire paralel bir şekilde, akıllı sözleşmeler otonomdur (merkezi bir kontrol otoritesine ihtiyaç duyulmaz), güvenilirdir (eski veriler değiştirilemez ve “neredeyse” hacklenemez veya manipüle edilemez) ve oldukça pratiktir.

Akıllı sözleşmeler, neredeyse tüm sözleşmelerde kullanılabileceği gibi, fikri ve sınai mülkiyet hakkı sahipleri arasında akdedilen pek çok sözleşmede de kullanılabilecektir. Bu tür sözleşmelere örnek olarak lisans sözleşmeleri, devir sözleşmeleri gibi genel örnekler veya ilaç üretimini şirket dışında yaptıran ilaç şirketleri ile fason üretim yapan şirketler arasındaki sözleşmeler gibi özellikli örnekler verilebilir.

Ancak, akıllı sözleşmelere pembe gözlüklerimizi çıkararak bakmakta yarar olduğunu da belirtmek isteriz. Nitekim akıllı sözleşmelerin çeşitli ülkelerin mevcut hukuki yapılarında tanınırlığı ve uygulanabilirliği henüz oldukça belirsiz olmakla birlikte ortaya çıkabilecek muhtemel sorunlar oldukça çeşitlidir.

2. Sahteciliğe Karşı Blok Zincir Desteği

Blok zincir ve temelinde yatan DLT teknolojisi, sahteciliğe karşı da geleneksel yöntemlerden çok daha etkili bir şekilde kullanılabilecektir. Bu kapsamda, orijinal ürüne ilişkin tüm bilgiler bir blok zincirde tutulacak ve ürünlere blok zincir ile bağlantı kuracak mühür veya etiketler yerleştirilebilecektir. Bu sayede, üreticiler, satıcılar, tüketiciler, lisans sahipleri ve orijinal ürünle ilgili herhangi bir aşama yer alan tüm aktörler veya gümrük müdürlükleri gibi eşyaların kontrollerini yapan merciler, orijinal ürünlere ilişkin özgün şifrelenmiş kodlarla ürünlerin orijinallik denetimini yapabilecek ve geriye dönük istedikleri bir anda nerede olduğunu saptayabileceklerdir. Yalnızca orijinal ürünlere ilişkin verinin blok zincirde bulunması nedeniyle, sahte ürünün orijinal üründen ayırt edilmesi oldukça kolay ve pratik olacaktır. Aynı zamanda, kurulan bu sistem üreticilerin kendi orijinal ürünlerinin paralel ithalata konu olup olmadığını anlamaları için de büyük kolaylık sağlayacaktır, nitekim pratikte üreticilerin paralel ithalata konu ürünlerinin sahte olduğunu düşündüğü durumlarla sıklıkla karşılaşmaktadır.

Sahteciliğin, özellikle “lüks” markaların en önemli problemlerinden birini teşkil ettiği su götürmez bir gerçektir. Son yıllarda yapılan araştırmalar, taklit ürünlerin, mücevher ve saat sektöründe, her yıl yaklaşık olarak 1.9 milyar dolarlık gelir kaybına yol açtığını ortaya koyarken, Dünya Gümrük Örgütü (*The World Custom Organization*) ise taklit ürünlerin uluslararası piyasadaki değerinin 600 milyar dolarla, dünya ticaretinin neredeyse %7'sini oluşturduğunu belirtmektedir.

Bu nedenle, LVMH, Alibaba, Helzberg Diamond gibi şirketler sahtecilik ile savaşırken blok zincirin ne şekilde destek sağlayabileceğine ilişkin yatırımlarını ve çalışmalarına başlamış durumdadır ve bu alanda blok zincir teknoloji ilk meyvelerini vermektedir. Benzer şekilde, Avrupa Birliği Fikri Mülkiyet Ofisi (*EUIPO*) de, Anti-Counterfeiting Blockathon Forum ile kişileri ve kurumları, sahteciliğe karşı blok zincir temelli altyapılar oluşturmaları ve kullanmaları için bir araya getirerek sahtecilikle savaşırken blok zincir teknolojisinden yardım almaktadır.

3. Akıllı Marka, Tasarım ve Patent Sicilleri

DLT, sınai haklara ilişkin tutulan sicillerde de kullanılarak sınai hak sahipleriyle birlikte fikri mülkiyet ofislerine de geniş katkıda bulunabilir. Bu kapsamda, tescil edilebilir sınai haklara ilişkin başvuru, tescil, devir gibi işlemlerin tamamının ve hatta sicile kaydedilmeyen ilk kullanım tarihi gibi bilgilerin bir DLT’de tutulması verilerin kesin ve değiştirilemez bir şekilde güvenli olarak depolanmasını sağla-

arak fikri mülkiyet ofislerine de büyük kolaylık sağlayacaktır. Sicil kayıtlarında DLT'nin kullanılması, algoritmanın hatasız olması halinde, büyük oranda insan hatasını da ortadan kaldıracaktır. Ek olarak, veriler üzerinde yapılan her türlü değişiklik ve düzenleme blok zincirden görülebilmektedir.

Akıllı marka, tasarım ve patent sicilleri şirket birleşme ve devralmalarında da yapılan hukuki incelemede de büyük kolaylık ve pratiklik sağlayacak ve akıllı sicillerde tutulan deliller mahkemeler nezdinde görülen uyuşmazlıklarda da kesin delil teşkil edebilecektir.

4. Uyuşmazlıklarda İspat Kolaylığı

Tescil edilemeyen fikri haklara ilişkin ispat kolaylığının sağlanması amacıyla çeşitli işlemleri gerçekleştirmek mümkün olsa da, fikri haklara ilişkin uyuşmazlıklarda ispat zorluğu malumdur ve ispat zorluğu nedeniyle bazı durumlarda uyuşmazlık oldukça karışık bir hal alabilmektedir. Bu kapsamda, tescil edilemeyen fikri haklara ilişkin veriler blok zincirde geriye dönük olarak değiştirilemez ve zaman damgalı şekilde tutulabilir ve bu kayıt uyuşmazlıklarda bir ispat kolaylığı sağlayabilir.

DLT'de tutulan verilerin mahkemede delil olarak kullanılmasına ilişkin dünyadan örnekler karşımıza çıkmaya başlamıştır. Çin Halk Cumhuriyeti, Yüksek Mahkeme'nin 2018 yılında verdiği kararla, DLT'de tutulan verilerin uyuşmazlıklarda kesin delil teşkil edebileceği yönünde hüküm kuran ilk ülke olmuştur. Yüksek Mahkeme, "*blok zincirde tutulan verinin tasdik edilebilir olması, dijital imzaya ve zaman damgasına sahip olması halinde*" kesin delil teşkil edeceğini belirtmiştir⁴.

Elbette, fikri veya sınai hak sahipleri tarafından, blok zincir teknolojisinin kullanılabileceği alanlar yalnızca yukarıdakiler ile sınırlı değildir; ancak başlangıç olarak yukarıda sayılan örneklerde kullanılması fikri ve sınai mülkiyet hakkı sahiplerine oldukça olumlu katkılar sağlayacaktır. DLT ve blok zincirin farklı sektörlerde birçok yansıması olacağı ve hayatımızda devrim niteliğinde değişiklikler yaratacağı aşikârdır. Dijital dönüşümün parçası olan gelişen teknolojilerin hayatımızda yaratacağı etkileri görmek için sabırsızlanıyoruz.

* Avukat, Marka Vekili, Ece Gönülal, ece.gonulal@esin.av.tr

4 <https://www.loc.gov/law/foreign-news/article/china-supreme-court-issues-rules-on-internet-courts-allowing-for-blockchain-evidence/>

Ekrem Soylu*

AIPPI Türkiye / Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği Üyesi

İLAÇ PATENTLERİNDE ZORUNLU LİSANS UYGULAMASI

İçinde bulunduğumuz dönemde toplumun sağlık endüstrisi ve resmi otoritelerden öncelikli beklentilerinden biri de salgın durumunda acil ihtiyacı karşılamak üzere ilaca ve aşıya hızlı ve yaygın erişim mekanizması kurulmasıdır. Bu yazı ilaç patentleri konusunda bilgi vererek, salgın durumlarında ilaçlara zorunlu lisans verilmesi halinde lisans alan tarafın dikkat etmesi gereken bazı hususlara dikkat çekme amacını taşımaktadır.

Tedavi metotlarının aksine, hastalıkların tedavisinde kullanılan ilaçlar veya salgınların önlenmesi için geliştirilen aşılar, Türkiye'nin de dahil olduğu birçok ülkede patentler ile korunabilmektedir. Kısaca ilaç patenti olarak adlandıracığımız bu tür patentlere, ürün, üretim metodu, metot ile elde edilen ürün (product-by-process) veya kullanım, istem kategorilerinde bir koruma kapsamına sahip olacak şekilde başvurulmaktadır.

İlaçlar, bir veya birden fazla biyolojik aktif etkin madde içermektedir. Etkin maddenin vücuttaki hedef bölgeye istenen hız ve ölçüde ulaşabilmesi için yardımcı maddeler (eksiptanlar) kullanılmaktadır. Etkin madde ve yardımcı maddeler, vücuda alınabilen, örneğin tablet veya kapsül yapısında bir forma (dozaj formu) dönüştürülerek, ticari ürünler şeklinde pazara sunulmaktadır.

Belirli bir hastalığın tedavisinde etkili bir molekülün keşfi, gelişen bilgisayar teknolojileri yardımıyla eskiye oranla daha kolay gerçekleştirilmektedir. Bunda ilerleyen yapay zekâ teknolojilerinin ve işlemcilerin gelişen hesaplama kapasitelerinin rolü büyüktür. Yine de hastalığa etkili olduğu teorik olarak belirlenen bir molekülün, ilaç olarak pazara sunulabilmesi için insanlar üzerinde zararsız olduğunu gösteren klinik çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Molekülün keşfinde yapılan harcamaların yanı sıra, klinik çalışmaların geniş ölçeği ve deneklerin sigortalanma masrafları ilaç geliştirmede 40-50 milyon dolar civarında bir yatırım gerektirmektedir. Yapılan çalışmaların başarısızlığa uğraması halinde harcanan bu paranın şirketlerin zarar hanesine yazılacağı ortadadır. Bu nedenle, yeni bir molekülün bir hastalık üzerinde etkinliğini ilk kez ispat eden firmaların ilaç geliştirme çalışmalarına sürdürülebilir şekilde devam etmesi, devletlerce patent koruması sağlanarak teşvik edilmektedir. Bu noktada, molekülün hastalığa iyi geldiğini ilk kez ispat eden bir şirkete patent ile 20 yıl gibi uzun bir süre tekel hakkı verilmesi ile ilaca erişim tamamen orijinatör firmanın inisiyatifine bırakılmaktadır. Ancak orijinatör olarak adlandırılan ilaç firmaları, molekül patenti ile yetinmemekte ve sürekli lobi çalışmaları yaparak ilacın 20 yıl olan patent korumasını uzatmanın ve patent almanın tartışmalı olduğu bazı konuları, mevzuat değişikliği ile patentlenebilir halde getirmenin farklı yolları üzerine çalışmaktadır. Örneğin ikincil tıbbi kullanım olarak adlandırılan ve bilinen bir molekülün, farklı bir hastalığa karşı kullanımının patentlenebilmesi Avrupa Patent Ofisi tarafından EPC 2000 güncellemesi ile mümkün hale getirilmiştir. Bu sayede, molekülün patent süresi dolmasına rağmen aynı molekülün farklı ve benzer bir hastalık için yeniden patentlenmesi mümkün olmaktadır. Bunlara ilave olarak koruma süresini uzatmak üzere aynı molekülün sentezlenme metodu, kullanılan bir tuz formu, seçilen bir kristal yapısı, dozaj formu ve formülasyonu ile üretim me-

toduna yönelik olarak farklı patent başvuruları yapılmaktadır. Bu şekilde bir ilaç için ortalama 40 farklı patent alınarak, orijinatör firmanın molekül patentinin sona ermesinden sonra ortalama 15 yıl daha koruma sağlaması mümkün olmaktadır¹. 35 yıl sonra ise jenerik üreticilerin alternatif aktif farmasötik içerik üreticilerinden temin ettikleri etkin maddeler ile pazara girmeleri mümkün olmaktadır. Bazı firmalar ise kendi Ar-Ge departmanları ile ortalama 35 yıllık patent koruma süresini 10 yıla kadar kısaltacak şekilde alternatif dozaj formu, tuz, kristal yapısı kullanarak kendi geliştirdikleri formülasyon ve üretim teknolojileri ile orijinatörün ürünleri kadar ve bazen daha etkili ürünler ortaya koyabilmektedir. Yine de bir hastalığın çaresi olan bir molekülün koruma süresini aşmanın bir yolu bulunmamaktadır. Bu nedenle, özellikle salgın gibi afet durumlarında acil ilaç veya aşıya ihtiyaç duyulması halinde devreye girecek şekilde zorunlu lisans uygulaması ortaya konulmuştur.

Zorunlu lisans, ortada bir molekül patenti olsa dahi patent sahibinin rızası dışında bir jenerik üreticinin ilacı üretmesine imkân verecek bir mekanizmadır. Burada, molekül patenti dışında da yukarıda açıklandığı gibi jenerik üreticilere karşı kullanılabilecek pek çok farklı patentin bulunduğu ve ilaç patentinin tek bir patentten oluşmadığı da unutulmamalıdır. Bu patentlerin tamamı açısından yetkili resmi otoritenin kararı ile patent sahibine bir lisans bedeli ödenerek ürünün derhal ülke sınırları içerisinde jenerik üretimi, satışı ve depolanması mümkün hale gelmektedir. Yine de jenerik üreticinin, Sağlık Bakanlığı'nın ruhsatlandırma mevzuatına uygun şekilde bir başvuru yaparak ilaca ruhsat alma zorunluluğu devam etmektedir.

Dünya Ticaret Örgütü, TRIPS Anlaşması'nın 31. Maddesi ile üye ülkelerin mevzuatlarında zorunlu lisans konusuna yönelik düzenlemeler yapmasına izin vermektedir. Burada, zorunlu lisans sadece ülke içerisinde kullanıma yöneliktir ve zorunlu lisans ile üretilen ürünlerin ihracatına izin verilmemektedir. Zorunlu lisansın, patent hak sahibine bir teklif önceliği vermeksizin kullanımını sağlayan b fıkrasında, ulusal acil durumun neleri içerebileceğine dair bir tanım yer almamış ve DOHA deklarasyonunda yer aldığı üzere, bu tanım ülkelerin belirlemesine bırakılmıştır. 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'nda (SMK) zorunlu lisansa ilişkin hükümler 7. Kısım 2. Bölümde yer almaktadır. Zorunlu lisans sadece ilaç alanıyla kısıtlı değildir, tüm teknolojiler için zorunlu lisans kararı verilebilmektedir. SMK 129. Md. (c) fıkrasında *"...kamu sağlığı veya milli güvenlik nedenleriyle patent konusu buluşun kullanılmaya başlanması, kullanımın artırılması, genel olarak yaygınlaştırılması, yararlı bir kullanım için ıslah edilmesinin büyük önem taşıması veya patent konusu buluşun kullanılmamasını ülkenin ekonomik veya teknolojik gelişimi bakımından ciddi zararlara sebep olacağı hallerde, Cumhurbaşkanınca; a) kamu yararı bulunduğu gerekçesiyle...zorunlu lisans verilmesine karar verilir."* hükmü ile kamu sağlığını ilgilendiren durumlarda zorunlu lisans kararının bir mahkeme değil Cumhurbaşkanlığı tarafından verilebileceği belirtilmiştir. Aynı maddenin 2. Fıkrasında ise kamu sağlığı bakımından önemli olması durumunda, Sağlık Bakanlığı tarafından uygunluk görüşü alınarak Cumhurbaşkanlığına teklif yapılacağı yer almaktadır. SMK 133. Maddesine göre zorunlu lisans inhisari değildir ancak kamu yararı gerekçesiyle verilen zorunlu lisanslar inhisari olabilir denilmektedir.

İlaç patentleri bakımından önemli olan; sadece molekül patenti için değil, yukarıda tarif edildiği gibi aynı ilaca yönelik çok sayıda farklı patentin de lisansa konu olabileceğidir. Bu noktada, ilaç patentlerinde konuların bağımlılığına dikkat edilmelidir. Örneğin ilacın formülasyonu, zorunlu lisans verilen firmanın kendi patentli teknolojisi ile geliştirilmiş olsa dahi etken maddesini kendi sentezleme ihtimali çok düşüktür. Arven İlaç'ın Türkiye'nin ilk biyoteknolojik ilacı olan Filgrastim'i, Atabay İlaç'ın Oseltamivir ve Favipiravir gibi kendi hammaddesini üretebilen birkaç başarılı örnek dışında ülkemizin ilaç hammaddesi tedarikinde dışa bağımlılığı ortadadır. Eğer zorunlu lisans kararı verilecekse bunun jenerik üretici firmanın ihtiyaç duyduğu başta molekül ve sentezleme metodu olmak üzere tüm bağımlı patentleri içermesi gerekmektedir. Molekül dışında sentezleme yöntemi, tuzu, formülasyonu

1 Ron A. Bouchard, Richard W. Hawkins, Robert Clark, Reider Hagtvedt, and Jamil Sawani, Empirical Analysis of Drug Approval-Drug Patenting Linkage for High Value Pharmaceuticals, 8 Nw. J. Tech. & Intell. Prop. 174 (2010).

ve endikasyonu gibi konulardaki ayrı patentlerin tamamına zorunlu lisans verilmez ise patent hak sahibinin halen üreticiye lisansı olmayan patentler bakımından müdahale edebileceği unutulmamalıdır. Dışa bağımlılık olan durumlarda, örneğin etkin maddenin temininde SMK 133(2) kapsamında ithalat yapılabilir. Böyle bir durumda, zorunlu lisansla, lisans verilen işletme veya işletmeler ithalat yapmaya da yetkili kılınmalıdır. İthal izni, ihtiyaçlar sınırlı olarak ve geçici bir süre için verilmektedir.

SMK Md. 134 ile her ne kadar ek patentlerin, zorunlu lisans kabul tarihinde mevcut bulunan patentin eklerini de kapsadığı ifade edilmiş olsa da bunun SMK Md. 123 uyarınca bir ek patent olduğu aşıkardır. Mevzuatta ek patentlerin yanı sıra patent konularının bağımlılığı durumunun da Md. 134 kapsamında yer alması, bir ilaç ile ilgili belirli patentler için zorunlu lisans alan bir işletmenin sonradan tespit edilebilecek bir başka bağımlı patent nedeniyle üretim yapamaz hale gelmesini engelleyecektir.

Zorunlu lisansın bedelinin nasıl belirlenebileceği konusu, SMK'da kendisine yer bulmuştur. SMK Md. 133(1) patentin ekonomik değerinin göz önüne alınması ile zorunlu lisans bedelinin belirleneceğini ifade etmektedir. Kamu sağlığı durumunda acil durumun, örneğin salgın süresiyle sınırlı olacağı göz önüne alındığında zorunlu lisansa konu olan patent veya patentlerin toplam ekonomik değerleri üzerinden toplu bir lisans bedeli ödemesinden (lump sum) ziyade satışı yapılan ilaç veya aşının kutu başında bir lisans bedeli ödenmesinin daha makul olduğu açıktır. Zorunlu lisansa konu ilacın, Md. 129(ç) bendi kapsamında ihtiyaç duyan kamu sağlığı problemlerine sahip ülkelere istisnai olarak ihracatı halinde Md. 133 (1) gereği lisans bedelinin ticari olmayan ve insani amaçlar göz önüne alınarak bu tür kullanımın ithalatçı ülke açısından ekonomik değerinin hesaplanması gerektiği belirtilmektedir.

İlaç patentlerinde zorunlu lisans bedeli ile ilgili önemli konulardan biri de patentin geçerliliğinin uzun süre belirsizliğini korumasıdır. İlaç patentlerinde, Avrupa Patent Ofisi nezdinde itiraz ve temyiz işlemlerinin 17-18 yıl bile sürdüğü bilinmektedir. Zorunlu lisansa konu olan validasyon ile geçerli kılınan bir ulusal patent, Avrupa Patentine itiraz veya temyiz sonucu iptal olması veya ulusal mahkemeler nezdinde hükümsüz kılınması halinde güven ilişkisinin zedelenmesinden bahsederek Md. 133(3) kapsamında lisans bedelinden indirim talep edilebilmelidir.

Türk mevzuatında zorunlu lisansa ilişkin tartışma yaratacak hususlardan biri de Md. 137 ile Md. 126 ile ilgili hükümlerin zorunlu lisansa da uygulanabileceği konusudur. Md. 126 ile buluşun normal bir kullanımı için zorunlu teknik bilgilerin lisans alana verilmesi gerektiğinden bahsetmektedir. Bu durumda bir ilaç patentine yönelik zorunlu lisans kararı verildiğinde; örneğin ilacın Türkiye'de ruhsatlı olmaması durumunda ruhsat başvurusu dosyasının, lisansı alana verilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Aksi durumda, buluşun normal bir kullanımı mümkün olmayacaktır. İlave olarak normalde lisans alanın buluşun normal bir kullanımı için zorunlu olan, yani ilacın pazara sunulması için gerekli olan ve ancak Arge yaparak ortaya çıkarabileceği diğer hususlara yönelik ticari sırlarını içeren teknik dosyalarının, örneğin ilaç master dosyasının orijinatörden jenerik firmaya verilmesinin nasıl uygulanabileceği tartışılmalıdır.

Özetle, TRIPS'e uyumlu olan SMK 6769'da kamu yararı durumunda ilaç patentlerinin, kamu yararını ilgilendiren diğer teknoloji patentleri gibi zorunlu lisansa konu olacağı aşıkardır. Burada, salgına karşı ilacın son ürün olarak pazara hızla sunulması amaçlanmaktadır. Zorunlu lisans talebinde bulunacak Sağlık Bakanlığının veya bunun belirlediği jenerik üreticinin bir çalışma serbestisi (freedom-to-operate) ile orijinatöre ait veya bunun lisans aldığı bağımlı tüm patentleri belirlemesi gerekmekte ve zorunlu lisans kararının bu patentlerin tümü için verilmesi gerekmektedir. Ayrıca, molekülün Türkiye'de sentezlenmediği durumlar gözetilerek zorunlu lisansla birlikte ithal hakkı da talep edilmelidir. Bunun ardından Md. 126 gereği buluşu uygulaması için gerekli tüm bilgilerin orijinatörden jenerik firmaya transferinin talep edilmesi gerekmektedir.

* Patent vekili, Toksöz Grup, ekremsoylu@toksozgrup.com.tr

Elif Kayral*

AIPPI Türkiye / Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği Üyesi

YAPAY ZEKÂ KATKISIYLA YAPILAN BULUŞLARDA BULUŞÇU SORUNSAI

Günümüzde teknoloji çağının da etkisiyle, Yapay Zekânın buluşlara katkısı yükselen bir ivme ile her geçen gün artmaktadır. Yapay Zekâ, diğer yöntemlere ek olarak bilimsel dergi, makale, internet, patentler gibi farklı mecralarda bulunan büyük miktardaki veriyi analiz etmek için de kullanılmaktadır. Yapay Zekâ bu verilerden bir model ve ilişki çıkarmanın yanı sıra bunları istatistiksel olasılık da hesaplayabilmekte hatta bunun bir adım ötesinde ileriki adımlara ilişkin öneri listeleri dahi hazırlayabilmektedir. Bu şekilde, Yapay Zekâ tarafından bilginin ve farklı tekniklerin sentezi, ürün veya proseslerin daha güvenilir ve doğru olmasını sağlamanın yanı sıra neticeye ulaşılmasındaki süreci de kaçınılmaz olarak hızlandırmaktadır.¹

Günümüzde, başta yaşam bilimleri, otomotiv, teknoloji gibi çok çeşitli alanda, Yapay Zekâ katkısıyla yapılan buluşlara ilişkin patent başvuruları yükselen bir ivme ile artmaktadır. Tek başına, Avrupa'da Yapay Zekâ katkısıyla yapılan buluşlara ilişkin patent başvuruları dahi *2014-2017 yılları arasında %50'den fazla artış göstermiştir*.² Ayrıca Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı'nın (WIPO) 2019 yılında yayınladığı *"WIPO Technology Trends 2019"* yazısında, 340.000 Yapay Zekâ ile ilgili buluşun ve yine 1.6 milyondan fazla da Yapay Zekâ sistemlerine ilişkin bilimsel yayının bulunduğu ifade edilmektedir.³

Her ne kadar ileriki dönemde buluşlarda, gerçek kişilerin buluş fikrine fikri bir katkısı olmaksızın Yapay Zekâ tarafından yapılan buluşlardan da bahsedilmesi mümkün olabilecek ise de bugün, teknolojinin geldiği noktada, daha dar bir yorumla ancak Yapay Zekâ katkısı ile yapılan buluşlardan söz etmek mümkün olmaktadır. Diğer bir deyişle, buluşun amacı insan tarafından belirlenirken, Yapay Zekâ ise optimum sonuca ulaşmak için bir araç olarak kullanılmaktadır.

Yapay Zekânın uluslararası boyutta yeknesak bir tanımı bulunmamaktadır. 2020 yılının Eylül ayında tamamlanan Avrupa Komisyon Raporu'nda Yapay Zekâ sistemleri, *'insan davranışlarını taklit eden bilgisayar temelli sistemler'* veya *'insan müdahalesinin az olduğu veya hiç olmadığı, insan zekâsı gerektirmediği kabul edilen görevleri yerine getirebilen makineleri veya sistemleri geliştirmeyi amaçlayan bilgisayar*

1 Violago, Vincent ve Nikko Quevada. "Building an effective IP strategy for AI". IAM, 92. sayı, Kasım/Aralık 2018, syf. 23.

2 Beckett, Nick ve diğ. "AI in Life Sciences Legal perspectives on the opportunities and challenges of AI for life sciences companies". CMS Cameron McKenna Nabarro LLP, 2020. syf.14

3 Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı'nın (WIPO). "WIPO Technology Trends 2019". © WIPO 2019. https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_1055.pdf. syf. 13 05 Mart, 2021 tarihinde erişilmiştir.

bilimi” olarak tanımlanmıştır.⁴

Türk Patent Hukuku’na bu anlamda bakıldığında ise bilindiği üzere, ‘buluşa teşvik’ ve ‘buluşçuyu ödüllendirmek’ Patent Hukuku’nun temel işlevleri arasında yer almaktadır ve bu nedenle de buluşçunun tam ve doğru tespiti Patent Hukuku açısından büyük önem arz etmektedir.

Ülkemizdeki düzenlemeye gelince, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu’nda (“SMK”) ve SMK’nın Uygulanmasına Dair Yönetmelik’te “buluşçu” tanımına yer verilmemiştir. Mevzuatımızda, bir kişinin buluşçu olarak kabul edilebilmesi için hangi kıstasların gerekli olduğu ve buluş sürecinin hangi safhasından itibaren kişinin ‘buluşçu’ olarak kabul edileceği hususlarına dair bir düzenleme ve ayrıca *-bilindiği kadarıyla-* bir içtihat da bulunmamaktadır. Muhtelif ülkelerdeki mevzuat, içtihat ve doktrin itibarıyla, bir gerçek kişinin buluşçu olabilmesi için buluş fikrine fikren bir katkıda bulunması gerektiği kabul edilmektedir. Bu nedenle, bugün ‘buluşçu’ kavramı – Yapay Zekâ katkısından bağımsız olarak da- halen daha irdelenmesi gereken bir konu olmaya devam etmektedir.

Yapay Zekâ katkısı olan buluşlar açısından en başta öne çıkan sorunsal ise buluşçu olabilmek için öngörülen ‘gerçek kişi’ olma zorunluluğudur. Bu konuda SMK’da açık hüküm bulunmamasına karşın mevzuattaki hak sahipliği, halefiyet, çalışan buluşları vb. hükümler değerlendirildiğinde, Türk Patent Hukuku’nda buluşçu açısından *‘gerçek hak sahipliği ilkesi’*nin belirlendiği tartışmasız hale gelmektedir.

Oysaki gerek Türk Hukuku’nda gerekse çoğu ülke mevzuatında henüz Yapay Zekâya hak ve yükümlülükleri haiz herhangi bir hukuki kişilik dahi tesis edilmemiştir. Dolayısıyla, yürürlükteki mevzuat ile herhangi hukuki kişiliği bulunmayan Yapay Zekânın bugün için buluşçu olabilmesi mümkün görünmemektedir.

Uluslararası tartışmalar, Yapay Zekâ katkısıyla yapılan buluşlarda, buluşçunun nasıl belirleneceği konusuna odaklanmaktadır. Yukarıdaki görüş ile aynı yönde, uluslararası mecralarda da henüz bir hukuki kişiliği bulunmayan Yapay Zekanın, yürürlükteki ülke mevzuatları çerçevesinde, bugün için, buluşçu olarak gösterilmesinin mümkün olmayacağı şeklinde bir yaklaşım benimsenmiştir. Uluslararası Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği’nin (“AIPPI”) 2020 yılında gerçekleşen uluslararası kongresinde *‘Yapay Zekâ Kullanılarak Yapılan Buluşlarda Buluşçu Kavramı’* konulu soru çalışmasına dair onaylanan Karar’da (Resolution), bir gerçek kişinin buluşa katkısından söz edilemeyecek dahi olsa Yapay Zekanın buluşçu veya ortak buluşçu olarak gösterilemeyeceğine karar verilmiştir.⁵

4 Hartmann, Cristian, ve diğerleri. “Trends and Developments in Artificial Intelligence – Challenges to the Intellectual Property Rights Framework”, *Avrupa Komisyonu*. © Avrupa Birliği. Eylül 2020. syf. 21. İlgili orijinal metin şöyledir: “At a high level, AI can be defined as “computer-based systems that are developed to mimic human behaviour” or a “discipline of computer science that is aimed at developing machines and systems that can carry out tasks considered to require human intelligence, with limited or no human intervention.””. Bu kapsamda, ilgili metinde “computer-based systems that are developed to mimic human behaviour” ifadesi için şu alıntı referansı belirtilmiştir: “Josef Drexler et al., “Technical Aspects of Artificial Intelligence: An Understanding from an Intellectual Property Law Perspective,” SSRN Scholarly Paper (Rochester, NY: Social Science Research Network, October 8, 2019), <https://doi.org/10.2139/ssrn.3465577>”. Ayrıca yine aynı metinde “discipline of computer science that is aimed at developing machines and systems that can carry out tasks considered to require human intelligence, with limited or no human intervention.” ifadesi için ise belirtilen alıntı referansı şöyledir: “WIPO, “Revised Issues Paper on Intellectual Property Policy and Artificial Intelligence” (WIPO, May 21, 2020), https://www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=499504. p. 3.”

5 Uluslararası Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği (AIPPI- International Association for the Protection of Intellectual Property). “Resolution 2020 – Study Question-Patents Inventorship of inventions made using Artificial Intelligence”. (5) no.lu Karar. 14 Ekim 2020. <https://aippi.soutron.net/Portal/DownloadImageFile.ashx?objectId=8497>. 7 Mart 2021 tarihinde erişilmiştir. (5) no.lu İngilizce Karar metni şu şekildedir: “An AI should not be considered an inventor or a co-inventor of an invention, nor be permitted to be named as such, even if no contribution to the invention by a natural person is identifiable.”

Fakat olumlu bir gelişme olarak, yine aynı AIPPI Karar'ında, bir buluşun yalnızca Yapay Zekâ katkıda bulunduğ u için patent korumasının dışında bırakılmaması gerektiğ i de kabul edilmiştir.⁶

Öte yandan, yukarıda değ inilen AIPPI Kararı'nda, buluşlarda Yapay Zekâ algoritmalarının kullanılmasında da ş u önemli kıstasların karş ılanması halinde Yapay Zekây ı tasarlayan gerçek kiş iyi buluşçu olarak gösterme yönünde yaklaş ım gösterilmiştir. Burada en önemli iki konu, Yapay Zekâ algoritmasını tasarlayan gerçek kiş inin bu algoritmayı önceden belirlenmiş bir sorunu ("*predetermined problem*") ç özmek için tasarlamış olması ile gerçek kiş inin buluşa katkısının nispetinin ve niteliğ inin ne olduğ unun tespiti olarak gösterilebilir.⁷

Bu itibarla, uluslararası boyutta hemfikir olunan bir konu da ş udur ki; belirli bir probleme yönelik olmayan, genel bir yapay Zekâ algoritmasını tasarlayan gerçek kiş iler in buluşçu olarak sayılamayacaklarıdır.

Bu noktada ortaya çıkan soru ise; Yapay Zekânın buluşlara katkısının ileriki dönemde daha artması durumunda, hatta gerçek kiş i katkısının tamamen ortadan kalması halinde, mevcut buluşçu kavramı ve yaklaş ımının yeni patent buluşları ve 'yeniliğ in teşviki' açısından yeterli olup olmayacağıdır.

Bilindiğ i üzere, Patent Hukuku'nda patent korumasından yararlanabilmek için buluşçu gösterilmesi zorunludur. Nitekim Avrupa Patent Ofisi'nin DABUS kararlarında⁸ da başvuruda bir makinenin/yapay zekânın buluşçu olarak gösterilmesinin Avrupa Patent Sözleşmesi'nin 81. maddesine aykırı olduğ u ve buluşçunun gerçek kiş i olması gerektiğ i gerekçeleriyle ilgili patent başvurusu reddedilmiştir. Dolayısıyla, eksik ve hatalı buluşçu bildiriminin Patent Hukuku açısından başta olası hükümsüzlük iddiaları olmak üzere başkaca sorunsalları da beraberinde getireceğ i kaçınılmazdır.

İçinde bulunduğ umuz teknoloji çağ ında, Yapay Zekânın buluşlara katkısının her geçen gün arttığ ı da değ erlendirildiğ inde, Yapay Zekây a halen daha yasalarca hukuki bir kiş ilik tanınmamış olması en önemli eksikliktir. Ayrıca, buluşçu olabilme kıstaslarına ilişkin olarak uluslararası boyutta yeknesak bir uygulama olmaması da özellikle Yapay Zekâ katkısıyla yapılan buluşlar açısından kaçınılmaz olarak 'öngörülemez' bir konum yaratmaktadır. Dolayısıyla, özellikle 'yeniliğ in teşviki' için Yapay Zekânın hukuki statüsünün uluslararası boyutta belirlenerek Yapay Zekâ katkısı ile yapılan buluşlarda buluşçu kavramına ilişkin olarak uluslararası alanda uyumlaştırma yoluna gidilmesi oldukça önemlidir. Aksi halde, Yapay Zekâ katkısı ile yapılan buluşların ticari sır olarak saklanması konusu önümüzdeki yılların önde gelen sorunsallardan biri olabilecektir.

6 Uluslararası Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneğ i. "Resolution 2020 – Study Question-Patents Inventorship of inventions made using Artificial Intelligence". (2) no.lu Karar. 14 Ekim 2020. <https://aippi.soutron.net/Portal/DownloadImageFile.ashx?objectId=8497> . 17 Mart 2021 tarihinde eriş ilmiştir. İlgili (2) no.lu İngilizce Karar metni ş u şekildedir: "*An invention should not be excluded from patent protection merely because an AI contributed to the invention.*"

7 Uluslararası Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneğ i. "Resolution 2020 – Study Question-Patents Inventorship of inventions made using Artificial Intelligence". (4/b) no.lu Karar. 14 Ekim 2020. <https://aippi.soutron.net/Portal/DownloadImageFile.ashx?objectId=8497> . 17 Mart 2021 tarihinde eriş ilmiştir. İlgili (4/b) no.lu İngilizce Karar metni ş u şekildedir: "*A natural person who designs an AI algorithm used in the making of an invention should be considered to be an inventor or a co-inventor depending on the person's level of contribution to the invention. If a natural person designed the AI algorithm to solve a predetermined problem which is effectively solved by the invention, such natural person should be considered to be an inventor of the invention. If the AI algorithm was a generic AI algorithm designed without a specific problem in mind, the natural person who designed the AI algorithm should not be considered an inventor absent another intellectual contribution to the inventive concept.*"

8 DABUS makinesine ilişkin olarak, Avrupa Patent Ofisi (EPO) nezdinde yapılan EP 18 275 163 ve EP 18 275 174 no.lu patent başvuruları Kasım 2019'da reddedilmiştir.

Kaynakça:

Beckett, Nick ve diğ. “AI in Life Sciences Legal perspectives on the opportunities and challenges of AI for life sciences companies”. *CMS Cameron McKenna Nabarro LLP*, 2020. syf.14

Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı'nın (WIPO). “WIPO Technology Trends 2019”. © WIPO 2019. https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_1055.pdf. syf. 13 05 Mart, 2021 tarihinde erişilmiştir.

Hartmann, Cristian, ve diğerleri. “Trends and Developments in Artificial Intelligence – Challenges to the Intellectual Property Rights Framework”, *Avrupa Komisyonu*. © Avrupa Birliği. Eylül 2020. syf. 21.

Uluslararası Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği (AIPPI- International Association for the Protection of Intellectual Property). “Resolution 2020 – Study Question-Patents Inventorship of inventions made using Artificial Intelligence”. [2- 4/b -5] no.lu Kararlar. 14 Ekim 2020. <https://aippi.soutron.net/Portal/DownloadImageFile.ashx?objectId=8497>. 7 Mart 2021 tarihinde erişilmiştir.

Violago, Vincent ve Nikko Quevada. “Building an effective IP strategy for AI”. *IAM*, 92. sayı, Kasım/ Aralık 2018, syf. 23.

* Avukat, Deriş Avukatlık Ortaklığı, elif.kayral@deris.com

Gonca Adalı Başmakcı

Önder Erol Ünsal

AIPPI Türkiye / Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği Üyeleri

SALGIN DÖNEMİNDE FİKRİ MÜLKİYET TARTIŞMALARININ ULUSLARARASI BOYUTU

Covid 19 salgını diğerlerinin yanında fikri mülkiyet alanında da birçok tartışmayı yanında getirmiştir. Özellikle salgının tedavisinde kullanılacak aşılardan ve diğer tıbbi ekipmanın geliştirilmesi, dağıtımı ve bunların devamında aşılarla erişimde fikri mülkiyet boyutlu tartışmaların artarak devam edeceği de kolaylıkla öngörülebilir.

Bu yazının hazırlandığı Ocak 2021’de farklı yetkili otoriteler tarafından onaylanan birkaç aşı dünyanın çeşitli ülkelerinde uygulanmaya başlamış olsa da, aşı veya diğer tedavi / önlem yöntemlerine ilişkin uluslararası boyuttaki tartışmalar, daha önceden, 2020 yılı içerisinde başlamıştır.

Yazımızda bu tartışmaların Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)’ne yansıyan fikri mülkiyet haklarıyla ilgili boyutundan bahsedeceğiz.

DTÖ’ndeki tartışmalara geçmeden önce, diğer iki önemli gelişmenin daha altını çizmek yerinde olacaktır.

Bunlardan ilki, Avrupa Birliği Gümrüklerince, Covid 19 bağlantılı ürünlerin sahiplerine yapılan Aralık 2020 tarihli çağrıdır¹. Avrupa Birliği Gümrükleri bu çağrıda, hak sahiplerinin gümrüklere Covid 19 bağlantılı ürünleri için müdahale talimatlarını acilen iletmelerini ve talimatlarında ürünlerine ilişkin lojistik, paketleme ve fikri mülkiyet hakları bilgilerine yer vermelerini talep etmiştir. Bu yolla gümrük idareleri Covid 19 tedavisine ilişkin ürünlerin taklitlerinin Avrupa Birliği sınırlarından sokulması çabalarıyla daha etkin ve kolay biçimde mücadele edebilecektir.

Aralık 2020’de karşımıza çıkan bir diğer önemli gelişme ise Avrupa Polis Teşkilatı (EUROPOL) tarafından yapılan “Covid 19 salgını sırasında aşı bağlantılı suçlar” başlıklı erken uyarı bildirimidir².

EUROPOL bu bildirimde, dünya kamuoyunda Covid 19 aşılarna yönelik büyük bir beklenti ve acil ih-

1 https://euipo.europa.eu/ohimportal/en/web/observatory/ip-enforcement-portal-news-page/-/asset_publisher/Pr33r7NW36eL/content/eu-customs-urgent-call-to-rights-holders-of-covid-19-related-products-to-file-customs-applications-for-action-afas-?inheritRedirect=false&redirect=https%3A%2F%2Feuipo.europa.eu%2Fohimportal%2Fen%2Fweb%2Fobservatory%2Fip-enforcement-portal-news-page%3Fp_p_id%3D101_INS-TANCE_Pr33r7NW36eL%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-1%26p_p_col_pos%3D2%26p_p_col_count%3D3

2 <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/early-warning-notification-vaccine-related-crime-during-covid-19-pandemic>

tiyaç oluştuğunu, yeni geliştirilen aşılarda kullanıma sunulmasıyla birlikte, organize suç örgütlerinin sahte Covid 19 aşısı üretimine ve bunları piyasaya sürmeye başlayabileceklerini belirtmiştir. Meksika'da Ekim 2020'de yakalanan sahte grip aşısı bu yöntemin Covid 19 aşısı için de kullanılabileceğinin göstergesidir. Şu anda çok yoğun biçimde olmasa da Dark Web'de sahte Covid 19 aşılarının sağlanabileceğine ilişkin ilanlar dolaşıma girmiştir ve gerçek aşılarda kullanıma daha yaygın biçimde sunulmasıyla eş zamanlı olarak sahte aşılarda da artan oranda piyasaya ve dolaşıma sokulacağı tahmin edilmektedir. EUROPOL bu tespitlere ilaveten bazı detaylı bilgilere de yer verdiği erken uyarı bildirimini ilgili ulusal teşkilatları, gümrükleri ve kamuoyunu bilgilendirmek için gecikmeksizin yapmıştır.

Covid 19 salgınının fikri mülkiyet korumasına ilişkin bir diğer boyutunu DTÖ nezdinde süren uluslararası tartışmalar oluşturmaktadır.

Tıbbi teknolojilerin, inovasyonun öncülüğünü yapan ve tartışmasız biçimde bu alanlara diğerlerinden daha çok yatırım yapan ülkeler aşı ve diğer mücadele yöntemlerini dünyanın kalan kısmının önünde götürmektedir. Covid 19 aşılarının geliştirilerek kullanıma sunulması aşamasında ortaya çıkan önemli sorun ise sınırlı arz ve dünya nüfusunun aşılarda sürecinde ülkeler arasında ortaya çıkacak dengesizlik kolaylıkla öngörülebilmektedir. Bu bağlamda; Covid 19 aşılarının ve bağlantılı diğer tıbbi müstahzarların fikri mülkiyet korumasını mümkün olduğunca hafifletecek tedbirler DTÖ nezdinde, Ticaretle İlgili Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPS)'nin geçici olarak esnetilmesi bağlamında talep edilmiştir.

Hindistan ve Güney Afrika, 2 Ekim 2020 tarihinde DTÖ TRIPS Konseyi'ne sundukları bir bildirimle, Covid-19'un önlenmesi, sınırlandırılması ve tedavisi için TRIPS Sözleşmesinin belirli hükümlerinden geçici olarak muafiyet tanınmasını talep etmiştir. Bu talep akabinde Kenya, Eswatini, Pakistan, Mozambik, Bolivya, Venezüella, Zimbabve, Moğolistan ve Mısır tarafından da desteklenmiştir. Bildirimin özet içeriği aşağıda yer almaktadır:

"Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), Çin'de ortaya çıkan Covid 19 salgınıyla ilgili "Uluslararası Halk Sağlığı Acil Durumu" ilan edildiğini 30.01.2020 tarihinde duyurmasının ardından, 11 Ocak 2020 tarihinde küresel pandemi ilan etti.

DTÖ pandemi nedeniyle küresel ekonomi ve uluslararası ticaretin eşi görülmedik şekilde etkileneneği hem üretim hem de tüketim tarafında ciddi bir daralma olacağı konusunda uyarıda bulundu. Tedarik zincirlerinin azalması, arz talep dengesinde açığın büyümesine neden olacaktır.

Bu küresel acil durum sürecinde Covid 19 ile mücadele için gerekli olan ilaç ve aşılarda dahil tüm tıbbi ürünlerin araştırılması, geliştirilmesi ve üretimi için gerekli malzemelerin tedarikinin zamanında sağlanması için patentler, endüstriyel tasarımlar, telif hakkı ve ticari sır niteliğindeki bilgilerin korunması gibi fikri mülkiyet haklarının engel teşkil etmemesi adına DTÖ üyelerinin birlikte çalışması önemlidir.

Ekim 2020 itibarıyla küresel çapta onaylanmış 333,722,075 vaka ve 1,009,270 Covid 19 kaynaklı ölüm raporlanmıştır. Bu sayılar gün geçtikçe artış göstermektedir. Pek çok gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülke, büyüyen salgını durdurmak amacıyla ulusal bir acil durum ilan etti ve DSÖ'nün tavsiye ettiği gibi toplum ve ekonomi için önemli sonuçları olan sosyal mesafe önlemlerini uyguladı.

Covid 19 sebebiyle yaşanan bu süreçte, teşhis kitleri, tıbbi maskeler, diğer kişisel koruyucu ekipmanlar, ventilatörler ve aşılarda dahil uygun fiyatlı tıbbi ürünlere hızlı erişimin önemi artmıştır.

Salgın, küresel talepte hızlı bir artışa neden oldu, birçok ülke akut kıtlıklarla karşı karşıya kaldı ve salgına etkili bir şekilde yanıt veremedi. Bu ürünlerin kıtlığı başta sağlık çalışanları olmak üzere tüm zaruri görevlerde çalışanların hayatlarını riske atmış ve aslında birçok önlenemez ölüme yol açmıştır. Ayrıca bu durum salgının uzamasına sebebiyet verebilir. Mevcut küresel kriz ne kadar uzun sürerse, sosyo-ekonomik sarsıntı o kadar büyük olacaktır. Bu da salgını hızla kontrol altına almak için uluslararası işbirliği yapmayı zorunlu ve acil hale getirir.

Covid 19 için yeni tanılar, terapötikler ve aşılar geliştirildikçe, bunların küresel talebi karşılamak için yeterli miktarlarda ve uygun fiyatla nasıl hızlı bir şekilde sunulacağı konusunda önemli endişeler ortaya çıkmıştır.

Artan arz-talep açığını karşılamak için, birkaç ülke tıbbi ürünlerin yerli üretimini başlattı ve / veya Covid 19 hastalarının tedavisi için mevcut tıbbi ürünleri değiştiriyor. Üretimin küresel olarak hızlı bir şekilde artırılması, tıbbi ürünlere ihtiyaç duyan tüm ülkelerin ilgili ürünlere zamanında ulaşabilmesi için hayati bir ihtiyaçtır. Fakat fikri mülkiyet haklarının da uygun fiyatlı tıbbi ürünlerin hastalara zamanında ulaşmasını engellediğini veya engelleyebileceğini belirten çeşitli raporlar bulunmaktadır. Ayrıca bazı DTÖ üyelerinin ulusal patent kanunlarında zorunlu lisans uygulamasını kolaylaştırmakla ilgili acil değişiklikler yaptıkları da bildirilmiştir.

Patent korumasının yanı sıra, diğer fikri mülkiyet hakları da engel oluşturabilir. Ayrıca, birçok ülke, özellikle gelişmekte olan ülkeler, TRIPS Anlaşması'nda bulunan esneklikleri kullanırken kurumsal ve yasal zorluklarla karşılaşabilir. Üretim kapasitesi yetersiz olan veya hiç olmayan ülkeler için Madde 31bis'in gereklilikleri ve dolayısıyla farmasötik ürünlerin ithalatı ve ihracatı özellikle zahmetli ve uzun süreçtir.

Sonuç olarak Covid 19'un küresel boyutta hızlı şekilde ele alınması ve acil çözümlerin eş zamanlı olarak yerine getirilebilmesi için teknolojinin ve uzmanlık bilgilerinin paylaşımı önem arz etmektedir.

Bu olağanüstü koşullarda Hindistan ve Güney Afrika temsilcileri olarak, Covid 19'un önlenmesi, sınırlandırılması veya tedavisi için TRIPS Konseyi'nin mümkün olan en kısa sürede Genel Konsey'e TRIPS Anlaşmasının II. Bölümünün 1, 4, 5 ve 7 numaralı bölümlerinin uygulanması ve icra edilmesinden feragat edilmesini tavsiye etmesini talep ediyoruz. Muafiyet, dünya çapında yaygın aşılama yapıncaya ve dünya nüfusunun çoğunluğu bağışıklık geliştirene kadar devam etmelidir, Bu nedenle muafiyetlerin kabul edildiği tarihten itibaren [x] yıllık bir başlangıç süresi öneriyoruz.

TRIPS Konseyi'nin, Genel Konsey'e ekteki karar metninin kabulünü acilen tavsiye etmesini talep ediyoruz."

Alınması istenen kararlar:

- 1) DTÖ üyelerine; Covid 19'un önlenmesi, sınırlandırılması veya tedavisi kapsamında TRIPS Anlaşmasının II. Kısımının 1, 4, 5 ve 7 numaralı bölümlerinden³ veya bu bölümlerin etkili hale getirilmesiyle ilgili III. Kısımının⁴ uygulanması ve icra edilmesinden (X) yıl süreyle muafiyet tanınmalıdır.
- 2) Paragraf 1'deki muafiyet, TRIPS Anlaşmasının 14. maddesi kapsamında İcracıların, Fonogram Yapımcılarının ve Yayın Kuruluşlarının Korunması için geçerli olmayacaktır.

3 TRIPS II. Kısım "Fikir Mülkiyeti Haklarının Kullanımı, Kapsamı ve Yararlanılmasına İlişkin Standartlar" başlıklıdır. 1, 4, 5 ve 7 numaralı bölümler sırasıyla Fikri Haklar ve İlgili Haklar, Tasarımlar, Patentler, Açıklanmamış Bilgilerin Korunması başlıklıdır.

4 TRIPS III. Kısım "Fikri Mülkiyet Haklarının Uygulanması" başlıklıdır.

- 3) Bu karar, TRIPS Anlaşmasının 66. maddesinin 1. fıkrası kapsamındaki az gelişmiş üye ülkelerin haklarına hâlel getirmez.
- 4) Bu muafiyet, DTÖ Anlaşmasının IX. maddesinin 4. fıkrası hükümlerine uygun olarak, Genel Konsey tarafından verildikten sonra en geç bir yıl içinde ve sonrasında muafiyet sona erece kadar yıllık olarak gözden geçirilecektir.
- 5) Üyeler bu kararda yer alan muafiyet hükümlerine uygun olarak alınan önlemlere, GATT 1994'ün XXIII. maddesinin 1 (b) ve 1 (c) alt paragrafları uyarınca veya DTÖ'nün Uyuşmazlık Çözüm Mekanizması yoluyla itiraz edemezler.

Hindistan ve Güney Afrika öncülüğünde gündeme getirilen TRIPS muafiyeti talebi açık olarak TRIPS'in *Fikri Haklar ve İlgili Haklar, Tasarımlar, Patentler, Açıklanmamış Bilgilerin Korunması* başlıklı bölümlerinin ve/veya bunların *hukukî icra edilmesinin* Covid 19 salgını boyunca uygulanmaması içeriklidir.

Bu bildirime karşı Avustralya, Kanada, Şili ve Meksika devletleri, bildirim kaleme alan ülkeler ve destekçilerine bazı sorular yöneltmiştir.⁵

TRIPS Konseyi 15-16 Ekim 2020 tarihindeki toplantılarında ve devamında Kasım – Aralık 2020 aylarındaki gayriresmi toplantılarda TRIPS muafiyeti hususunu görüşmüş, ancak bir sonuca varılamamıştır.⁶

Konu Aralık 2020'de DTÖ Konseyinde de gündeme getirilmiş ve konu hakkında DTÖ üyeleri arasında henüz bir uzlaşma olmadığı için görüşmelerin devam ettiği belirtilmiştir.

Kanaatimizce Hindistan ve Güney Afrika tarafından gündeme getirilen muafiyet taleplerinin kabul edilmesi büyük sürpriz olacaktır, bununla birlikte fikri mülkiyetin korumasının kamu sağlığı nedeniyle esnetilmesi, tedaviye yaygın erişimin önünde fikri mülkiyetin bariyer teşkil etmesinin engellenmesi talepleri önemli tartışmalardır ve Türkiye tarafından da yakından izlenmelidir.

* Patent ve Marka Vekili, Ankara Patent Bürosu, gonca.adali@ankarapatent.com

* Fikri Haklar Danışmanı, Ankara Patent Bürosu, onder.unsal@ankarapatent.com

5 https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueId-List=270209,270165,270173,270168,269875,269476,269346,269188,268935,268754&CurrentCatalogueIdIndex=8&FullTextHash=&HasEnglishRecord=True&HasFrenchRecord=True&HasSpanishRecord=True

6 <https://www.keionline.org/34811>

Dr. Mehmet Çiçek*

AIPPI Türkiye / Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği Üyesi

COVID-19'A KARŞI TEKNOLOJİ VE FİKRİ MÜLKİYETİN ETKİLERİ

Sahtecilik, son 60 senede küresel bir problem haline gelmiştir. Bu alanda küresel işbirliği şarttır. Küresel ticarete yüksek kârlı ürünlerin ayırt edilemeyecek derecede taklit edilmesi ile kazançlı piyasalara sızdırılması kolaylaşmıştır. Gelişen teknoloji; günümüzde inovasyonu, araştırma ve geliştirmeyi vazgeçilmez hale getirmiştir. Ülkeler, üretimi ve verimliliği artırarak ürün kalitesini iyileştirmek ve daha iyi hizmet vermek için inovasyon ve Ar-Ge'yi kullanmaktadırlar. Böylece rekabet gücü artar ve ülke ekonomisi gelişir.

2019 sonu Çin'den dünyaya yayılan ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi ilan edilen Covid-19 küresel bir sorun haline gelmiştir. Bu sorun; insan yaşamını ve psikolojisini tehdit eder bir hal almıştır. İşsizlik yükselmiş, ülke ekonomileri küçülmüştür. İnsanlığın yardımına teknoloji ve fikri mülkiyet yetiştirilmiştir.

Sağlık konularında toplumun geleceği adına atılacak adımlar, her anlamda geleceğin şekillendirilmesine yol açmaktadır. Devlet yönetimlerinin attıkları ya da atacakları adımlar, siyasi, ekonomik, sağlık odaklı ve psikolojik konularda süreçlerin mümkün olan en pozitif noktada kalmasına yardımcı olmaktadır (Archibong, Annan ve Ekhaton-Mobayode, 2020, s. 2).

Salgın hastalıklar, tarihsel olarak ortaya çıktıkları ilk andan itibaren ülkelerin toplumsal ve ekonomik yapılarına doğrudan doğruya ve negatif yönlü olarak etki etmişlerdir. Avrupa'nın, Ortaçağ'da veba ile olan mücadelesinde bu durum son derece net bir şekilde, tarihte ilk kez görülmüştür. Buna göre yoksul Avrupa toplumu, vebanın oluşturduğu yıkıcı etkilerin neticesinde hayatını kaybederken, bu kayıpların sadece insani maliyeti olmamıştır; aynı zamanda, ölen Avrupalı çiftçilerin sayılarının son derece fazla olması, toprağı işleyecek toplum kesiminin de yok olması anlamını taşımıştır. Buna istinaden de salgın ile birlikte mahsul üretimi oranları düşmüş, vebanın oluşturduğu hastalık tehdidinin yanı sıra açlık ve finansal anlamda çöküş riski de ortaya çıkmıştır. Eldeki mamullerin fiyatlarının da piyasanın çok üzerine çıkması ile bir fırsat ekonomisinin doğduğu gözlemlenmiştir. Orta Avrupa, bu tehdidi en fazla yaşayan bölge olmuştur ve bu bölgenin veba sonrasında toparlanması da uzun yıllar almıştır (Karaoğlu, 2020, s. 10-16).

Salgın hastalıklar döneminde devlet yönetimleri ne denli yüksek düzeyli bir tehdit ile karşılaşsalar da sürecin insani, siyasi ve ekonomik anlamda sağlıklı bir şekilde yürütülmesi açısından, sorumluluklarını başka bir aktöre devretme şansına sahip değillerdir. Bu nedenle de devlet yönetimlerinin, sürecin içerisindeki aktörlerin tümünün işleyişini doğru şekilde kurgulamaları ve özellikle de sağlık ile ekonomi alanındaki faktörleri sürekli olarak aktif tutmak durumundadırlar. Acil eylem planları, bu süreçte, devlet yönetimlerinin en fazla üzerine odaklanması gereken hususların başında gelmektedir. Bu şekilde, devlet yönetimlerinin temel hedefi, salgın hastalıkların yayılım hızını durdurmak, toplumsal anlamda tedavi süreçlerini kısaltarak iyileşme oranını yükseltmek ve tüm yaşananlara karşın, ulusal ekonomilerin, bu süreçten en az zararla ayrılmasına yardımcı olmaktır (Broadband Commission for Sustainable Development, 2018, s. 36).

Öte yandan, evrensel anlamdaki kimlikleri artık ciddi ölçekli bir anlam ifade eden uluslararası örgütler ve özellikle de sivil toplum kuruluşları, salgın hastalıklar döneminde, devlet yönetimlerinin ardından ikincil aktör konumundadırlar. Söz konusu kuruluşlar, sosyoekonomik ve sosyokültürel konularda, toplum tüm kesimleri ile sıklıkla iç içe olmaları vesilesi ile salgının oluşturduğu etkileri yakından görme şansına sahip olmaktadır. Söz konusu yakın temas, kuruluşların, salgının etkilerine dair daha nitelikli bilgi edinmelerini ve buna paralel olarak da sürece dair çözüm üretilmesi açısından daha gerçekçi çözümler üretebilmelerini kolaylaştırmaktadır. Aynı zamanda, devlet yönetimleri ile olan ilişkileri, söz konusu kuruluşların sürece olan pozitif katkısının değerini, gözle görülür bir şekilde arttırmaktadır (Huang, 2013, s. 30).

Covid-19'un tetiklediği ekonomik krizden olumlu etkilenen sektörler; sağlık hizmetleri ve ilaç, gıda ve gıda işleme, perakende, kişisel bakım ve hijyen ürünleri, bilişim ve iletişim teknolojileri, ve e-ticaret sektörleridir. Türkiye'de krizden kısa vadede en fazla kazanım elde eden sektörler; perakende ve gıda sektörleri olmuştur.

Fikri mülkiyetin yeni teknolojiler ışığında Covid-19'a karşı rekabet avantajı sağlayacağı katkıları şu şekilde özetleyebiliriz. Fikri mülkiyet yönetim süreci; özellikle rekabet avantajı için, rakiplerin önüne geçmekte kullanılacak araçların tümüdür. Rekabet avantajı ise; rakiplerden fazla ekonomik katma değer sağlamaktır.

Blockchain ile başlayalım. Blok Zinciri, teknolojisini bir iş ağındaki işlemlerin kaydedildiği ve varlıkları izleme sürecini kolaylaştıran paylaşılan, değiştirilemez büyük bir defter gibi düşünebiliriz. Bu varlıklar ev, araba, para gibi maddi varlıklar olabildiği gibi, fikri mülkiyet hakkı, patentler, telif hakları, marka gibi soyut varlıklar da olabilir. Değerli hemen hemen her şey ya da birbirine bağlı olan iş süreçleri bir blok zinciri ağında izlenebilir ve üzerinde işlem yapılabilir, bu da riski azaltır ve işe dâhil olan tüm maliyetlerin düşürülmesini sağlar.

Blok zinciri teknolojisi sabit bir merkezden kontrol edilmeyen veya işletilmeyen, dağıtık veri tabanına sahip olup, merkezi olmayan bir sistemdir. Sistem içerisinde gerçekleştirilen bütün işlemler dünyanın her yerindeki kullanıcılar vasıtasıyla bloklara işlenir. Sistemin bünyesinde oluşturulan kayıtların, kırılması çok zor şifreler aracılığıyla birbirlerine bağlandığından, sürekli olarak çoğalan ve dağıtık şekilde bulunan bir veri tabanı yapısı olarak kabul edilebilir. Blok Zinciri teknolojisi, herhangi bir merkezi sisteme veya bilgisayara bağlanmadan, gerçekleştirilen işlemlerin dünya üzerinde herhangi bir yerde bulunan ve sisteme dâhil olan diğer bilgisayarlara dağıtılması, fakat yine de sistemin bir bütün olarak hareket etmesi olarak tanımlanabilir.

İkinci ürün FinTek ile devam edelim. Bankacılık, sigortacılık ve yatırım gibi tüm finansal alanlardaki teknoloji odaklı finansal inovasyonlar, FinTek olarak ifade edilmektedir. 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizin yarattığı güven sorunu FinTek'lerin önem kazanmasına neden olmuştu. Bunun yanı sıra gelişen teknoloji ve değişen kültürel yapı FinTek'lerin gücünü artırmıştır. Dijital, interaktif ve kişiselleştirilmiş ürün ve hizmetlerin özellikle yeni nesil müşteriler tarafından tercih edilmesi bu süreci hızlandırmıştır. FinTek sağlayıcıları, müşterilerine iyi tasarlanmış platformlar ve mobil uygulamalar vasıtasıyla düşük maliyetli, daha şeffaf ve kullanımı daha kolay ara yüzlerle hizmetler sunmayı amaç edinmişlerdir.

FinTek sağlayıcıları, işletmelerde üretim yönetiminin farklı unsurlarını ve aşamalarını doğrudan etkileyen finansal teknolojiler üreterek üretimin yönetsel boyutunu ve mecrasını değiştirmiştir. FinTek sağlayıcıları; yapay zeka, nesnelerin interneti, blok zinciri, kripto para, dijital cüzdan ve robot danışmanlık gibi bir takım uygulamaları kullanarak inovatif hizmetler sunmaktadır. FinTek uygulamaları teknolojik altyapıları nedeniyle üretim yönetimine: hız, kolaylık, hareketlilik, seçim esnekliği,

düşük ücretlendirme ve fiyatlandırma politikası, gerçek zamanlı veri toplama yetisi, azalan bilgi asimetrisi, güvenlik, şeffaflık ve denetlenebilirlik unsurları kazandırmaktadır.

Covid-19 döneminde Çin'in en büyük FinTek şirketleri olan Baidu, Alibaba ve Tencent; FinTek eşgüdümlü üretim yönteminin sağladığı katkılar sayesinde tüm dünyada belirgin şekilde büyüyen şirketlerin başında gelmiştir. Bunun yanı sıra Amerika'da da Amazon FinTek eşgüdümlü üretim yönetiminin sağladığı katkılar sayesinde önemli bir büyüme göstermiştir. Salgın süreci tüm üreticilerin üretim yöntemlerini gözden geçirmesine neden olmuştur. Salgın sonrası dönemde FinTek yatırımlarının artarak devam edeceği bir gerçektir. Salgının üretim yöntemleri üzerindeki etkisi tüm şirketleri radikal kararlar almaya itmiştir. Fiziksel etkileşimin önemli ölçüde kısıtlandığı günümüzde farklı alanlardaki FinTek uygulamaları yerel ve küresel ekonomileri ayakta tutan saç ayaklarından olmuştur.

Üçüncü ürün IoT ile devam edelim. İletişim teknolojilerindeki gelişmenin bir yansıması olarak günümüzde sadece insanlar değil, cansız varlıklar da birbirleriyle iletişim kurabilmekte, bilgiyi işleyebilmekte ve karar alabilmektedirler. Bu teknoloji, endüstri 4.0 ile birlikte hayatın her alanına girmesi beklenen Nesnelerin interneti (IoT) sistemleridir. Daha çok akıllı ev sistemlerinde görmeye alıştığımız bu yapının; sağlık, taşımacılık, çevre vb. birçok alanda uygulama alanının olduğu görülmektedir. İnsan kaynaklı hataların azaltılması ve insanların tespit edemeyeceği miktarda veya hızdaki değişimlerin her birini sensörler yoluyla algılayarak ortaya çıkan verileri nesnelerin kendi arasında transfer etmesi, değerlendirmesi, karar alıp uygulamaya geçmesi veya karar almaya yönelik olarak insanlara iletmesi gibi birçok özelliği içinde barındıran bu sistemlerin her geçen gün yaygınlaştığı görülmektedir.

Başlangıçta bilgisayarlar, sonrasında ise telefon ve tabletler internete bağlanabilirken artık IoT uygulamaları ile arabalar, saatler, buzdolapları, çamaşır yıkama / kurutma makineleri, trafik lambaları ve hatta sokak lambalarına varıncaya kadar hayatın içindeki tüm nesnelerin internete bağlanabilir hale geldiği görülmektedir. Bu sayede daha düşük işletim maliyetleri ortaya çıkarken verimlilik artışı sağlanacak, ayrıca yeni pazarlara açılarak yeni ürünler geliştirilebilecektir. Üretim alanında IoT uygulamalarının üretim yönetimine sağladığı avantajlar arasında; kalite kontrol, envanter yönetimi, öngörücü bakım, operasyonlarda daha fazla güvenlik, ve akıllı ölçüm sayılabilir.

Dördüncü ürün Yapay Zekâ (Ai) ile devam edelim. Ai; bir bilgisayarın veya bilgisayar sistemine bağlı robotların, canlılara benzer şekilde çeşitli eylemleri yerine getirme kabiliyetini sağlayan buluştur. Mevcut durumu gözlemler ve gözlemlerini önceden belirlenmiş parametreler doğrultusunda işleyerek çalışır. Bu açıdan insan beynine benzetilir fakat öğrenme hızı, insanın öğrenme hızının kat kat üstüne çıkabilir. Bu sayede insan gücünden daha fazla ve hatasız üretim sağlar. Yapay zekanın üretim sektörünü olumlu olarak etkilediği bir çok akademik çalışmada yer almıştır.

Beşinci ve sonuncu ürün işbirlikçi robotlar (Cobot'lar) ile çalışmamızı taçlandıralım. Cobot'lar; hızla robotik dünyanın vazgeçilmez parçası haline gelmektedirler. Yapılan sayısız ilerlemeyle, gelecekteki uygulamalar için olasılıklar neredeyse sonsuzdur. Cobot'un anlamını temsil eden bir tanım ise; insanlarla el ele çalışan karmaşık makinelerdir. Paylaşılan bir çalışma sürecinde, insan işgücünü destekler ve kolaylaştırırlar. Yani temelde günlük işlerimizi tamamlamamıza yardımcı olan robotlardır. Tüm bu beş teknolojik ürünü birleştiren güç ise başarılı fikri mülkiyet hakları yönetimidir. Ve, Covid-19'a karşı varoluş mücadelesinde insanoğlunun elini ciddi anlamda güçlendirmektedir.

Sonuç

Covid-19 tüm dünyada insanoğluna ciddi bir tehdit olarak ortaya çıkmış ve ekonomik etkilerini de maalesef göstermiştir. Finansal zorluklar ve negatif durumlar incelendiğinde dikkat çeken husus, birim fiyatlarının artışı olmuştur.

Rekabetin artık sadece nihai ürüne değil, aynı zamanda ar-ge, inovasyon, yeni teknolojilere hızlı geçiş, sürdürülebilirlik ve tedarik zincirlerinin kuvvetine dayandığı 21. yüzyılda geleceği yakalayabilen firmaların ayakta kalabildiğini görmekteyiz. Örnek vermek gerekirse, 2007 yılına kadar cep telefonu pazarının lideri olan Nokia, dokunmatik ekranlı akıllı cep telefonlarının piyasaya çıkmasıyla birlikte içine düştüğü kötü durumdan çıkamamıştır. Değişime ayak uyduramazsanız, şartlara adapte olamazsanız, sağladığınız ürün ve hizmette buluşlar yapıp bunların geleceğini şekillendiremezseniz, rakipler sizi denklemden dışarıya çıkarmaktadır.

Üretimde IoT ile yeni bir üretkenlik ve karlılık çağı başlamıştır. IoT teknolojisindeki tüm gelişmeler üretim yönetimine yeni anlayış getirecektir. İnsanların hayatını kolaylaştırmak ve işletmelerin daha verimli ve kârlı çalışmasını sağlamak gibi temel amaçları bulunan IoT uygulamaları; amaçlarına uygun yönetilme ihtiyacını beraberinde getirecektir. Üretimde çalışma şekli değişecek ve çalışanlar akıllı cihazlarla özel olarak bilgi ve karar desteği alabileceklerdir. Bu bağlamda tüm sensörler, cihazlar, makineler vb. araçlar “Bağlı Ekipmanlar” olarak üretim sistemlerinde veri alışverişinde bulunacaklardır. Bu sebeple üretim yönetimde söz sahibi olanlara düşen görev; üretim sistemlerinin mimari yapısını güvenli, birlikte çalışabilir ve genişletilebilir kılmaktır.

Yapay zeka teknolojilerinin üretim teknolojilerini derinden etkilediği ve dönüştürdüğü gerçeğinin olması, önümüzdeki on yılda varlığını sürdürmek isteyen firmaların fazla vakit kaybetmeden üretim araçları, Ar-Ge süreçleri, Müşteri ilişkileri Yönetimi, çalışan eğitimi ve hatta işe alım süreçlerinde yapay zekayı kullanmaya başlamalarını sağlamıştır.

Covid-19’a karşı, tüm üretim alanlarında, robotlarla yapay zekanın çok çeşitli uygulamalara imkan verdiğini ve işbirliği yaptığını bugün rahatlıkla görmekteyiz. Yapay zeka teknolojileri; robotların gerçek dünyayı algılamasını ve ihtiyaca cevap vermesini sağlamıştır.

Sektörel anlamda ve özellikle üretimde işbirlikçi robot sistemlerinin avantajları oldukça fazladır. Sistem mekaniği gereğince insan hareketlerini gerçekleştirebilen bu robotlar sıradan bir insanın yüzlerce katı fazla iş yapabilme imkanına sahiptir. Bu nedenle işbirlikçi robot sistemleri üretim alanlarından farklı hizmet/ürün alanlarında da kullanılabilir.

İşbirlikçi robotlar; makul fiyatları, kullanım alanları açısından avantajları, uyarlanabilirlikleri ve neredeyse tak kullan şeklinde kullanılabilirlikleri sayesinde küçük ve orta ölçekli üreticilere büyük olanaklar sağlamaktadır. Piyasadaki bazı analistler işbirlikçi robotların kullanımında yakın gelecekte büyüme olacağını öngörmektedirler.

Sonuç olarak, ülkemiz coğrafi konumundan dolayı uluslararası stratejik öneme sahip bir ülkedir. Türkiye’nin bu stratejik rolü için, güçlü ekonomiye sahip olması, milli gelirini istikrarlı bir şekilde artırarak refah düzeyini yükseltmesi de Covid-19’a karşı teknolojiyi ve fikri mülkiyet haklarını başarı ile kullanmasına bağlıdır. Sanayinin; yüksek katma değer yaratan, sürdürülebilir ve gelişmeye açık bir rekabet gücünü barındıran, doğrudan ve öncelikli olarak gelişmiş pazarlara ihracatı hedefleyen ve Ar-Ge yeteneği bulunan bir nitelikte olması gerekir. Bu noktada marka ve teknoloji üretip tüm dünyaya satmak büyük önem kazanmıştır.

Unutmayalım. Sahtecilikten Türkiye'nin yıllık kaybı \$ 20 milyara yakındır. Sahtecilikten, Türkiye'nin yıllık vergi kaybı \$ 10 milyara yakındır. Her yıl Türkiye'de 200.000'e yakın insan sahteciler yüzünden işini kaybetmektedir. Markaların korunması ve etkin fikri mülkiyet hakları yönetimi için küresel işbirliği şarttır. Sahtecilik ve Covid-19'a karşı savaş verirken Ar-Ge, markalaşma ve teknoloji kilit rol oynamaya devam etmektedir. Bu noktada lojistik firmaları ve gümrükler de ayrı bir önem taşımaktadır. İnsanların bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi önemlidir.

Kaynaklar

Amir, A., Sascha, G., Francesca, 2016. Metrics and Benchmarks in Human-Robot İnteraction: Recent Advances in cognitive robotics, Cognitive Systems Research.

Archibong, B., Annan, F. & Ekhatior-Mobayode, U., (2020), The Epidemic Effect: On the Politics and Economic Burden of Infectious Disease. Columbia University, New York.

Broadband Commission for Sustainable Development, (2018), Working Group on Epidemic Preparedness Preventing the Spread of Epidemics Using ICT, Broadband Commission for Sustainable Development, Seoul.

BULUT, E. ve AKÇACI, T. (2017). "Endüstri 4.0 ve İnovasyon Göstergeleri Kapsamında Türkiye Analizi", ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi.

ERCAN, T. ve KUTAY, M. (2016). "Endüstride Nesnelerin İnterneti (IoT) Uygulamaları", Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi, 2016-16.

Erdoğan, A. Makina Mühendisi CMSE® Sertifikalı Makine Emniyeti Uzmanı – TÜV Nord, Endüstri Otomasyon Dergisi-Endüstriyel Robotlar ve Emniyet.

GABAÇLI, N. ve UZUNÖZ, M. (2017). "IV.Sanayi Devrimi: Endüstri 4.0 ve Otomotiv Sektörü", 3. International Congress on Political, Economic and Social Studies (ICPESS).

Huang, Y., (2013), Global Health, Civil Society, and Regional Security, In Rizal Sukma & James Gannon (Eds.), A Growing Force: Civil Society's Role in Asian Regional Security, Japan Center for International Exchange, New York.

Karaoğlu, Ö., (2020), Salgınların İktisat Tarihi, Dilek Demirbaş, Veysel Bozkurt ve Sayım Yorğun (Ed.) içerisinde, Covid-19 Pandemisinin Ekonomik, Toplumsal Ve Siyasal Etkileri, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.

KHALIL, E.A. ve ÖZDEMİR, S. (2018). "Nesnelerin İnternetine Genel Bir Bakış: Kavram, Özellikler, Zorluklar ve Fırsatlar", Pamukkale Üniversitesi Mühendislik.

Yeni Sanayi Devrimi Akıllı Üretim Sistemleri Yol Haritası, TÜBİTAK Bilim, Teknoloji ve Yenilik Politikaları Daire Başkanlığı (2016).

* Nişantaşı Üniversitesi Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Öğretim Üyesi, mehmet.cicek@nisantasi.edu.tr

Mustafa Ersan Çalışır*

AIPPI Türkiye / Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği Üyesi

DEĞİŞEN İNSAN İHTİYAÇLARININ FİKRİ VE SİNAİ MÜLKİYET HAKLARINA ETKİSİ

Değişim insanoğlunun sürekli olarak yaşadığı bir gerçektir. Değişimlerin temelinde gerek sosyokültürel gerek demografik gerekse iklim gibi temel taşlar bulunmaktadır. Dünya tarihine bakıldığında ise bu değişimler genellikle belirli bir bölgeden başlayıp ya tüm dünyayı etkileyen sanayi devrimi¹ ya da başladığı bölgede başlayıp sadece o bölgede etkili olan Amerika bağımsızlık savaşı² olmuştur.

Kitleleri etkileyen ve harekete geçiren birçok olay yaşansa da günümüzde yaşadığımız pandemi süreci kadar hızlı ve eş zamanlı hayatımızı değiştiren bir durum yaşanmamıştır. Bunun birçok nedeni vardır ve bunlardan en önemlisi küreselleşmedir. Bununla birlikte insanoğlunun varlığına etki eden sağlık konusu da önemli bir detaydır.

COVID-19 beraberinde tüm dünyada yeni bir düzen getirmiştir. Bu düzen mevcut insan ihtiyaç ve alışkanlıklarını da köklü şekilde değiştirmiştir. Hatta hayatımıza yeni kavramlar da getirmiştir. Örneğin sosyal mesafe, bireysel karantina ve yeni normal gibi.

İnsanoğlu dünya üzerinde var olduğundan beri ihtiyaçlarını ve hayallerini yaratıcılıkları ve tecrübeleri doğrultusunda hayata geçirme merakındadır. Bu merak beraberinde yeni icatlara ve yeni çözüm yöntemlerine de ışık tutmaktadır.

Yaşadığımız bu süreç bize açıkça yeni oluşan sorunlara yeni çözümler getirme ihtiyacı doğurmuştur. Bu anlamda insanların doğal reaksiyonu olan icat/buluş yapma fikri de tetiklenmiştir. Önceden var olsa da maske konusunda yeni arayışlar ve çözümler getirilmeye, sosyal mesafeyi korumaya yarayan yazılım ve programlar geliştirilmeye, gıda pazarlama ve satışı ile ilgili yeni fikirleri çıkarmaya ve hatta mutfak aletlerinde bile yeni alternatifler üretilmeye başlanmıştır. Kısaca sağlık, eğitim, gıda sektörleri dahil tüm sektörler değişime uğramıştır.

Her bir değişim de karşımıza yeni fikri ve sinai mülkiyet hakkı başvurusu ve talebi olarak çıkmıştır. İnsanların hayatına giren maskeler teknik anlamda değişip ultraviyole ışınlarının dahil edildiği yeni bir boyut kazanmıştır. Günlük kıyafetin bir parçası olarak da farklı ve orijinal tasarımlarla yeni bir moda akımı gibi kullanılmaya başlamıştır. Maske dışında daha önce hayatımızda olmayan sosyal mesafe ölçen ve bu mesafe ihlal edildiğinde uyarı veren cihazlar ortaya çıkmıştır. Solunum cihazlarına olan ciddi talepler yine bu cihazın yazılım boyutunda da güncel değişimleri beraberinde getirmiştir. İnsan-

1 <https://acikerisim.deu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12397/12114/298144.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

2 <http://www.pressmedya.com/?aType=haber&ArticleID=8609>

ların evlerinde vakit geçirme süreleri artınca mutfak aletleri de değişmiş ev tipi peynir makineleri fikrinin gelişmesine neden olmuştur. İnsanların ateşini ölçen yeni ısı sensörleri ve teknikleri ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte ortaya çıkan her bir ürün yeni iş kollarını doğurduğundan yeni markaları da tetiklemiştir.

Bu durumun ticari hayata olumlu etkileri olduğu gibi olumsuz yönleri de olmuştur. Örneğin turizm ve kafe restoran işletmelerinin yaşadığı genel sorunlar. Duruma hızlı bir şekilde uyum sağlamaya çalışan kafe ve restoran firmaları cep telefonları uygulamaları ile paket servis hizmetine geçebilse de bu değişime adapte olamayan ya da olması imkânsız olan firmalar maalesef kapanmak durumunda kalmıştır. Turizm sektörü de aynı şekilde etkilenmiş olsa da çözüm yine telefon uygulamaları üzerinden sanal turların düzenlenmesi gibi yöntemler olmuştur.

İnsan içinde bulunduğu durumu değerlendirip anlamaya ve bir sorun tespitinde bulmaya eğilimlidir. İşte tam burada insanların buluş/icat yapma arzusu doğmaktadır.

Yaşanan bu durum beraberinde birçok spekülasyonu da beraberinde getirmiştir. Örneğin aşı üzerinde ortaya atılan komplo teorileri. Bu bizi yıllar önce ortaya atılan çip teknolojisi fikrine götürmektedir. Her ne kadar yeni düzende yeni fikirlerin ortaya atıldığını izah etsek de bu fikirlerin olumlu ve olumsuz yanlarını hep tartışacağız. Ancak bir gerçek var o da dünyanın hızla değiştiğidir. Bu değişimin insan ve doğa için gelişim de olması önceliğimiz olmalıdır.

İlerleyen zamanlarda insanların bu değişimler sonucunda özüne yani doğaya döneceğini de görmek şimdiden mümkün. O dönemlere gelene kadar da yeni fikirleri görebiliyoruz. Bu fikrin temeli de yapay zekanın insan ihtiyaçlarına kalıcı çözümler üretmesidir. Hepimiz şu an doğa ile iç içe olmamız gerektiğini ancak bu geri dönüşte bugünkü zaruri ihtiyaçlarımızın da bir şekilde karşılanmasının mecburiyetini bilmekteyiz. Bu sorunun da cevabının yapay zekâ ve robotlar olduğunu görmekteyiz. Buna belki de içinde bulunduğumuz durum neden olacaktır.

Aslında bakacak olursak insanoğlu kendi iradesiyle ya da iradesi dışında karşılaştığı duruma göre çok hızlı cevap verme eğilimindedir. Bu reaksiyonlar yediden yetmişe herkeste uyum sağlama ve çözümler getirme olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özetle, insan var oldukça bilim de var olacaktır, bilim var oldukça da icatlar var olacaktır.

* Motto Patent, m.ersan@mottopatent.com.tr

Pelin Aydoğdu*

AIPPI Türkiye / Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği Üyesi

YENİ NORMAL'DE TİCARİ SIRLARIN ŞİRKETLER VE ÇALIŞANLAR TARAFINDAN KORUNMASI

I. Giriş

Türkiye’de uzaktan çalışma kavramı (*remote working*), dünyada da artış gösteren uzaktan çalışma eğilimi ile birlikte daha yaygın şekilde bilinir hale gelmiştir. Bu eğilimde, geçici veya sözleşmeli çalışanlar ile iş bazlı veya serbest (*freelance*) çalışan kişilerin artış göstermesi de etkili olmuştur. Bunun yanı sıra, tabii ki şirketlerin de uzaktan çalışma modelinde farklı menfaatlerinin olması, çalışma modellerinin değişimine yol açmıştır.

Uzaktan çalışma modelinin yaygınlaşmasının bir diğer nedeni ise, dünyada iş ve özel hayat dengesini sağlayan bağımsız iş modellerinin ön plana çıkması ile birlikte, çalışanların esnek çalışma taleplerinin artmasıdır. Artan bu talepler, çalışanların kendi iş yapış şekillerinde etki ve söz sahibi olabilmeye önem atfettiklerini göstermektedir.

Herkesin hayatında oldukça esaslı değişikliklere yol açan COVID-19 salgını nedeni ile, günümüzde çok daha fazla kişi uzaktan çalışma modeline geçmiştir. Bazılarımızın hayatında COVID-19 salgını öncesinde de var olan uzaktan çalışma kavramı, salgın sonrasında Yeni Normal’in ayrılmaz bir parçası olmuştur.

Uzaktan çalışma döneminde artık çalışanların şirket binalarına, ofislerine veya merkezlerine gitmedikleri ve işlerini evden, uzaktan, yani şirket dışından yürüttüğü görülmektedir. Bununla beraber, şirketlere ait ticari sırların, uzaktan çalışma modeli sonucunda şirket sınırlarının dışına çıkarılması, ticari sırların korunması konusunu daha kapsamlı düşünülmesi gereken bir hale getirmiştir. COVID-19 salgını neticesinde daha da benimsenen uzaktan çalışma modeli, aslında ticari sırların güvenliği konusunda farklı risk ve tehlikeleri de beraberinde getirmektedir. Yeni Normal’de ticari sırların hem şirketler, hem de çalışanlar tarafından dijital ortamda korunması, özellikle önem kazanmıştır çünkü teknoloji bu bağlamda bir yandan erişim ve saklama kolaylığı sağlamakta, diğer yandan ticari sırların ele geçirilmesini veya üçüncü kişilere aktarılmasını kolaylaştırmaktadır.¹

II. Ticari sır kavramı

Ticari sır, bağımsız ekonomik bir değeri olan veya iktisadi faaliyetlerde sahibi lehine bir rekabet avantajı sağlayan, aleni olmayan (sadece sınırlı bir çevrede bilinen) ve sahibinin gizli kalmasını istediği her türlü bilgidir.²

1 Yrd. Doç. Dr. Armağan Ebru Bozkurt Yüksel, Ticari Sırların Dijital Ortamda Korunması, TAAD, Yıl: 9, Sayı: 33, Ocak 2018, s. 154. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/980877>

2 Mehmet Emin Bilge, Ticari Sırların Korunması, Asil Yayın Dağıtım Ltd.Şti., Ankara 2005, s. 4.

Ticari sırlar, temel olarak dört unsurdan oluşur. Bunlar; bilginin ticari nitelikte olması, ticari bilgiyi gizli tutma iradesi, sır sahibinin sırrın gizli kalmasında menfaatinin olması ve sırrın ekonomik bir değere sahip olmasıdır.³

Nitekim, Türkiye'nin de taraf olduğu Fikri Mülkiyet Haklarının Ticari Niteliklerine İlişkin Anlaşma ("TRIPS") uyarınca ticari sırlardan; gerçek ve tüzel kişilerin yasal olarak kendi kontrolleri altındaki bilgilerin, kendi izinleri olmadan, dürüst ticari uygulamalara aykırı, başkalarına ifşa edilmesini veya başkaları tarafından elde edilmesini veya kullanılmasını engelleme olanağına sahip oldukları bağlamında bahsedilir.

TRIPS uyarınca, şu koşulla ki, ticari sırlar;

- Bir bütün olarak veya unsurlarının kesin konfigürasyonunda veya grubunda, normal olarak söz konusu türde bilgilerle uğraşan çevrelerdeki şahıslarca genelde bilinmeyen veya bu şahısların kolaylıkla elde edemeyeceği anlamında gizli olmalıdır,
- Gizli olduğu için ticari değeri olmalıdır, ve
- Yasal olarak bu bilgileri kontrol eden şahıs tarafından, gizli kalması için, ilgili koşullar altında makul önlemler alınmış olmalıdır⁴.

Bazı şirketlerin varlığı, esasen sürekli ilerleme, yenilik, değişim ve gelişime bağlı olup, bu şirketlerin ticari sırlarını oluşturan yeni fikir, araştırma ve buluşlarının değeri aşıkardır. Her ne kadar ticari sırlar konusunda, finans, haberleşme, teknoloji ve telekomünikasyon gibi belirli sektörlerdeki şirketler daha çok odak noktasında olsalar da, diğer tüm sektörlerin de ticari sırların korunması konusundan aynı şekilde etkilendikleri, çünkü birtakım açılardan bu sektörlerle benzer yapılanmalar kurdukları unutulmamalıdır.

Zira ticari sır; ilerleme, yenilik, geliştirme, fikir, proje, formül, tarif veya algoritma olabileceği gibi, bir ticari değeri olan ve bir işletmeye rekabet gücü sağlayan; müşteri listesi, fiyatlandırma bilgisi, pazarlama bütçesi, üretim metodu, çalışma şekli, mal temin yöntemi, maaş skalası, pazarlama veya ihale stratejisi gibi her şey olabilir.

Ticari sırların korunmasındaki temel düşünce, bizzat o sırrı veya sırrın şekillendiği ürünü korumak olmayıp, o sır niteliğindeki bilginin elde edilmesi için ortaya konulan beceri, emek ve masrafları korumaktır.⁵ Dolayısıyla, yoğun bir emek sonucunda elde edilen ve örneğin belirli bir yöntemin kullanılmaması gerektiğini, başarısız olduğunu veya işe yaramadığını ortaya koyan bir bilgi de tabii ki ticari sır olabilecektir.

III. Geçmişten günümüze ticari sırlar

Çok ilginçtir ki "tarihteki bilinen ilk ticari sır düzenlemesi, yaklaşık 4000 yıl önce hazırlanan ve bilinen ilk yazılı hukuk kuralları olarak kabul edilen Hammurabi Kanunları'nda yer almaktadır. Buna göre, gizli tutulan bir ticari sırrı hukuka aykırı bir şekilde ifşa eden kimse, bir gözü kör edilerek cezalandırıldı.

3 Muhammed Sulu, Ticari Sırların Korunması, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 14.

4 TRIPS'in Türkçe tam metni için bkz. ([<http://teftis.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/34660,ticaretle-baglantili-fikri-mulkiyetan-lasmasi-trips-199-.doc?0>])

5 Mehmet Emin Bilge, Ticari Sırların Korunması, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara 2005, s. 22.

ılmaktadır. Ticari sır kavramının Roma hukukundaki karşılığı, işçi (köle) ve işveren (efendi) arasındaki ilişkiden doğmaktadır. Türk Ticaret Kanunu'nda da yaptırıma bağlanan işçiyi ayartma hususuna benzer bir Roma hukuku düzenlemesine göre, üçüncü bir kişinin, işçiyi, işverenin ticari sırlarını ifşa etmek için ayartması yasaklanmaktadır. İşçinin, işverenine ait gizli formülleri, iş planlarını, alacak ve borç miktarlarını, müşteri listelerini ve buna benzer gizli bilgilerini işverenin rakibi olan üçüncü kişiye ifşa etmesi veya üçüncü kişinin teşvikiyle bu bilgileri işvereni zarara sokmak amacıyla yok etmesi bazı seçimlik yaptırımlara bağlanmıştır".⁶

Eğer günümüzde ticari sırların korunması için, geçmişteki gibi sadece fiziki önlem ve yaptırımlar yetse idi, ticari sır niteliği taşıyan belgelerin niteliğine göre ayrı, bağımsız yerlerde kilit altında tutularak saklanmaları gibi yöntemler pek tabii hala uygulama alanı bulabilirdi. Ticari sır niteliği taşıyan belgelerin diğer kayıtlardan ayrıştırılmaları amacıyla işaretlenmeleri, üzerlerine uyarı ibarelerinin yazılması, farklı şekilde tasnif edilmeleri, etiketlenmeleri, mühürlenmeleri gibi önlemler de günümüzde hala tercih edilebilirdi.

Yeni Normal'den çok daha önce günümüzü şekillendirmeye başlayan teknolojik gelişmeler ve dijitalleşme nedeni ile, ticari sırların fiziki önlemler ile korunduğu artık söylenemez. Dolayısıyla, Yeni Normal ile birlikte yaygın hale gelen uzaktan çalışma düzeninde, çalışanların ticari sırların fiziki belgelerine ulaşamıyor olması, ticari sırların güvende olması için yeterli değildir. Çalışanların şirket binalarına girmedikleri uzaktan çalışma döneminde bir ticari sırrın, yanlışlıkla çöp kutusuna atılan veya fotokopi makinesinde unutulmuş bir belge nedeniyle ifşa edilmeyeceği açıktır. Bir diğer yandan, günümüzde hâlihazırda zaten dijital ortamda saklanan ticari sırların, Yeni Normal'in uzaktan çalışma düzeninde ifşa olmaya daha da açık olmaları, çok büyük ve farklı tehlikeleri beraberinde getirmektedir.

Pek çok farklı sektörün ortak noktası olarak, çalışanların son bir yılda mümkün oldukça uzaktan çalışmayı tercih ettikleri, sağlık ve güvenliklerini tehlikeye atacak şirketlere ise tepki gösterdikleri görülmektedir. COVID-19 salgını neticesinde çalışma modelini değiştiren şirketler, çalışanlarının Yeni Normal'deki çalışma ortamlarında sağlık ve güvenliklerini sağlamayı amaçlamaktadır.

Bir diğer yandan, Yeni Normal'deki uzaktan çalışma düzeninin sağlıklı şekilde işleyişi, şirketlerin de çalışanlarına aynı şekilde güven duymasına bağlıdır. Sağlık için geçilen uzaktan çalışma düzeninde güvenliği sağlamak, sadece şirketlerin görevi değildir. Yeni Normal'de, şirket ticari sırlarının korunması için çalışanlara, artık eskisinden de fazla göre ve sorumluluk düşmektedir. "Sağlıklı" ve "güvenli" çalışma ortamı algısı ve gereklilikleri, hem şirketler, hem de çalışanlar için artık değişmiş durumdadır.

IV. Genel anlamda ticari sırların dijital ortamda korunması

Son çeyrek asırda fikri mülkiyet ve fikri sermaye değerinin, şirketlerin maddi malvarlıklarının da önüne geçtiğini tahmin etmek zor değildir. Gerçekten de yapay zeka, blockchain, bulut bilişimi ve büyük veri gibi kavramların günlük dilimizin bir parçası olduğu düşünüldüğünde, günümüzde pek çok şirketin en büyük değerlerinin fikri mülkiyet, fikri sermaye gibi elle tutulamayan varlıklardan meydana geldiği görülmektedir. Ticari sırlar da, teşkil ettikleri önem ve şirketlere getirdikleri kazanç ile birlikte, şirketlerin en değerli ve en önemli gayri maddi malları arasındadır.

Bu nedenle; ticari sırların ifşa edilmemesi, şirketin çalışanları ile arasındaki iş ilişkisi veya üçüncü kişiler ile arasındaki ticari ilişki kapsamını aşan şekillerde ve farklı amaçlarla kullanılmaması veya şirket menfaatine zarar verebilecek üçüncü kişiler ile paylaşılmaması çok büyük öneme sahiptir. Fakat

⁶ Muhammed Sulu, Ticari Sırların Korunması, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 6.

hem ticari sırların yüksek önemi, hem de değişen koşullarla birlikte ticari sırların dijital ortamlarda saklanması nedeniyle ticari sırların çalınması, çalışanların suiistimalleri ve internet üzerinden uzaktan ağa sızma girişimleri, Türkiye’de en sık rastlanan adli bilişim vakaları arasında sayılmaktadır.⁷

Zira günümüzde, teknolojik yöntemlerle her yerden şirketlerin bilgi işlem sistemlerine girilmesi mümkündür. Şirketlerin çalışanlarının da şirkete ait verileri kopyalayarak dışarıdaki rakiplere sızdırması söz konusu olabilmektedir.⁸ Tanık olunan siber güvenlik saldırıları veya veri sızdırma olayları sonrasında ise ifşa olan ticari sırların pek çok farklı vurucu habere konu olduğu ve şirket değerinin düşmesi gibi sonuçlar doğurduğu da görülmektedir.

Bu nedenlerle Yeni Normal’de şirketler, ticari sırların korunması adına, hem iş ortaklarını ve müşterilerini, hem de kendilerini ve çalışanlarını ilgilendiren birtakım ek fiziki, idari veya teknik önlemler almalıdırlar.

V. Uzaktan çalışma döneminde ticari sırların dijital ortamda korunması

Genel olarak dikkat edilmesi gereken, uzaktan çalışma döneminde de makul güvenlik önlemlerini, iş akışı ile işlevsel şekilde bütünleştirebilmektir. Uzaktan çalışma sürecinde bazı şirketlerin kullandığı güvenlik protokollerini takip etmenin neredeyse imkansız olduğu ve bu nedenle iş akışının yavaşladığı görülmektedir. Etkili güvenlik önlemleri, yeni koşullara uyumlu olmalıdır ve uygulaması kolay protokol, politika, araç ve çözümlerden oluşmalıdır.

Şirketlerin öncelikle, sahip oldukları ticari sırların neler olduğunu listelemeleri gerekmektedir. Söz konusu ticari sırların farklı nitelikleri ve değerleri belirlenmeli, ticari sırlar sınıflandırılmalı ve korunmaları için gereken önlemler teker teker değerlendirilmelidir. Her şirketin sahip olduğu farklı türde ticari sırlar vardır ve farklı türdeki ticari sırlar, farklı çeşitli seviyelerde güvenlik önlemine ihtiyaç duyarlar.

Günümüzde, ticari sırların niteliklerine göre farklı güvenlik sınıflandırmaları uygulayan yapay zeka etkin araçlar da vardır. Fakat aslında önemli olan, bir ticari sırrın ifşa olması halinde bu ifşanın şirkete tam olarak ne suretle ve ne kadar zarar vereceğinin bilinmesidir. Şirketlerin, ticari sırlarını çok iyi tanımaları ve ifşanın verebileceği zarara yönelik olarak çok net bilgi sahibi olmaları gerekir.

Şirketler, ticari sırların güvenliğini de içeren bilgi güvenliği protokol ve politikaları oluşturmalıdır. Söz konusu protokol ve politikalar, ticari sırların nasıl korunacağına dair benimsenen, işlevsel bir sistem ve süreçler bütününden oluşmalıdır. Bir diğer deyişle güvenlik, her iş tanımının adeta bir parçası haline getirilmelidir.

Ticari sırların korunmasına ilişkin bu politikalar oluşturulurken, özellikle uzaktan çalışma sırasında meydana gelebilecek ek riskler ışığında, ticari sırların, erişim izni olmayan üçüncü kişilerden nasıl korunması gerektiğine dair ek önlemlerin de düşünülmesi gerekmektedir.

Şirketlerin mevcut güvenlik politikaları olsa bile, bu politikalar, ticari sırların çalışanlara veya şirket dışından üçüncü kişilere karşı uzaktan çalışma sürecinde korunmasına dair yeterli seviyede olmayabilir. Bir başka deyişle bu politikalar, uzaktan çalışma sürecinde uygulanabilecek nitelikte olmayabilir.

7 Çiğdem Yurdakul, Türkiye’de Adli Bilişim Uzmanlığı / Gereksinimleri / Kriterler / Kimler Olmalı. Adli Bilişim ve Bilişim Hukuku Derneği, Adli Bilişim Dergisi, Sayı: 3, Nisan 2016, s. 13.

8 Yrd. Doç. Dr. Armağan Ebru Bozkurt Yüksel, Ticari Sırların Dijital Ortamda Korunması, TAAD, Yıl: 9, Sayı: 33, Ocak 2018, s. 145. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/980877>

veya uzaktan çalışma sürecinde ortaya yeni gereksinimler çıkmış olabilir. Dolayısıyla şirketlerin, Yeni Normal'de ticari sırların korunması amacıyla uygulanabilecek, yeni şartlara uyumlu, öngörülü, yazılı ve ek riskleri kapsayan yeni politikalar oluşturması gerekmektedir.

Şüphesiz ki şirketler, uzaktan çalışma süreci için benimsedikleri ek protokol, politika, bilgilendirme ve taahhüt metinlerini kendi iş ortakları, danışmanları, müşterileri veya tedarikçileri ile de paylaşmalıdır. Şirketler, ticari ilişki içerisinde oldukları bu iş ortaklarına, ticari sırların neden ve nasıl korunması gerektiğini bu süreçte tekrar hatırlatmak durumundadır. Şirketlerin, gözden geçirilmiş bilgi güvenliği politikaları ile birlikte iş ortaklarından beklentilerini ve süregelen ticari ilişki kapsamında taraflara düşen yükümlükleri netleştirmeleri, hem onların güvenliğini sağlamak, hem de onlardan beklenen güven seviyesini ortaya koymak anlamında açıklık sağlayacaktır.

Şirket, eğer ticari sır niteliğindeki verileri kendi imkanlarıyla saklıyorsa, siber saldırılara karşı gerekli teknik altyapıyı kurmalı, çalıştırmalı ve teknolojik önlemleri almalıdır. Siber güvenlik ile ilgilenecek teknik personelin çalıştırılması veya şirketin büyüklüğüne göre dışarıdan bu konuda hizmet alınması gerekebilir. Teknik hususlarla ilgilenen çalışanların olması durumunda, ticari sır niteliğindeki verilere erişimin sadece yetkili kişilere tanınması da düşünülebilir.⁹

Ayrıca şirket, siber güvenlik risk sigortası yaptırmalı ve poliçe kapsamını, uzaktan çalışma modeli ile bağlantılı olarak gerçekleştirilecek tüm rizikoyu teminat altına alacak şekilde genişletmelidir.

Görüldüğü üzere şirketlerin, hem rakip üçüncü kişilerin siber güvenlik saldırılarından korunmak için, hem de kendi iş ortaklarını ve müşterilerini ilgilendiren güvenlik boyutu için atabilecekleri birtakım adımlar vardır. Fakat şirketlerin Yeni Normal'de ticari sırların korunması adına atacağı belki de en önemli adım, çalışanlarına ilişkindir.

VI. Uzaktan çalışma döneminde ticari sırların çalışanlar tarafından korunması

Yeni Normal'de, ticari sırların çalışanlar tarafından korunmasını sağlamak adına kolayca alınabilecek birtakım önlemler mevcuttur. Bunların bazıları, herkesin hâlihazırda farkında olduğu önlemler gibi gözükse de, çalışanların bu hususlara her zaman dikkat ettiği söylenemez. Bu nedenle çalışanların bilinçlendirilmeleri, eğitilmeleri ve alınması gereken önlemlerin kendilerine belirli aralıklarla hatırlatılması büyük önem teşkil eder.

Ayrıca, uzaktan çalışma ile birlikte değişen tehdit ortamına ve Yeni Normal'de bilgi güvenliğinin sağlanmasına dair, çalışanlarla düzenli olarak bir bilgi paylaşımı yapılmalıdır. Bu sayede, uzaktan çalışmayı güvence altına almak için katkıda bulunan çalışanlar ve onlarla birlikte, ortaklaşa yürütülen bir süreç yaratılacaktır.

Unutulmamalıdır ki ticari sırların bir niteliği de, bu bilgileri kontrol edenler tarafından, gizli kalması için, ilgili koşullar altında makul önlemler alınmış olan bilgiler olmalarıdır. Bir başka deyişle, şirketlerin, ilgili ticari sırların ticari sır olarak kalmasındaki iradesi, esaslı bir unsurdur. Şirket çalışanlarının ticari sırlar konusunda eğitilmeleri ve uyarılmaları suretiyle de iradenin şirket iradesinin ortaya konması, şirketlerin ticari sırlarının korunması konusunda ne kadar kararlı ve Türk Ticaret Kanunu anlamında basiretli olduğunu aktarmak açısından da etkili olacaktır.

COVID-19 salgını döneminde uzaktan çalışma oranının artmasının yanı sıra, uzaktan çalışanların yap-

9 Yrd. Doç. Dr. Armağan Ebru Bozkurt Yüksel, Ticari Sırların Dijital Ortamda Korunması, TAAD, Yıl: 9, Sayı: 33, Ocak 2018, s. 156. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/980877>

tiği dikkat hatalarının arttığı, çalışanların dikkatinin daha sık ve daha kolay dağıldığı da kanıtlanmıştır¹⁰. Böylesi bir dönemde, ticari sırların korunması konusundaki önlemlerin altının sık sık çizilmesi, her zamankinden daha çok önem teşkil eder. Örnek vermek gerekirse, uzaktan çalışma modelinde artan dikkat dağınıklığı, şirketin ticari sırlarının ifşa olmasına yol açan ortalama (*phishing*) saldırılarının başarılı olmasının en büyük nedenleri arasındadır.

- Aşağıdakiler, Yeni Normal'de ticari sırların çalışanlar tarafından korunması için alınabilecek önlemler arasında sayılabilir:
 - Çalışanların siber güvenlik kavramı ile tanıştırılması ve siber güvenliğin öneminin anlatılması; siber güvenliğin sağlanmasının, aslında şirketin her bir çalışanın görevi olduğunun vurgulanması,
 - Çalışanlara, Yeni Normal'de uzaktan çalışma modelinde ticari sırları korumak adına büyük sorumluluğu olduğunun aktarılması, hatta önceki çalışma düzenine kıyasen daha da fazla hassas ve dikkatli davranmaları gerektiğinin altının çizilmesi,
 - Her seviyedeki çalışana, ticari sırrın ne olduğunun, neden korunması gerektiğinin ve kendilerine düşen sorumluluğun aktarılması; açıklanan ticari sırların gizli tutulması konusundaki politikalara uymayı taahhüt etmelerinin sağlanması; bu konularda ayrıca eğitimlerin ve gerekli uyarıların tekrarlanması,
 - Şirket içi bülten, süreli dergi benzeri yayınlarda şirketin yeni girişimleri, işe alım duyuruları, yeni pazar araştırmaları, yeni ürün test ve ilanları gibi bilgilerin yer alması nedeniyle böylesi belgelerin de ticari sır niteliğinde olabileceğinin aktarılması,
 - İş ve şirket hayatı ile bağlantılı olan hangi tür paylaşımların sosyal medya kanalı ile yapıp yapılamayacağı konusunda sosyal medya eğitimi verilmesi,
 - Çalışanlara, kendisini “analist, araştırmacı, danışman, öğrenci” gibi sıfatlarla arayanlara bilgi verilmemesinin tembih edilmesi,
 - Çalışanların, uzaktan çalışma sırasında iş ve şirket hayatı ile bağlantılı olarak yaptıkları telefon görüşmeleri sırasında ifşa edilen bilgilere dikkat etmesinin sağlanması,
 - Eğer uzaktan çalışma sırasında sınırlı bir bilginin, şirket içerisinden bazı birimlerle veya şirket dışından bazı iş ortakları ile paylaşılması gerekiyor ise, bu ifşa ve paylaşımın nasıl ve hangi yöntemle yapılacağının çalışanlarla yazılı şekilde paylaşılması,
 - Uzaktan çalışma sürecinde yürürlükte olan iş sözleşmelerinin değişen koşullara göre değerlendirilmesi ve işe alımlarda mutlaka bir avukattan görüş alınması,
 - Söz konusu iş sözleşmelerinin incelenmesinde, yeni koşullara uyarlanabilecek, kapsamlı gizlilik hükümlerine yer verilmesi ve rekabet etmeme yükümlülüğüne dikkat edilmesi.

10 <https://www.tessian.com/research/the-psychology-of-human-error/> , <https://cisomag.eccouncil.org/distracted-employees/>

- Ayrıca, her ne kadar uzaktan çalışma sürecinde çalışanlar artık “şirket içerisinde” olmasalar da, Yeni Normal’in güvenliğinde, şirket içi teknik çalışmaların ve şirket içi bilgi teknoloji ekip-lerinin rolü çok büyüktür. Dışarıdan alınabilecek bilgi teknoloji ve bilgi güvenliği konularındaki teknik danışmanlık ve güvenlik desteğinin yanı sıra, aşağıdakiler, şirketlerin kendi içerisinde alabilecekleri bazı teknik önlemler arasında sayılabilir:
 - Şirket sistemlerine erişim için çalışanların kendi şifrelerinin olması, şifrelerin kimse ile paylaşılmaması konularında çalışanların uyarılması,
 - Belgelerin gizlenmesi için güvenlik ve şifreleme sistemlerinin olması, yapılan belge incelemesi veya değişikliklerin kim tarafından yapıldığının takip edilebileceği kayıt sistemlerinin bulunması,
 - Çalışanların uzaktan çalışmasına imkan veren sanal özel ağlar (*virtual private network*), ağ cihazları, cihaz ve sistemlerin, güncel güvenlik konfigürasyonlarına sahip olmaları,
 - Çalışanların, sayısı gittikçe artan ortalama saldırılarıyla ilgili uyarılmaları, örneğin herkes tarafından bilinen kurumsal bir logoların kopyalanması suretiyle veya yine herkes tarafından bilinen kurumsal bir şirketten gelmiş gibi hazırlanan aldatıcı ve kandırıcı nitelikteki e-mail’lerin, örneklerle çalışanlara gösterilerek açıklanması,
 - Yine başkaca şüpheli e-mail’lere, bu e-mail’lerde yer alan bağlantılara tıklanmaması gerektiği, eğer kendilerine gelen e-mail’lerin sahte olduğunu düşünüyor ise, bilgi teknoloji ekibi ile iletişime geçmelerinin tembih edilmesi,
 - Özellikle güncel gündem ile ilgili web siteleri ve e-mail’ler gibi zararlı yazılım içermesi muhtemel ortamlara girmeden önce bilgi teknoloji ekibinin yönlendirme, bildirim ve duyurularının dinlenmesi gerektiği gibi uyarıların yapılması.

VII. Sonuç

Ticari sırların geçmişte olduğu gibi fiziki önlemlerle korunması yerine, uzun zamandır dijital ortamda saklandığı görülmektedir. Yeni Normal’de şirket ve çalışanların geçtiği uzaktan çalışma modelinde, ticari sırların hem şirketler, hem de çalışanlar tarafından dijital ortamda korunması, özellikle önem kazanmıştır. Bunun nedeni, gelişen teknoloji ve dijitalleşmenin bir yandan erişim ve saklama kolaylığı sağlarken, diğer yandan ticari sırların ele geçirilmesini veya üçüncü kişilere aktarılmasını kolaylaştırmasıdır.

COVID-19 salgını nedeni ile günümüzde artık daha fazla kişinin uzaktan çalışmaya başlaması ile birlikte, ticari sırların şirket dışına çıkarılması ve dijital ortamda saklanan ticari sırların korunması, yeni ve farklı risklerle karşı karşıya gelmiştir.

Yeni Normal’de şirketler ve çalışanlar tarafından alınacak farklı işlevde fiziki, idari veya teknik önlemler ile, dijital ortamda saklanan ticari sırların uzaktan çalışma döneminde şirketler ve çalışanlar tarafından korunması amaçlanmaktadır.

* Avukat, Esin Avukatlık Ortaklığı, pelin.aydogdu@esin.av.tr

**AIPPI
TÜRKİYE**

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI KORUMA DERNEĞİ

AIPPI Türkiye Ulusal Grubu

26 Eylül 2008 tarihi itibarıyla tüzel kişilik kazanmış bulunan ve T.C. Kanunlarına göre kurulu bağımsız bir dernek olarak Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği, Uluslararası AIPPI Derneği ile işbirliği içerisinde, AIPPI Türkiye ulusal grubu misyonunu da üstlenmiş bulunmaktadır.

Hazırlayanlar

Busra Altındag busra.altindag@aabghukuk.com

Ece Gönülal ece.gonulal@desin.av.tr

Ender Erkarataş ender.erkaratas@tofas.com.tr

Mehmet Çiçek mehmet.cicek@nisantasi.edu.tr

Melis Abacıoglu Viskuşenko melis@abacioglu-ip.com

Mine Akarsu mine@akarsu.av.tr

Mine Güner Sunay mine.guner@desin.av.tr

Kapak Fotoğrafı

Irmak Yalçiner

Tasarım ve Uygulama

Feyza Çanaklı feyzalal@gmail.com

Fikri Gündem'de yayımlanan yazılar AIPPI Uluslararası ve/veya AIPPI Türkiye adına bağlayıcı olmamakla birlikte yazılar AIPPI Uluslararası ve/veya AIPPI Türkiye'nin resmi görüşü olarak nitelendirilemez. Yazılar yazarların kişisel görüşünü yansıtmakta olup, yazılara ilişkin her türlü sorumluluk tümüyle yazarına aittir.

Önümüzdeki sayılarda Bülten çalışmamıza katkıda bulunmak isteyen üyelerimizin fikrigundem@aippiturkey.org mail adresi üzerinden iletişime geçmeleri rica olunur.

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI KORUMA DERNEĞİ

AIPPI Türkiye Ulusal Grubu

Altıntepe Mah. İstasyon Yolu Sk. No:3/1-130 Maltepe, İstanbul

www.aippiturkey.org

instagram.com/aippiturkey

linkedin.com/aippiturkey